

302251892W

JOHANNIS NICOLAI

Antiquitatum Professoris

TRACTATUS

[redacted] : DE Hall.

SYNEDRIO ÆGYPTIORUM,

Illorumque Legibus insigniotibus;

VBI

Variæ Antiquitates & mores lectu jucundi adducuntur, pœnæ in transgressores proferuntur & testimoniis aliorum Scriptorum tam JCtorum quam Historicorum probantur.

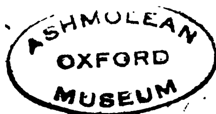
NUNC

In bonum publicum luci datus.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud HENRICUM DE SWART,

M DCC VI.

ASHMOLEAN
OXFORD
MUSEUM

PROLOGVS.

Cum Ægyptii viderent, nullam Rempublicam ſine legibus diu ſalvam & incolumem ſtare poſſe. Certum enim eſt remotis his illam facile ruinam peſſimam habituram.

Leges quippe ſunt vinculum, quo Imperantes & obedientes, ſuperiores & inferiores arctiſſime conjunguntur, ut Reſpublica firmo talo ſtare poſſit. Hinc ſalubres leges ſanxerunt Reges Ægyptiorum, per quas Jus dicebant & crimina ſupplicio afficiebant; unde non dubitandum quin alii populi horum veſtigia preſſerint. Nam de Græcis legimus, quod ab Ægyptiis leges ſuas, & ab

his

his Romani ſuas hauſerint, quarum utilitatem adhuc ex Jure noſtro perſpicimus. Ut igitur benevolus Lector has in ſuccum & ſanguinem convertere poſſit, nobiſcum conſtituimus, Tractatulum de Synedrio Ægyptiaco illiuſque Legibus conſcribere, & collationem Legum Ægyptiacarum cum legibus civilibus inſtituere, quo quilibet facile cognoſcere queat, quo nitantur fundamento. Ne-

mo enim erit, qui hoc negaverit, quod collationes legum magnum in Jure proferant usum. Accipe igitur Benevole Lector hanc Legum collationem serena fronte, & si gratum hunc laborem cognoverimus, promittimus, inposterum publicæ luci dare collationem Legum Mosaicarum in Institutiones Justiniani, in Codicem, in Decalogum, &c. Precibus ergo flagitamus, ut his utatur B. L.

donec illæ Lucubrationes lucem publicam viderint. Vale in Domino & favore illustra tuo hunc laborem.

INDEX CAPITUM.

ELENCHUS LEGUM ÆGYPTIARUM.

LEX PRIMA.

LEX SECUNDA.

LEX TERTIA.

LEX QUARTA.

LEX QVINTA.

LEX SEXTA.

LEX SEPTIMA.

LEX OCTAVA.

LEX NONA.

LEX DECIMA.

LEX VNDECIMA.

LEX DVODECIMA.

LEX DECIMA TERTIA.

LEX DECIMA QVARTA.

LEX DECIMA QVINTA.

LEX DECIMA SEXTA.

LEX DECIMA SEPTIMA.

IN NOMINE JESV.

DE SYNEDRIO SEV TRIBVNALI ÆGYPTIORVM

Et illorum insignioribus Legibus.

CAPVT I.

De Synedrii Ægyptiaci existentia.

I. QVEMADMODVM nulla ferè gens reperta, nec hodie reperitur, quæ non varios habeat Magistratus, superiores & inferiores, in hunc finem constitutos & ordinatos, ut lites dirimant exortas, jura dicant, & omnem moveant lapidem, ut Respublica in tranquillo & beato statu conservetur; non est, ut ambigamus; An Ægyptii, qui inter antiquissimos terræ

populos numerantur, etiam *Synedrium* quoddam, seu summum *Tribunal* habuerint? quærimus. De Hebræis constat, & extra omnem dubitationis aleam positum, quod diversa & quidem tria habuerint *Synedria*, de quibus doct. Angl: *Johannes Seldenus* eruditum opus *de Synedriis Hebræorum* edidit, quem B. Lector evolvere velit, & statim rei veritatem reperiet. Legi etiam possunt de his D. *Quenstedi. Antiquit.* Bibl. B. *Carpzov. annot. ad Guilielmi Schickardi* משפט המלך *jus regium, edit. Lips.* aliique plurimi Scriptores; quorum gravissima nomina satis nota. Græci sanè sua quoque habuerunt *Synedria*, inter quæ *Amphictyon.* & *Areopagiticum*; aliaque, de quibus erudite disseruit *Johannes Meurs. in tract. de Areopag.* Confer. *Carol. Sigon. de Republ. Atheniensi.* Quid prohiberet asserere, quod etiam Ægyptii populi sapientissimi *Synedrium* habuerint, ubi jus dictum & controversiæ decisæ? Impossibile etenim fuisset, tantam populorum multitudinem, sine Magistratibus gubernare. Et licet regem habuerint; attamen probabile non videtur, illum solum jus dixisse. Onus enim intolerabile fuisset, quod humeris impar fuis.

II. Cum igitur universa Ægypti terra juxta *Strabonem* antiquitus in triginta Nomos seu præfecturas divisa fuerit, necesse etiam fuit singulo Præfectum aut Ephorum adjungere; nam omnes hi Nomi in triginta Deorum &

 Genio-

Geniorum, quos *Ephoros* aut *Decanos* in Deorum Republ. appellat *Trismegistus*, distinguebantur. Confer. *Hugo Robinson. in Annal. Mundi fol. m.* 122. *lib.* 2. *edit. London.* qui quidem XL. Νόμους recenset. Nec fallit nos opinio, si vocabulum Νόμος accuratius inspiciamus, quod Græcè à *Ptolomæis* ità dictum, quod nihil aliud, quàm *Jurisdictionem* significet. Hinc NOMUS est locus JVRI DICVNDO CAVSISQVE TRACTANDIS OPORTVNVS, quem antiqui ⲠⲒⲦⲞϢ i. e. Præfecturam seu Curiam, Arabes ديوان i. e. prætorium vocant.

III. Ex his satis elucet, quod quilibet NOMVS certàm curiam vel prætorium habuerit, ubi convenerint Senatores deliberandi vel judicandi causa. Jure meritoque hos possemus appellare νομοφύλακας *legum custodes*, qui non solum literas, sed etiam facta hominum observarent ad legesque revocarent. Vid. *Lexic. Jurid. ex Brisson. Hotman. Prate. Cujac.* aliisque auctoribus collectum *pag. m.* 660. Quid enim aliud curia antiquitus erat, quàm forum judiciale? uti probat *Marcell. Donat. in dilucidat. in Flav. Vopisc. pag. m.* 1059. Ita quoque apud Ægyptios factum non dubitamus. Tempore enim *Sesostris* totam *Ægyptum* in tres partes divisam legimus; in inferiorem, mediam, superiorem; quarum unaquæque

in *Decem* iterum *Curias* sive præfecturas dirimebatur teste *Abenephio*, suusque singulis erat Præfectus, qui in ordines inferiores imperium habebat. Complexa autem est Regio ordines tres, Ordinem nempe *Pastorum*, *Agricolarum* & *Opificum*.

IV. Horum hominum multitudo in quovis NOMO reperiebatur magna, quæ aliter regi non poterat, quam per Magistratum ibi ordinatum & constitutum. Hinc negari non potest, in singulis *Nomis Curias* vel *Præfecturas* fuisse institutas, in quibus certæ personæ Magistratus munere functæ jus dixerint & unicuique suum tribuerint. *Thebis* autem & *Heliopoli* certa *delubra* fuisse ajunt, ut in his iterum quicquid vago cultu tota complecteretur *Ægyptus* componeretur. Horum meminit *Strabo lib.* XVII. ubi de Labyrintho agit, qui cum fuse de hoc dixisset, denique in hæc erumpit verba: In fine hujus ædificii, quod plus stadio occupat, est sepultura, quædam pyramis quadrangula, cujus quodlibet latus quatuor ferè jugerum & altitudo par. Sepulti nomen est *Imandes* (verius Simandes) dicunt, tot aulas ibi factas esse, quot PRÆFECTVRÆ, solitosque eo convenire, atque epulum quoddam sacris viris ac mulieribus fiebat sacrificii gratia Deo reddendi, & JVRIS DICVNDI de rebus maximis; quævis autem præfectura in suam aulam procedebat.

Ea-

Eadem fere refert *Abenephius* de عين شمس *Ainschems*, i. e. *Heliopoli*, cujus verba ex versione *Athanasii Kircheri* sequentia sunt: Est autem in شمس عين *Ainschems*, h. e. Heliopoli fabrica, cui tot domus perhibentur esse, quot CURIÆ antiquitus in Ægypto censebantur, & unaquæque ex iis habebat Telesman & idolum, quod colebant pro salute terræ, in qua erat *Curia*.

V. Colligi facile ex his dictis potest, quod quilibet Nomus peculiarem Curiam habuerit, in qua Idolum & oraculum repositum, quod Sacerdotes consuluerint, si controversia decidenda occurreret; quippe in *Nomo* 1. *Racoti* *Mercurius sub Ibidis figura* cultus teste *Kirchero fol. m.* 15. *Oedip. Ægypt. Syntag.* 1. Nomo secundo Phtenutho *Curia* vel delubrum erat, in quo *Serapis*, quem maximum Deorum Ægyptii, teste Diodoro, Apulejo & Ammiano Marcellino appellabant, sacra faciebant, insomniaque captabant. Ita in reliquis *Nomis* factum esse ostendit fuse *Kircher*. l. c. Observandum autem quod in his Nomis Sacerdotes Magistratuum officium gesserint, & in inferioribus & superioribus Synedriis vel Curiis Judices fuerint. His leges suas tradidisse dicitur *Mercurius*. Vid. *Kircher. Syntag.* 2. *cap.* 1. *fol. m.* 115, ubi pluribus de his & illorum

Adjutoribus disserit. Ex quibus omnibus satis patet, Ægyptios Synedria seu Curias habuisse.

CAP. II.

De Synedrii Magni Ægyptiorum Personis.

I. JUDICIA Ægyptiorum non casu fiebant, sed ratione; existimabant enim rite facta plurimum vitæ humanæ prodesse. Nam punire nocentes, auxilium ferre oppressis, optimam ad prohibenda mala facinora viam putabant; pœnam verò delicti, aut pecunia, aut gratia tolli, confusionem vitæ communis fore existimabant. Quamobrem è civitatibus clarioribus *Heliopoli*, *Memphi* & *Thebis* viros optimos eligebant; quos judiciis præficerent; qui Judicum consessus, neque Athenarum Areopagitis, nec Lacedæmoniorum Senatui, longo tempore postea institutis, cedere videbatur. Videantur *Athanas. Kircher. in Oedip. Ægypt. Syntag. 2. de politic. Ægypt. cap. 11. fol. m. 120. edit. Rom. Hugo Robinson. in Annal. Mundi edit. Londin. lib. 2. fol. m.* 123. Confirmat hoc testimonio suo *Diodor. Sicul. lib.* 1. *pag.* 48. b. his verbis: *Ex nobilissimis civitatibus viros optimos judiciis præfecerunt Ægyptii. Nam ex Heliopoli & Thebis & Memphi Celenas judices elegerunt.* Clarius *Ælianus histor. variar. lib.* XIV.

cap.

cap. XXXIV. explicat, quinam ipsi viri optimi fuerint, quando ita literis tradit: Δικασταὶ δ' ἀρχαῖον παρ' Αἰγυπτίοις ἱερεῖς ἦσαν, i. e. *Judices apud Ægyptios iidem quondam fuerunt, qui & Sacerdotes.*

II. Ex jam allatis testimoniis quilibet facile intelliget, quod personæ in Synedrium Ægyptiacum cooptatæ fuerint Sacerdotes, penes quos maxima fuerit auctoritas. Aderant enim hi gravibus semper in rebus consilio atque opere Regibus, tum astrorum peritiâ, tum vero sacrificiis futura prædicentes. Hi post Reges secundum honoris dignitatisque gradum vel locum tenebant; quare Regibus semper adjungebantur, ut horum ministrorum die noctuque adstantium conspectu Rex nihil turpe committeret. Vid. *Petr. Gregor. Tholosan. prælud. optim. Jurisconsulti lib.* 2. *cap.* XXVI, *pag. m.* 229. *edit. Lugd.* 1583. Priusquam autem ulterius progrediamur, ex *Diodori* verbis, loca prius examinabimus, unde desumti vel accersiti fuerint Judices Sacerdotes? Non diu hîc disquirendum & inquirendum; cum ipse Auctor referat, ex nobilissimis civitatibus *Heliopoli, Thebis* & *Memphi.* Merito autem hîc quæritur, cur tantum ex his tribus civitatibus apud Ægyptios Judices electi? Et si accuratius rem examinamus, nulla alia ratio dari potest, quam quod hæ urbes bonarum artium & profundioris doctrinæ sedes fuerint.

Quod igitur ad *Heliopolim* attinet, illa *civitas Solis* dicta est, quæ ex primariis totius Ægypti urbibus fuit, religione & cultu Deorum celebris. Quidam hanc cum *Memphi* seu *Mesra* confundunt, id quod ab *Athanas. Kirchero fol. m.* 29. *Oedip. Ægypt. Syntag.* 1. *c.* IV. decisum est. Ab Arabibus vocatur عين شمس *Oculus Solis*, uti *Geograph. Nubian.* recensente *Kirchero* testatur. Ab Hebræis autem dicitur *On.* Ita Rasse in Micra Haggedola in XXX. Ezech. און מדינת מצרים נקרא בלעז בית שמש או עין שמש i. e. On civitas Ægypti dicitur in lingua barbara Bethsames vel Ainsames, i. e. domus vel oculus Solis. Cum autem hæc civitas *Osiridi*, qui Sol putatur, dedicata, arbitramur, quod in illa educati fuerint, qui Osiridem imitarentur. Nam ille à primis annis fingitur avidus audiendi, grandior factus flagrasse desiderio eruditionis. Quid aliud his significatur, quàm quod in urbe hac studia maximè floruerint, ubi studiosi in omni disciplina eruditi fuerint, ut aliquando Reipublicæ maximo commodo esse possent.

III. Hoc autem probamus ex illo, quod scientiis & disciplinis ab omni antiquitate Ægyptii dediti fuerint, maximè post tempora *Abrahami*, qui ex Chaldæis primus eos docuit Astronomiam, auctor est *Joseph. Antiq. lib.* 1. *c.* 9. Hodiè sanè ubique suas habere Scholas, nul-

nullum esse NOMUM, ubi non Academiam & aliquando plures reperias. Quod de veteribus Ægyptiis tradidit *Diodor. Sicul. lib.* 1. *c*, 3. Non solum Professores habere publicos in Scholis & Academiis, sed & erudiri singulari cura à Sacerdotibus. Vid. celeb. *Braun. in Select. Exercit.* IV. *pag. m.* 725. Si igitur in quovis Nomo Academiam habuerint, sequitur quod potissimum studia in nobilissimis Urbibus culta fuerint. Requirebatur etenim ab Ægyptiorum Sacerdotibus, ut docti essent & periti, potissimum in his, quæ ad religionem eorum pertinebant, ideo & leges callere debebant, ut notat *Livius* & *Cicero de legib. ad Attic. lib.* 4. *epist.* Et Sacerdotes *Heliopolitani* Philosophiæ & Astrologiæ erant peritissimi, teste *Strabone lib.* 17. *Geograph.* Et apud *Ægyptios* Sacerdotes tantum ex Philosophis eligebantur. Confer. *Tholosani Præludia optim. Jurisconsult. pag. m.* 228. *lib.* 2. *cap.* XXV. Sic etiam de duabus aliis celeberrimis civitatibus sentiendum, è quibus Judices accersebantur Sacerdotes.

IV. Visis locis ad qualitates harum personarum progredimur, quibus præditæ esse debebant, si ad hoc munus eligi vellent. Indicat hoc *Siculus* quando ita disserit: *Viros optimos judiciis præfecerunt Ægyptii.* Vocat illos *optimos*, quod vocabulum omnes Judicum qualitates in se comprehendit, ut scil. prudentes &

virtuosi esse debeant. *Prudentes*, aliàs non poterunt Reipublicæ naviculam regere. Quis enim navim mihi dirigat sine ferro, quod affricuit Siderites? Sic nemo Rempubl. sine mente, quam afflavit illa Diva. Hinc *Plato* verè ait *in Menon. sub fin. temp.* ἡ φρόνησις μόνον ἡγεῖται τοῦ ὀρθῶς πράττειν, & alter Sophus *Aristotel. lib.* 6. οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως ἄνευ φρονήσεως. Quare ulterius inquit: φρόνησις ἐστιν ἕξις ἀληθὴς μετὰ λόγου πρακτικὴ περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακά. Vel secundum *Lipsium Pol.* 1. c. 7. Prudentia est intellectus & dilectus rerum, quæ publicè privatimque fugiendæ aut appetendæ. Intellectum dixi, quia hic est, qui videt omnia, ideoque ὄμμα τῆς ψυχῆς à *Jamblicho* apud *Stobæum serm.* 3. jure dictus. Dilectum addidimus, quia eadem, quæ seligit, & recto judicio, honesta è deterioribus, utilia à noxiis discernit. Itaque judicare vel consulere nihil aliud est, quam quid agendum vel fugiendum sit, inquirere ac ratiocinari. Qui enim benè in rebus agendis aut fugiendis ratiocinatur, is benè consulit, quod est prudentiæ munus. Ergo primum quod ad optimos pertinet requisitum est prudentia. Eligebant igitur optimos Sacerdotes Judices, qui singulari prudentia præditi erant.

V. Cum autem prudentia non sine virtute, nec virtus sine prudentia esse queat, ideoque viro optimo virtutem adjungimus. Sine virtute

tute enim prudentia (inquit Lipsius) calliditas est & malitia, & quidlibet potius, quàm prudentia. Quicquid enim non temerè agimus, id eligimus. Est enim electio appetitio cum ratione; atque ut electio bona sit, necesse est, rationem rectam esse & appetitum bonum: quorum illam Prudentia perficit, hunc virtus. Videatur D. *Schaller. in dissert. politic. de Consiliar.* Qui nunc prudentia & virtute carent, optimi non possunt salutari; nec illi qui prudentia sola præditi; sed qui simul morum gravitate vitæque continentiâ. Eligebantur in Judices ergo ab Ægyptiis *optimi*, quorum vestigia pressit *Alexander Severus* teste *Herodian.* VI. I. *pag.* 253. quos ita describit: *Quippe cum primum sedecim ordinis Senatorii viros, ætatis gravitate vitaque sanctimonia præcellentes, assessores Principis delegerunt*, &c. Illustratur locus ex *Lampridio in vita Alexandr. p.* 137. his verbis: *Amicos sanctos & venerabiles habuit, non furaces, non factiosos, non callidos, non ad malitiam vel malum consentientes, non bonorum inimicos, non libidinosos, non crudeles, non circumventores, non irrisores, non qui illum sicut fatuum circumducerent; sed sanctos, venerabiles, continentes, religiosos, amantes Principis sui*, &c. Hi itaque, qui his virtutibus præditi optimi dicuntur; quare hinc conjici potest, quibus virtutibus Sacerdotes Judices ornati fuerint, quæ ab omnibus Judicibus hodienum requirun-

virtuosi esse debeant. *Prudentes*, aliàs non poterunt Reipublicæ naviculam regere. Quis enim navim mihi dirigat sine ferro, quod affricuit Siderites? Sic nemo Rempubl. sine mente, quam afflavit illa Diva. Hinc *Plato* verè ait *in Menon. sub fin. temp.* ἡ φρόνησις μόνον ἡγεῖται τοῦ ὀρθῶς πράττειν, & alter Sophus *Aristotel. lib. 6.* οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως ἄνευ φρονήσεως. Quare ulterius inquit: φρόνησίς ἐστιν ἕξις ἀληθὴς μετὰ λόγου πρακτικὴ περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ καλά. Vel secundum *Lipsium Pol.* 1. c. 7. Prudentia est intellectus & dilectus rerum, quæ publicè privatimque fugiendæ aut appetendæ. Intellectum dixi, quia hic est, qui videt omnia, ideoque ὄμμα τῆς ψυχῆς à *Jamblicho* apud *Stobæum serm.* 3. jure dictus. Dilectum addidimus, quia eadem, quæ seligit, & recto judicio, honesta è deterioribus, utilia à noxiis discernit. Itaque judicare vel consulere nihil aliud est, quam quid agendum vel fugiendum sit, inquirere ac ratiocinari. Qui enim benè in rebus agendis aut fugiendis ratiocinatur, is benè consulit, quod est prudentiæ munus. Ergo primum quod ad optimos pertinet requisitum est prudentia. Eligebant igitur optimos Sacerdotes Judices, qui singulari prudentia præditi erant.

V. Cum autem prudentia non sine virtute, nec virtus sine prudentia esse queat, ideoque viro optimo virtutem adjungimus. Sine vir-

tute

tute enim prudentia (inquit Lipsius) calliditas est & malitia, & quidlibet potius, quàm prudentia. Quicquid enim non temerè agimus, id eligimus. Est enim electio appetitio cum ratione; atque ut electio bona sit, necesse est, rationem rectam esse & appetitum bonum: quorum illam Prudentia perficit, hunc virtus. Videatur D. *Schaller. in dissert. politic. de Consiliar.* Qui nunc prudentia & virtute carent, optimi non possunt salutari; nec illi qui prudentia sola præditi; sed qui simul morum gravitate vitæque continentiâ. Eligebantur in Judices ergo ab Ægyptiis *optimi*, quorum vestigia pressit *Alexander Severus* teste *Herodian.* VI. 1. *pag.* 253. quos ita describit: *Quippe cum primum sedecim ordinis Senatorii viros, ætatis gravitate vitaque sanctimonia præcellentes, assessores Principis delegerunt*, &c. Illustratur locus ex *Lampridio in vita Alexandr. p.* 137. his verbis: *Amicos sanctos & venerabiles habuit, non furaces, non factiosos, non callidos, non ad malitiam vel malum consentientes, non bonorum inimicos, non libidinosos, non crudeles, non circumventores, non irrisores, non qui illum sicut fatuum circumducerent; sed sanctos, venerabiles, continentes, religiosos, amantes Principis sui*, &c. Hi itaque, qui his virtutibus præditi optimi dicuntur; quare hinc conjici potest, quibus virtutibus Sacerdotes Judices ornati fuerint, quæ ab omnibus Judicibus hodienum requirun-

runtur. Ex his jam ſatis patet, quod perſonæ in *Synedrium Magnum Ægyptiacum* receptæ Sacerdotes probatæ fidei & inculpatæ vitæ graviſſimiſque moribus fuerint. Quas qualitates de Judicibus Hebræorum etiam requiſivit Deus ipſe *Exod.* XVIII. 21. Evolvantur hîc *Selden. de Synedr. Ebræor. lib.* 1. *cap.* 14. *pag. m.* 380, *ſeqq. Herman. Conring. Diſſert. de Republ. Heb, Sigon.* & *Cuna. de Republ, Hebræor. Henric. Ainsworth. Com.* in h. l.

CAP. III.

De diverſis Sacerdotum Ægyptiorum ordinibus.

I. SACERDOTES ergò à Mercurio in Judices inſtitutos fuiſſe extra omnem dubitationis aleam ponimus, cum hiſtoriarum teſtimonia id ſatis confirment. Factum autem hoc eſſe non ſine rationibus, quia humanæ voluntatis in legibus ſervandis caducitatem probe noverat, & ut ſuarum legum conditarum perpetuos ſucceſſores haberet, ſacerdotum hominum ſagaciſſimorum, ingenio, ſapientiâ & peritiâ rerum præcellentium, quibus ſolis ad regni ſucceſſionem aditus foret, inſtituit *Collegium*; quibus *artium*, *legumque* à ſe *conditarum* normam tradidit, eoſque juramento adegit, ne præter ordinis ſui homines, eandem ulli alteri communicarent; præterea ſacrifi-

cio-

ciorum rituumque in Numinibus quà colendis, quà placandis præscriptas leges, iisdem veluti optimam hæreditatem reliquit, & quia soli Sacerdotes tantæ moli insufficientes putabantur, iis varios veluti Coadjutorum regni ordines substituit.

II. Primi inter hos erant *Cantores*, qui dubia ex legum Mercurii Digestis circa Deorum hymnos & laudes exorta solverent, rationes vitæ regiæ ad supremarum mentium ideas dispositas edocerent. Et hi fortè erant, qui semper Regem comitabantur, de quibus *Diodorus Sicul. l.* 1. sed nobiliorum sacerdotum filii, tum ultra viginti annos nati, tum doctrina præ cæteris eruditi. Et ritum hunc canendi leges forsitan Græci ab Ægyptiis hauserunt, qui cantilenæ hujus genus per NOMON explicant. *Aristotel. Sect.* 19. *Probl.* 28. de hoc ritu ita disserit: Διὰ τί νόμοι καλοῦνται, οὓς ᾄδουσιν; ἢ ὅτι πρὶν ἐπίστασθαι γράμματα ᾖδον τοὺς νόμους, ὅπως μὴ ἐπιλάθωνται, ὥσπερ ἐν Ἀγαθύρσοις ἔτι εἰώθασι, καὶ τῶν ὑστέρων οὖν ᾠδῶν τὰς πρώτας, τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν ὅπερ τὰς πρώτας. i. e. *Cur leges pleraque cantilenæ appellantur? An quod homines priusquam literas scirent, leges cantabant, ne eas oblivioni mandarent; quod etiam nostra ætate Agathyrsis in more est. Ergò primas quoque posteriorum cantilenarum eodem appellaverunt nomine, quo nomine superiores vocabantur.* Confer. *Francisc. Rous in Archæologia Attic. lib.* 3. *cap.* 1.

pag.

pag. m. 95. edit. Oxoniens. Ut igitur Reges Ægyptiorum & alii leges memoriæ firmiter imprimerent, constituti fuerunt Sacerdotes Cantores.

III. Secundi ordinis erant *Horoscopi*, quorum Symbolum erant *horologium* & *palma*; quos quatuor *Mercurii* de Astrologia libros alto pectore imbibisse oportebat; eorumque officium erat, temporum exactam distributionem in Deorum cultu peragendam observare, legum traditarum certis anni temporibus, dierumque solennis populo prælegere; festorum stativas solennitates juxta Solis & Lunæ siderumque cursum dispositas perpetuo & constanti tenore conservare. Tertii ordinis erant *Hierogrammatistæ*, i. e. Scribæ sacrorum. Observandum autem, apud Ægyptios triplicem literarum viam & rationem esse, indicante *Clemente Alexandrino* l. v. *Strom.* unam ἐπιστολογραφικὴν, alteram ἱερογλυφικὴν, tertiam ἱερατικὴν *Sacerdotalem*; quâ utebantur ἱερογραμματεῖς sive Scribæ sacrorum, quos hic inprimis considerabimus. De his *Suidas*: Οὗτοι παρ' Αἰγυπτίοις ἦσαν σοφοὶ, περὶ [illegible] μαντικὴν [illegible] εἰσιν. Καὶ [illegible] τῷ βασιλεῖ, [illegible] τοῖς Ἱερογλυφικοῖς [illegible] [illegible] τὰς Ἱερογλυφικὰς [illegible] [illegible] καὶ [illegible] [illegible]. i. e. *Hi apud Ægyptios erant sapientes periti prædicendi veritatem*

tatem de rebus futuris. Horum autem quidam Regi prædixit, quendam illo tempore genitum iri apud Israelitas, qui educatus Ægyptiorum quidem principatum esset depressurus, Israelitas vero aucturus; & omnes virtute superaturus, & gloriam immortalem consecuturus: de Mose loquens. Quæ quidem *Suidas* ex *Josepho*, *lib.* 2. *Archæol. cap.* v. hausisse videtur: addit *Josephus*, Regem hoc vaticinio territum infantes aqua mergi jussisse. Pergit *Suidas*: Εὐήνης Αἰγυπτίων βασιλεὺς δίκαιος πάνυ, ἐπέτυχε δὲ τῷ τρόπῳ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἄλλα μὲν ἐκ θεοῦ ἀγαθά. Καὶ μέντοι καὶ ἱερογραμματέα ᾄδουσιν οἱ Αἰγύπτιοι κατ' αὐτὸν γενέσθαι θεοφιλῆ τε καὶ ἐς πολλὰ λυσιτελῆ, ὄνομα αὐτῷ Ἰαχίμ. Ὃν φασὶ περιάπτων καὶ ἐπαοιδῶν ἔμπειρον γενέσθαι. *Euenes fuit Ægyptiorum Rex justissimus, cujus viri mores & virtutem cum alia divinitus data bona consecuta sunt: tum etiam illud, quod Ægyptiaci libri canant, fuisse illius tempore sacrum scribam, virum Deo charum, & ad multa utilem, cui nomen erat Jachim: quem amuletorum & incantationum peritum fuisse tradunt.*

IV. Ægyptiorum Sacerdotes & sapientes autem Magiæ deditos fuisse ex sacris Literis Exod. vii. manifestum est. Celebrantur præcipue duo *Mosis* coætanei *Jannes* & *Jambres*, quorum etiam *Paulus* 2. *Tim.* iii. 8. meminit, & Talmud Babylonic. & *Apulejus in Apolog.* 2. secundum antiquam divisionem. Vid. *Trogil. Arnkiel. pag.* 322. *Numenius* etiam & *Artapa-*

nus

nus apud *Eusebium lib.* 9. *Præpar. Evangel. cap.* III. & IV. Mercurium Trismegistum Saturni Scribam fuisse, idem *Euseb. lib.* 1. *Præpar. Evangel. cap.* VII. affirmat, hunc autem *Mercurium* Ægyptium ipsum Mosem fuisse judicat *Huetius demonstr. Evangel. propos.* IV. *cap.* 4. §. 5. Hi etiam γραμματεῖς ἱεροὶ καὶ προφῆται sacram navem adornant, qua Apidem, ex loco ubi ad tempus nutritus est, Memphim transferunt, teste *Æliano lib.* 11. *de animal. c.* 10. Inter Regis Ministros apud *Diodor. Sicul. lib.* 1. *cap.* 70. comparet à sacris libellis Sacerdos, qui post sacrificium consulta quædam & facta clarissimorum virorum è Commentariis sacris prælegit, & *cap.* XCI. circa cadaverum sepulturam primus Scriba, deposito humi corpore, circum ilia sinistrum latus, quantum inde resecandum sit, circumscribit. In sacrorum pompa, apud *Clementem Alexandrinum lib.* 6. post *Cantorem* & *Horoscopum* tertio loco procedit ἱερογραμματεὺς pennas in capite gestans, habens in manibus librum, regulam in qua atramentum scriptorium & calamus ad scribendum. Hunc scire oportet hieroglyphica, Cosmographiam, Geographiam, ordinem Solis, Lunæ & quinque planetarum, Chorographiam Ægypti, ac descriptionem Nili, ac omnis sacri apparatus, locorumque sacrorum cum sua dimensione, & quicquid in sacris utile. Confer. *Athanas. Kicher. Oedip. Ægypt. Syntag.*

2. *fol. m.* 115. *cap.* 1. & *Obelisc. Pamphil.* ubi fuse. Sic & in *Isidis* pompa, quam *Apulejus lib.* 11. *Metamorph.* describit, γραμματεὺς cœtu pastophororum velut in concionem vocato, de libro, de literis fausta vota præfatur: *Principi magno, Senatuique & Equiti, totique Romano populo, nauticis, navibus*, &c.

V. Quarti ordinis erant *Stolistæ*, qui justitiæ cubitu & calice ad libandum instructi, consuetis Comitiis & conciliabulis aderant, quorum officium erat, ea omnia, quæ ad sacras disciplinas & instituta pertinebant, & ea inviolabili rigore servanda, & illibato vigore custodienda sollicitare, & si quæ à primo rigore defecissent, summo studio, cura & sollicitudine instaurare; præterea sacrificia opportuno tempore peragere, sacra μοσχοφραγιστικὰ, i. e. quæ Apides, seu Vitulos sacros quà consignandos, quà mactandos concernebant, disponere. Horum meminit *Clemens Alexandrin. lib.* VI. *Strom.* Sequitur, qui dicitur στολιστὴς, i. e. ornator, qui justitiæ cubitum & ad libandum habet calicem. Is scit omnia, quæ dicuntur παιδευτικὰ, i. e. ad disciplinam & institutionem pertinentia. Hi sacerdotes sine dubio dicti sunt *Stolistæ* ab amictu, quod longis stolis induti incesserint, quale genus vestium sacerdotibus plerumque commune fuit, uti *Saubertus de sacrif.* & celeberrimi *Brauni de vestit. sacerdot. Hebr. fuse demonstrant.* Videatur

quoque *Trogil. Arnkiel.* Von den Cymbrischen Heydenthumb *pag. m.* 275.

VI. Quinti ordinis erant *Prophetæ*, quorum symbolum erat *hydria* in manu gestata, atque horum officium erat, de rerum in Comitiis agitatarum eventibus judicare, sinistros eventus à prosperis per auguria cæterasque divinationum species discernere. Horum meminit *Clemens Alexandrin. l. c.* his verbis: Post omnes exit Propheta, qui apertè in sinu gestat hydriam, quem sequuntur, qui emissos panes portant; is, ut qui sit sacrorum præfectus, ediscit libros sacerdotales, continent autem de legibus & diis & universa sacerdotum disciplina. Propheta etiam apud Ægyptios præest distributioni vectigalium. Atqui hi sunt ordines sacerdotalis dignitatis, quorum auctoritate, consilio & prudentia, totius Monarchiæ Ægyptiacæ moles veluti fundamento insistebat.

CAP. IV.

De Judicum Synedrii Ægyptiaci numero, & hujus Principe.

I. Visis sacerdotum Ægyptiorum ordinibus, ex quibus Judices in Synedrium recipiebantur; ordo requirit, ut paucis etiam de numero illius verba faciamus. Ante Pastorum incur-

incursionem, in capitalibus cujusque Regni urbibus, *Memphi* olim, *Heliopoli* atque *Thebis*, Præfecturas juridicas constitutas fuisse verisimile est. Jam verò post expulsos Pastores, cum Ægyptus omnis unius imperio subjecta fuit, unum fuit totius Ægypti Tribunal, servata nihilominus Privilegii veteris ratione. Judices enim tam ex *Memphi*, atque *Heliopoli* quàm *Thebis* ad magnum Thebanorum Consistorium electi sunt, teste *Diodoro Siculo lib.* 1. *pag.* 48. Confer. *Athanas. Kircher. Oedip. Ægyptiac. Syntag.* 2. *fol. m.* 120. *edit. Rom. Hugo Robinson. in Annal. Mund. lib.* 2. *fol. m.* 123. *edit. Londin.* Et quidem ex singula harum *Decem*, ita ut numerus Judicum Synedrii hujus *triginta* fuerit, qui omnes controversias dirimerent, & suum cuique tribuerent.

II. Si ergò aliorum populorum mores Hebræorum & Græcorum consuetudinem perpendamus; certe illi certum numerum in Synedriis suis habuerunt. Ad Hebræos quod attinet, illi tria habuerunt tribunalia, quorum maximum Hierosolymis erat constans LXXI. membris. Vide *Johan. Selden. tr. de Synedriis Hebræor. B. Carpzov. erudit. annot. ad Schickardi* משפט המלך *Joh. Henric. Othon. Lexic. Rabbino-Philolog. p.* 628. *annot. ad Carol. Sigon. de Republ. Hebr.* aliosque. Deinde etiam *Synedrium* XXIII. virorum erat. Vid. *D. Quenstedt.*

Antiquit. Bibl. & denique Synedrium *trium virorum*, quod minimum erat. Ita apud Græcos varia fuerunt *Synedria*, de quibus egimus in tract. de Synedr. Græcorum. Inprimis celeberrima erant *Areopagiticum* & *Amphictyonium*, in quibus certus assessorum numerus conspiciebatur. Cætera jam silentio præterimus. Evolvere tamen potest B. Lector *Sigonii libellum de Republ. Athen. edit. Venet.* 1565. Joh. *Meurs. lib. de Areopagit.* Ita Ægyptiorum Synedrium Magnum *Triginta Judicum* erat, teste *Diodoro Siculo l. c.*

III. Numerum hunc confirmat sæpe citatus Diodor. Sicul. lib. 1. pag. 48. his verbis: *Congressi* XXX. *hi viri*. Confer. *Hugo Robinson. l. c.* & *Joh. Marsham. in Canon. Chron. pag. m.* 316. edit. *Lips.* Cur autem XXX. tantum electi fuerint & non plures ex his civitatibus, meritò quæritur? Quidam putant factum hoc esse ob libros *Mercurii*, in quibus tota politicæ doctrinæ & Philosophiæ Ægyptiacæ exstaret. Hi numero XLII. erant, quorum XXXVI. dictorum quinque ordinum virorum, potissimum X. quibus universa sacerdotalis doctrinæ ratio, uti & hieroglyphicorum arcana scientia continebatur, mente tenere obligabantur; ut obortis in Regno difficultatibus dissidiisque, quomodo secundum traditas leges maturè iis occurrendum, prompta mente dispicerent. Tenebantur hi Sacerdotes ut

X. li-

x. libros accuratissime memoriæ impressos haberent; & si conjecturare liceat, Ex quavis nobilissima urbe *Memphi*, *Heliopoli* & *Thebis decem* accersebantur, quorum unusquisque unum tantum librum edidicisset, & ex illo expedite responsa dare posset; ita etiam de duabus reliquis sentiendum. Ne itaque fallerent, nec falli possent, ex quavis decem elegerunt, qui simul collecti numerum xxx. explebant, ita ut tres ex uno eodemque libro benè sentire & judicia ferre possent. Verum vix his calculum addere possumus album, cum conjecturâ tantum nitantur. Probabilior illorum sententia, qui statuunt, xxx. Judices electos esse ad numerum NOMORVM Ægypti, in quos universa Ægyptus, teste *Strabone*, divisa fuerit, ut ita hi xxx. totius Ægypti statum repræsentarent. Imò uti cap. I. ostendimus in quavis harum trium nobilissimarum civitatum delubra fuisse, ubi quilibet NOMOS curiam propriam habuerit.

IV. Ex his igitur curiis judices eligebantur, qui Synedrium xxx. virorum efficiebant. Hi summum caput sibi constituebant, seu Præsidem doctrina & gravitate morum conspicuum, alios ætate superantem. De hoc *Diodor. lib.* I. ita scribit: *Congressi hi* xxx. *viri unum ex se ipsis, qui optimus, summum Judicem constituunt, in cujus locum urbs alium Judicem constituit.* Hinc patet, Præsidem

 quen-

quendam seu caput in hoc Synedrio fuisse, uti etiam in aliis Synedriis apud varios populos. Hebræi in Synedrio summum caput seu Pontificem habuisse ex illorum scriptis elucet. Confer *Selden. de Synedriis Hebr.* Druidæ præsidem habebant, uti Cæsar meminit. *Olaus Magnus lib. 3. c. 8.* hujus in populo suo mentionem facit. Apud Prussos & Vandalos vocabatur CRIVE, reliqui autem, qui sub illius imperio erant, SIGONOTÆ dicebantur; vid. *Dysburg. p. 3. Chron. Pruss. c. 5. Waisel. in Chron. Pruß. fol. 21.* Germani quoque tale summum caput agnoscebant referente *Cluver. pag. 211.* Romanis hunc morem usitatum fuisse *Fenestell. lib. 1. de Sacerdot. Rom. c. 8. Pomp. Laetus lib. 2. de sacerdot. Rom. cap. 9.* Ita etiam *Ægyptiis*, teste *Herodot. lib. 2. n. 46. pag. 113.*

V. Non autem putandum ac si Ægyptiis tantum hæc consuetudo usitata fuerit, quod Judices Sacerdotes fuerint, cum & aliis populis hæc frequens. Ut igitur probemus hanc opinionem, ex *Æliano* testimonium afferemus, qui ita *Hist. Var. lib. XIV. cap. XXXIV.* Δικασταὶ δὲ τὸ ἀρχαῖον παρ' Αἰγυπτίοις ἱερεῖς ἦσαν. ἦν δὲ τούτων ἄρχων ὁ πρεσβύτατος, καὶ ἐδίκαζεν ἅπαντας. Ἔδει δὲ αὐτὸν εἶναι δικαιότατον ἀνθρώπων καὶ ἀφειδέστατον, &c. *Judices apud Ægyptios iidem quondam fuerunt, qui & Sacerdotes. In his Princeps erat maximus natu, & in omnes statuendi jus habebat. Eum omnium hominum esse justissimum & sincerissimum oportebat.* Apud Romanos

olim

olim Pontifices suum habuisse collegium & judicia exercuisse, non tantum in rebus sacris, sed & civilibus, nimis est notum, quàm ut probatione egeat. Videatur *Guther. de jure Pontif. lib.* I. *c.* XXIV. *&* XXXIII. *& lib.* 2. *cap.* I. II. *& seqq.* Imò Virgines Vestales judicia exercuisse constat ex Gutherio, quem vide.

CAP. V.

De horum Judicum vestitu & victu, & quidem summi Judicis.

I. CVM ergò hi Judices apud Ægyptios Sacerdotes fuerint, facile de vestitu & victu constabit, de quibus in hoc capite acturi sumus. Quod autem Judices certum vestimenti genus habuerint in causa capitis testimoniis probabimus. Prætores apud Romanos Prætextam non mutabant, nisi in causa capitis, uti ex *Valer. Maxim. lib.* IX. patet, qui sic de *C. Licinio* scribit: Consimili impetu mortis *C. Linius Macer vir Prætorius repetundarum reus, dum sententiæ dicerentur, in Mœnianum conscendit, siquidem cum Marcum Ciceronem, qui id judicium cogebat, prætextam ponentem vidisset*, &c. Posita autem prætexta induebant *Pullam*, quæ in funere frequens. Apud Græcos *Nemei* certaminis *Judices pullatos* sedisse compertum est, quod ii ludi funebres essent. Apud Romanos

 tamen

quendam seu caput in hoc Synedrio fuisse, uti etiam in aliis Synedriis apud varios populos. Hebræi in Synedrio summum caput seu Pontificem habuisse ex illorum scriptis elucet. Confer *Selden. de Synedriis Hebr.* Druidæ præsidem habebant, uti Cæsar meminit. *Olaus Magnus lib.* 3. *c.* 8. hujus in populo suo mentionem facit. Apud Prussos & Vandalos vocabatur CRIVE, reliqui autem, qui sub illius imperio erant, SIGONOTÆ dicebantur; vid. *Dysburg. p.* 3. *Chron. Pruss. c.* 5. *Waisel. in Chron. Pruss. fol.* 21. Germani quoque tale summum caput agnoscebant referente *Cluver. pag.* 211. Romanis hunc morem usitatum fuisse *Fenestell. lib.* 1. *de Sacerdot. Rom. c.* 8. *Pomp. Letus lib.* 2. *de sacerdot. Rom. cap.* 9. Ita etiam *Ægyptiis*, teste *Herodot. lib.* 2. *n.* 46. *pag.* 113.

V. Non autem putandum ac si Ægyptiis tantùm hæc consuetudo usitata fuerit, quod Judices Sacerdotes fuerint, cum & aliis populis hæc frequens. Ut igitur probemus hanc opinionem, ex *Æliano* testimonium afferemus, qui ita *Hist. Var. lib.* XIV. *cap.* XXXIV. Δικασταὶ δὲ τὸ ἀρχαῖον παρ' Αἰγυπτίοις ἱερεῖς ἦσαν. ἦν δὲ τούτων ἄρχων ὁ πρεσβύτατος, καὶ ἐδίκαζεν ἅπαντας. Ἔδει δὲ αὐτὸν εἶναι δικαιότατον ἀνθρώπων καὶ ἀφειδέστατον, &c. *Judices apud Ægyptios iidem quondam fuerunt, qui & Sacerdotes. In his Princeps erat maximus natu, & in omnes statuendi jus habebat. Eum omnium hominum esse justissimum & sincerissimum oportebat.* Apud Romanos olim

olim Pontifices suum habuisse collegium & judicia exercuisse, non tantum in rebus sacris, sed & civilibus, nimis est notum, quam ut probatione egeat. Videatur *Guther. de jure Pontif. lib.* I. *c.* XXIV. *&* XXXIII. *& lib.* 2. *cap.* I. II. *& seqq.* Imò Virgines Vestales judicia exercuisse constat ex Gutherio, quem vide.

CAP. V.

De horum Judicum vestitu & victu, & quidem summi Judicis.

I. CVM ergò hi Judices apud Ægyptios Sacerdotes fuerint, facile de vestitu & victu constabit, de quibus in hoc capite acturi sumus. Quod autem Judices certum vestimenti genus habuerint in causa capitis testimoniis probabimus. Prætores apud Romanos Prætextam non mutabant, nisi in causa capitis, uti ex *Valer. Maxim. lib.* IX. patet, qui sic de *C. Licinio* scribit: Consimili impetu mortis *C. Linius Macer vir Pratorius repetundarum reus, dum sententia dicerentur, in Mœnianum conscendit, siquidem cum Marcum Ciceronem, qui id judicium cogebat, pratextam ponentem vidisset,* &c. Posita autem prætexta induebant *Pallium*, quæ in funere frequens. Apud Græcos *Nemei* certaminis *Judices pullatos* sedisse compertum est, quod ii ludi funebres essent. Apud Romanos tamen

tamen Prætores in Megalensibus, quorum Judices erant, prætextati sedebant. Dubitationem *Seneca* tollit in I. *de Ira cap.* XVI. cujus hæc sunt; *Itaque etsi perversa induenda Magistratui vestis, & convocanda classico concio est, procedam in tribunal non furens, nec infestus, sed vultu legis.* Quem locum *Muretus* sic explicat: *Prætextati incedebant magistratus; sed cum civem quempiam capitis damnaturi erant, ponebant prætextam, eamque perversam induebant: id est, partem illius floridiorem, ac nitidiorem introrsus ad se vertebant, mœroris significandi gratia.* Confer. *Martin. de Roa Singular. lib.* 3. *pag. m.* 272.

II. Quare ita censemus Magistratus ac Judices in ea veste semper judicasse, in qua forum & urbem inire vulgò solebant: si Reges essent, in veste cultuque regio: si Prætores, si Judices in prætexta, aut alia quapiam usitata, non apud Romanos solùm, sed etiam apud Hebræos. Sic extra omnem dubitationis aleam ponimus apud Ægyptios Judices certum quoddam vestimenti genus habuisse, cum jus dicerent. Facile autem conjicere possumus ex vestibus Ægyptiacis Sacerdotibus communibus, quæ lineæ erant, uti ex *Herodoto* probavit celebr. *Braun. de vestit. Sacerdot. lib.* I. *cap.* VI. *pag. m.* 103. *edit. noviss.* Hunc morem plurimi populi retinuerunt, uti Trogil Arnkiel in libello **Cymbrische Heyden-Religion** pluribus

bus testimoniis illustrat, quando ita pag. m. 273. disserit: Die heilige Priester-kleider sind bey den Heyden lange weisse rocke gewesen / von kostlichen Leinwad / mit einem gürtel umbgeben: *Joseph. Laurent. lib. 3. Polymath. Synop. 5.* Vestes albas gestarunt Gothici Sacerdotes, *Ola. Magn. lib. 3. c. 8.* Germanorum Sacerdotes, Alex. ab Alex. lib. 4. c. 17. Gallorum, *Plin. lib.* XVI. *c.* 44. Ægyptiorum, *Herod. lib. 2. n. 45. p.* 113. Syrorum, *Ross. p. 2. de relig. Mund. q. 3. c. 13. Ursin. vol. 2. Analector. Sacr. lib. 2. num.* 26. Persarum, *Diogen. Laërt. Præf. de vit. Philosoph. p. 5. Curt. lib. 3. c.* 13. Græcorum, *Roß. l. d. P. 4. q.* 19. p. 187. Romanorum, *Fenestell. lib. 1. de Sacerdot. Rom. c.* V.

III. Quod Sacerdotes Ægyptiorum linteis vestibus amicti fuerint *Apulej. lib. Metam.* testatur XI. Antistites Sacrorum candido linteamine vestiti erant. Confer. *celeb. Anton. van Dale in lib. de antiquit. ex marmor. edit. Amstel.* 1702. *pag. m.* 168. *seq.* de Sacerdotibus *Isidis* seu magnæ Matris Deûm differentem. Inter quos tamen summum Sacerdotem aliter amictum fuisse ex *Luciano* probat *pag. m.* 169. inquiens: Summus autem Sacerdos quotannis alius surrogatur: qui solus purpuream vestem gerit, & aurea tiara redimitur. Unde facile colligere possumus Judices Sacerdotes in Synedrio Ægyptiaco candidis amictos fuisse vesti-

Pontificis Ægyptiaci ſimulacrum idem eſſe ac apud Hebræos Pontificis *Urim* & *Thummim*, Quo reſpexerunt quidam doctiſſimi Interpretes, qui אורים ותמים Urim & Thummim per δήλωσιν ϰ̀ ἀλήθειαν doctrinam & veritatem reddiderunt, ita *Vulgatus* & *Hieronymus* expoſuerunt, & *Chryſoſtom. Orat.* IV. *contra Iudaeos*, δήλωσιν ϰ̀ ἀλήθειαν explicat. Hoc ſenſu optimè cum pectorali ſummi Sacerdotis Hebræorum conveniret illa torques, quam habebat circa collum Sacerdos Ægyptiorum, cujus imago aut lapides pretioſi, aut etiam Sapphirina imago dicitur Ἀλήθεια VERITAS, uti annotavimus paulò ante. Verum antequam ad refutationem opinionis falſiſſimæ *Spenceri* & Marshamii progrediamur, ſententiam clar. *Martini Mauritii* in medium producemus, quam in *libr. de ſortitione Veter. Hebraor. pag. m.* 237. *ſeqq. edit. Baſil.* adduxit, quæ ſequentibus verbis ita exprimitur.

VI. Tradunt rerum antiquarum ſcriptores Diodor. Sicul. & Ælianus, *Judices* Ægyptiorum antiquitus geſſiſſe in pectore de collo pendentem bullam quandam ex pretioſis gemmis confectam, quam vocabant *imaginem Veritatis* ſeu *Veritatem*; eamque pro tribunali ſedentes partibus litigantibus applicaſſe, atque ſic veritatem ſeu juſtitiam fuiſſe manifeſtam. Ejuſmodi Judex erat *Moſes* quoque, in omni Ægyptiorum ſapientia educa-

tus:

tus: ergò & ipse hujusmodi imaginem ex avito instituto gestavit in pectore, tunc inprimis ea usus, quando inter partes litigantes jus erat ei dicendum: tum enim accedebant illum, ut & alii, qui consilium in rebus gravibus à Deo petebant, *Exod.* XVIII. 15. erat autem tunc temporis apud Ægyptios aliosque Orientales consuetum, ut qui Judex erat, esset simul Sacerdos. Postea verò quam *Israelitæ* ex *Ægypto* erant liberati, Deus plurimos ritus priscos immutavit, proprium & sibi acceptum cultum instaurans: tum & hoc factum, ut duo officia, judiciale & Sacerdotale in duos distinguerentur ordines, inque duas distribuerentur personas, *Mosen* & *Aaronem*; quorum ille retinebat officium forense, hic fungeretur sacro; quapropter huic etiam insignia summi Sacerdotii fuerunt permissa. *Exod.* XXVIII. 30. *Intra pectorale immittas Urim & Thummim, ut sint super corde Aaronis.* q. d. in posterum *Urim* & *Thummim* in *Aaronis* & cujusvis succedentis Pontificis pectorale gestentur, quæ hactenus in tuo, Mose, pectore fuerunt. Ubi observandum, quod *Exod.* XXVIII. dicitur: Et indas in pectorale *Urim* & *Thummim*, *Levit.* VIII. 8. dici ita: Et induit *Moses Aaroni* pectorale, & in pectorale indidit *Urim* & *Thummim*: erat enim pectorale duplicatum, *Exod.* XXVIII, 16.

VII. Moses ergò *Urim* & *Thummim*, oraculi

divini instrumentum, de suo pectore transplantavit in pectus *Aaronis*. Divinum verò hoc oraculum responsa dabat externo splendore gemmarum, quem & interius antiquum *Urim* & *Thummim* & exterius pectorale novum Aaronicum virtute divina fundebat: erant enim hæ gemmæ pectorales quasi novum *Urim* & *Thummim*, aut cum veteri *Mosaico* coalitum in unum, ut tam gemma veteris *Urim* & *Thummim*, quàm gemmæ Aaronici pectoralis collucescerent ad aperiendam veritatem: à quo splendore simul & munere ejus vocatur *Urim* & *Thummim*, i. e. lucentia & recta, q. d. si lucent, recta quoque sunt, quomodo sæpe in S. Scriptura conjungitur *Lux* & *Veritas*; conf. *Psalm*. XLIII. 3. Si causa aliqua inter partes controversa & judicio humano imperscrutabilis ad oraculum hoc deferebatur, splendore vel emissò vel denegato, bonitatem vel malitiam causæ denotabat. Confer. I. *Sam*. XXVIII. 6. Sic in reddendis oraculis splendor Urim & Thummim certissimum erat & gratiæ divinæ & dati responsi indicium. Denique concludit his verbis: Quæ sententia quanquam à nemine hactenus, quantum novi, quoad substantiam τ *Urim* & *Thummim* sit asserta, quia tamen & ipsi S. Historiæ, & veterum Judicum Ægyptiorum ritibus sit conformis, ita mentem meam occupavit, ut vix credam quicquam solidi contra eam posse effor-

formari. Huc usque *Mauritius*.

VIII. Hanc quidem Cl. *Mauritii* sententiam defendit doctissimus filius sub præsidio plur. *Reverendi Maji Fautoris nostri æstumatissimi Giss.* 1696. cujus argumenta etiam proferemus. Inscribitur Disputatio illa de *imagine Veritatis fatidica* & *Juridica*, ubi §. I. significat, quid per imaginem veritatis fatidicam intellectum velit, seipsum simul explicat, quod maxime quidem Hebræorum Urim & Thummim indicetur; sed simul quoque id oraculi divini instrumentum, quod ipsum hoc Aaronicum præcessit & ab Auctoribus vulgò *Imago Veritatis* vel *Veritas* nuncupari consueverit. Et paucis lineolis interjectis dicit: Revera enim Hebræorum *Urim* & *Thummim* nihil aliud erat usu suo, quàm imago veritatis, quâ Deus veritatem causarum inter litigantes partes & certitudinem futurorum eventuum arcanarumque rerum, pondus habentium, notitiam, gratiose populo suo manifestabat. §. IV. hoc theorema ponit: Cultus Israeliticus & ante & post Exitum ex Ægypto plurima habuit communia cum cultu Ægyptiorum. Hoc theorema probare conatur, quia multa Ægyptii à Patriarchis habuissent; imò asserit, quod cultus Israeliticus in deserto restauratus multa communia habuerit & retinuerit ex cultu Ægyptiaco; ubi tamen *Spenceri* sententiam rejicit tanquam duram;

attamen in sequentibus verbis defendit, quod plurima in restauratione cultus *Mosaici* retenta, quæ Ægyptii vel Israelitæ in Ægypto commorantes observassent, uti *Spencerus* de legibus Hebr. probasset, hac tamen limitatione addita, quod necesse non sit dicere, Deum ex Idololatrico cultu in suum verum transtulisse; dari enim tertium, nimirum, Deum ea quæ Ægyptii ex Veteris seu Patriarchalis Ecclesiæ institutis bona adhuc habuerunt, & retinuisse, & nova lege restituisse, Idololatricis ceremoniis exterminatis.

IX. Verum ut ad hæc pace viri docti respondeamus, haut calculum album addimus assertioni *Imaginem fatidicam Ægyptiorum* fuisse *Urim* & *Thummim*, & longe præcessisse *Aaraonis Urim* & *Thummim*; quod veritati consentaneum non videtur. Nam *Urim* & *Thummim* non à ירה *docere* & אמן *verum est*, derivantur; sed ab אור & תם *luce* & *perfecto*. Optimè ergò *Luther*. **Licht und recht** reddidit. Audiamus ea quæ *Excell. & acutissimus Hillerus Profess. O. L. in hac Alma famigeratissimus Fautor noster æstumatissimus in suo tract. de Gemmis duodecim in Pectorali Pontificis Hebræorum pag. m. 60. edit. Tubing.* 1698. adduxit: Splendor gemmarum vocatur אש esch vel אשא eschtha Chaldaico effatu, vel אורים *Urim*, quæ dictiones *ignem* denotant, hinc & ipsum pectorale propter gemmas suas dictum Urim ve-

tum-

tummim, ignes & perfectiones, id est, natura & artificio perfecti ignes. Cadit igitur sententia ex etymo allata, qua putat חמים veritatem significare. Nec firmo stat talo §. 2. quo hoc theorema conspicitur, ubi statuit, Ægyptios præ cæteris Orbis populis laudem scientiarum habuisse, quam multis verbis probare vult; cui adjungit §. 3. ubi hoc theorema extat, quod Ægyptii sapientiam celebratam habuerint à sanctis Patriarchis. Hæc sanè si accuratius examinaverimus, planè contrarium cum celeberrimis viris, *Braunio*, *Wormio*, aliisque statuimus, quorum testimonia paulo post publice dabimus. Quæritur itaque, quænam illa sapientia Ægyptiorum fuerit, quam jactitent profani Scriptores? Ad quam respondemus, Astrologicam scientiam fuisse, ab Ægyptiis cultam, uti tradunt historicorum plurimi, & ipse Athanasius Kircher. in Oedip. Ægyptiaco hanc ipsis maxima laude tribuit.

X. Sed quam infantes, verba sunt doctissimi *Wormii pag. m. 94. lib. 1. antiq. corrupt.* in cælestium motuum observatione fuerint Ægyptii Chaldæique ferè omnes, nemo in his sacris mediocriter versatus ignorare potest. Hanc ignorantiam itaque sequentibus verbis ita probat: En quam motuum cælestium periti, stellarum in Occidentem motum non deprehenderant, ideò octavam sphæram primum

mobile opinabantur, Solem cæterasque planetas in excentricis moveri nesciebant. Hinc ab uno æquinoctio ad alterum spatium æquale definiebant, idque non ex speciali observatione, sed ex solstitiorum computatione. Vid. *Johann. Morin. in epist. ad Vendelin.* Hanc Ægyptiorum inscitiam considerans vetustissimus Orphicorum auctor, non potuit non quin eos præ Abrahamo contemneret, quem solum ferè Astrologum vocare dignatus est, & quidem apud *Clement. Alexandrin. Strom. lib. 2. & Euseb. lib. 3. Præparat. Evangel.* hisce verbis:

Οὐ γάρ κέν τις ἴδοι θνητῶν μερόπων κραίνοντα
Εἰ μὴ μουνογενής τις ἀποῤῥὼξ φύλου ἄνωθεν
Χαλδαίων, ἴδρις γὰρ ἔην ἄστροιο πορείης
Καὶ σφαίρης, κίνημ' ἀμφὶ χθόνα ὡς περιτέλλει
Κυκλοτερές, ἐν ἴσῳ τε μετὰ σφέτερον κνώδακα.
Nemo illum novit mortalia cuncta regentem
Unicus ille nisi Chaldæo sanguine cretus
Norat enim solis quà se astrum lege rotaret
Et circum terram magnus se volveret orbis
Æqualisque teresque intus sita circumplectens.

Nullum autem alium his significari asserit prælaudatus *Wormius*, quàm *Abrahamum*, id quod variis testimoniis *pag. 95.* illustrat. Hinc constat, Ægyptios non tanta scientia præditos fuisse, ut vulgo putatur.

XI. Quod ad theorema secundum §. 3. adductum attinet, ubi asseritur, quod Ægyptii à Patriarchis scientiam hauserint, id quod iterum

rum

rum probabile videtur. Aut enim ab Abrahamo didicerunt, aut ab alio. Jam autem constat, ante Abrahamum nullum ejusmodi institutum viguisse in Ægypto. Ergò sibi ipsi contradicit, quod ab Ægyptiis hauserint Hebræi. Ita etiam cadit tertium theorema affirmans: Cultum Israëliticum ante & post exitum ex Ægypto plurima communia habuisse cum cultu Ægyptiorum, quod negamus cum celeberrimo *Braunio*, qui in *Select. Sacr. lib.* v. *Exercitat.* 4. *pag. m.* 580, 581. in hæc erumpit verba: *Turpissimè itaque delirant hodie non minus, quàm simplicius olim, quicunque affirmant, Hebræos & Circumcisionem, & Pascha, & Templa, & Sacerdotia, & Sacrificia, & Sacerdotes, & Vestes albas lineas, & Pectorale, Urim & Thummim, & Gemmas, & Tintinnabula, & Arcam & Cherubim, omnesque ritus, & religionem, & leges didicisse ab Ægyptiorum ritibus, sistris, vestibus xilinis albis, lapide Sapphiro, ἀληθείᾳ, ex eorum cista, & Teraphim, & imagunculis, aliisque superstitionis & Idololatriæ instrumentis atque ritibus; Cum certissimum sit, ipsos Ægyptios suarum pleraque per Cacozeliam ab Hebræis habuisse, & religionem, & ritus, & leges, quamvis corruptissime, omnibusque etiam sanctissimis rebus in superstitionem versis.* Et quamvis Ægyptiorum sapientia apud reliquos populos maximè fuerit decantata, ut etiam *Stephan. Act.* VII. dixerit: *Mosen* edoctum fuisse in omnibus scientiis *Ægyptio-*

mobile opinabantur, Solem cæterasque planetas in excentricis moveri nesciebant. Hinc ab uno æquinoctio ad alterum spatium æquale definiebant, idque non ex speciali observatione, sed ex solstitiorum computatione. Vid. *Johann. Morin. in epist. ad Vendelin.* Hanc Ægyptiorum inscitiam considerans vetustissimus Orphicorum auctor, non potuit non quin eos præ Abrahamo contemneret, quem solum ferè Astrologum vocare dignatus est, & quidem apud *Clement. Alexandrin. Strom. lib. 2. & Euseb. lib. 3. Præparat. Evangel.* hisce verbis:

Οὐ γάρ κέν τις ἴδοι θνητῶν μερόπων κραίνοντα
Εἰ μὴ μουνογενής τις ἀπορρὼξ φύλου ἄνωθεν
Χαλδαίων, ἴδρις γὰρ ἔην ἄστροιο πορείης
Καὶ σφαίρης, κίνημ' ἀμφὶ χθόνα ὡς περιτέλλει
Κυκλοτερὲς, ἐν ἴσῳ τε μετὰ σφέτερον κνώδακα.
Nemo illum novit mortalia cuncta regentem
Unicus ille nisi Chaldæo sanguine cretus
Norat enim solis qua se astrum lege rotaret
Et circum terram magnus se volveret orbis
Æqualisque teresque intus sita circumplectens.

Nullum autem alium his significari asserit prælaudatus *Worminus*, quam *Abrahamum*, id quod variis testimoniis *pag. 95.* illustrat. Hinc constat, Ægyptios non tanta scientia præditos fuisse, ut vulgo putatur.

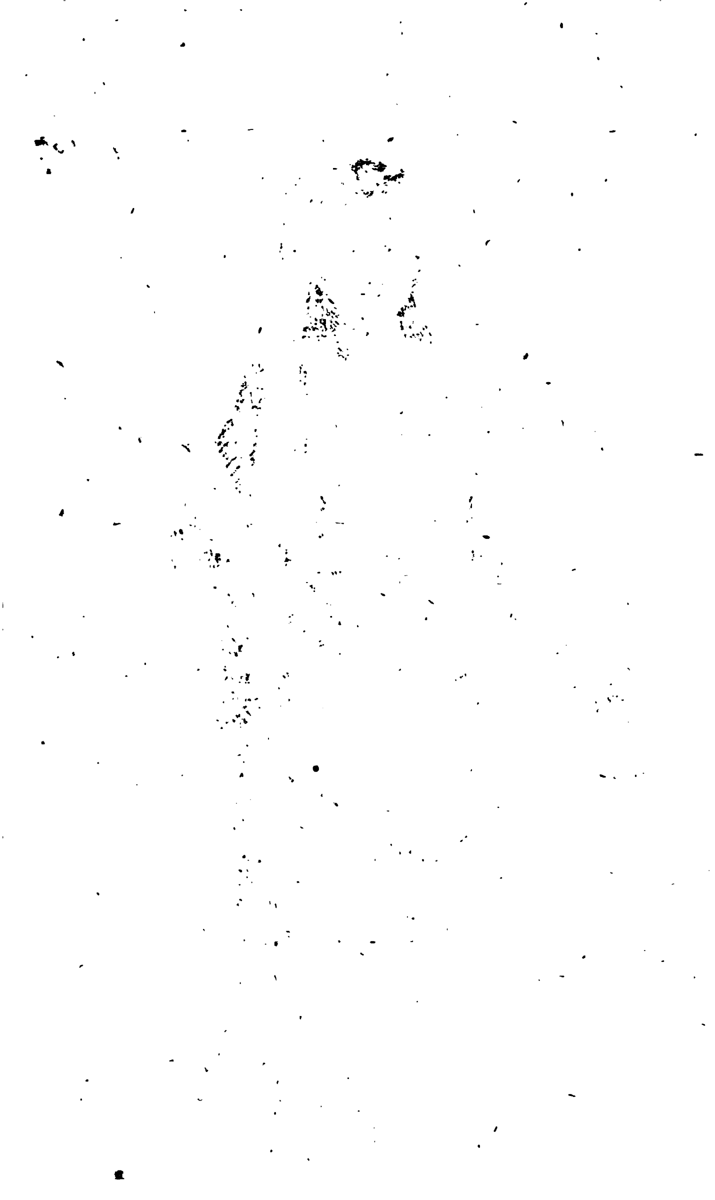
XI. Quod ad theorema secundum §. 3. adductum attinet, ubi asseritur, quod Ægyptii à Patriarchis scientiam hauserint, id quod iterum

rum probabile videtur. Aut enim ab Abrahamo didicerunt, aut ab alio, Jam autem constat, ante Abrahamum nullum ejusmodi institutum viguisse in Ægypto. Ergò sibi ipsi contradicit, quod ab Ægyptiis hauserint Hebræi. Ita etiam cadit tertium theorema affirmaris: Cultum Israëliticum ante & post exitum ex Ægypto plurima communia habuisse cum cultu Ægyptiorum, quod negamus cum celeberrimo *Braunio*, qui in *Select. Sacr. lib.* v. *Exercitat.* 4. *pag. m.* 580. 581. in hæc erumpit verba: *Turpissimè itaque delirant hodie non minus, quàm simplicius olim, quicunque affirmant, Hebræos & Circumcisionem, & Pascha, & Templa, & Sacerdotia, & Sacrificia, & Sacerdotes, & Vestes albas lineas, & Pectorale, Urim & Thummim, & Gemmas, & Tintinnabula, & Arcam & Cherubim, omnesque ritus, & religionem, & leges didicisse ab Ægyptiorum ritibus, sistris, vestibus xilinis albis, lapide Sapphiro, ἀληθείᾳ, ex eorum cista, & Teraphim, & imagunculis, aliisque superstitionis & Idololatriæ instrumentis atque ritibus; Cum certissimum sit, ipsos Ægyptios suarum pleraque per Cacozeliam ab Hebræis habuisse; & religionem, & ritus, & leges, quamvis corruptissime, omnibusque etiam sanctissimis rebus in superstitionem versis.* Et quamvis Ægyptiorum sapientia apud reliquos populos maximè fuerit decantata, ut etiam *Stephan. Act.* VII. dixerit: *Mosen* edoctum fuisse in omnibus scientiis Æ-

gyptiorum, inde tamen probari non poteſt, Priſcos Hebræos ſapientiam didiciſſe ab *Ægyptiis*. Nam & ipſi Hebræi tempore Moſis, Ægyptii dicti ſunt; & *Ægyptii* ſapientiam, quam profitebantur & quam docuerunt, ab *Abrahamo* illiuſque nepotibus didicerant.

XII. Ita & alia, quæ in dicta Diſſertatione continentur, recenſere poſſemus, ſi prolixi eſſe vellemus. Hoc tamen intactum linquere non poſſumus, quod §. VI. cum *Spencero* unum inflet cornu, qui *Æliani* & *Diodori* teſtimonia infallibilia æſtimat, cujus veſtigia duo docti viri preſſerunt, arbitrantes *Æliani* & *Diodori* auctoritatem tantam eſſe, ut ulteriori probatione opus non habeant. Verum quam labili fundamento nitantur hi cum Spencero pluribus ad oculum demonſtrarunt viri doctiſſimi, inter quos referendi ſunt plur. Reverend. Vir D. *Johann. Friederic. Mayer. S. R. M. Sueciæ Conſiliar. in Diſſert. Theolog. Kilon. habita* 1700. *de* Λόγῳ, *pag. m.* 28. 29. ubi hæc leguntur verba, quæ huc adſcribere non pigebit: Nemo divino huic oraculo majorem intulit injùriam, quàm *D. Johannes Spencerus*, & paucis interjectis ſcribit: in quo illi adſtipulatur *Johannes Marsham. in Canon. Chron.* Hunc errorem data opera refutarunt *Hermann. Witſius de Ægyptiorum ſacrorum cum Hebraic. collatione. Chriſtian. Worm. lib. 1. de corrupt. antiquit. Hebr. apud Tacit. & Martial. veſtigiis. Salomon*

Til-

pag. 37

Tillius in Atrio Gentium. Johannes van der Wayen in Var. Sacris, & speciatim de Urim & Thummim sententiam *Philipp. Ribeudealdus Cabilonensis* peculiari Tractatu, qui Ægyptiorum ἀλήθειαν ex professo rejecit, quod cum Hebræorum Urim & Thummim convenientiam habuerit. Vid. Excell. *Otho Professor Marpurgens. Amicus noster colendus in Diss. de Urim & Thummim*; quare benevolum lectorem ad illos remittimus. Imo apud alios moris quoque fuit, quod Sacerdotes fœminæ de collo imagines suspensas habuerint, uti ex effigie ex *Sponio* retulit *celebr. Anton. van Dale in antiquit. pag. m.* 142. *edit. Amstel.* cujus rei imaginem hoc loco damus.

XIII. Ad victum quod attinet, ille dabatur à Regibus Judicibus, ita tamen ut summo Judici opulentior daretur quàm aliis. Vid. *Athanas. Kircher. Oedip. Ægypt. fol.* 120. *Syntag.* 2. qui hæc ex *Diodoro Siculo* retulit. Confer. Hugo *Robinson. in Annal. Mund.* loco supra citato. Verum hîc non diu hærebimus, sed ad alia magis necessaria nos conferemus.

CAP. VI.

De modo agendi in hoc Synedrio.

I. COEPTIS Judiciis ac signo veritatis à Principe Judicum proposito, omnibusque legibus, quæ octo libris continebantur, in

medio eorum constitutis, *disceptationes* incipiebant. Vid. *Ælian. Var. lib.* XIV. *c.* 34. Sciendum autem est, quid per τὸ agere intellectum velimus, tunc respondemus, quod agere actionem apud Ulpian. *l. non solum* 39. §. 1. est in judicio proponere. Judicium verò definitur ab Aristotele disceptatio de justo & injusto. In disceptatione de justo & injusto necesse est tres esse personas: duas, quæ inter se disceptent, & tertiam, cujus beneficio disceptatio finem consequatur, nimirùm, ut in lucem producatur veritas. Hinc judicium, quatenus sumitur pro eo quod simile est conventioni seu contractui, potest definiri societas disceptiva de eo quod justum vel injustum est, quæ constat ex tribus personis, actore conquerente de injusto, *reo*, qui actori respondet, & judice lites dirimente & quid justum vel injustum sit pronunciante.

II. *Actor* is est, qui querelam in Judicio proponit. Ut verò hic admittatur, & ut bene disceptationem suam informet, instructus esse debet actione aliqua. Est autem hîc actio jus seu facultas jure competens persequendi in Judicio, quod sibi debetur. Et omnis actio fundata est in Syllogismo, cujus medium concludendi est damnum illatum. Conclusio verò continet modum illud damnum corrigendi. Corrigere autem est ei qui plus habet detrahere, & addere ei qui damnum perpes-

sus

sus est. Ex his patet, nemini actionem competere, nisi læsionem aliquam allegare possit. Læsio autem in eo posita est, quod cum quis habeat jus, destituatur exercitio. Ita quoque in Synedrio coram Judicibus hoc modo actio instituebatur, ut duæ personæ coram Judice litigarent, quarum una *actor*, altera *reus* erat. Verum modus agendi hic erat.

III. Mos erat accusatorem ea, in quibus alium accusabat, modumque patratæ injuriæ aut damni facti, quanti eam æstimaret, scribere, *Reo* tempus dabatur rescribendi ad singula, quibus aut se id non fecisse, aut rectè fecisse vel purgando aut injuriam, vel damnum minoris æstimando protestabatur. Scribere igitur hîc erat in judicio provocare. Unde in rem scriptæ actiones exceptionesque appellantur, quæ generaliter in rem proponuntur & adversus possessorem dantur, quanquam ex certæ personæ facto oriantur. Si igitur quis injuria ab altero affectus vel damnum ipsi illatum erat, tunc scribere vel æstimare poterat damnum vel injuriam & lædentem accusare. Damnum autem est omne malum, quod quis præter voluntatem patitur & pecunia æstimari potest. Nam quod pecunia æstimari nequit, nec in correctionem venire potest: nihil enim habemus, quod damnum vel lucrum æstimare possit præter pecuniam, utpote quæ est communis mensura omnium rerum, quæ in

commutationem veniunt. Hinc si *bona inæstimabilia*, veluti *pudicitia*, *vita*, *valetudo* & *integritas membrorum liberi hominis* amissa sint, correctio fieri nequit; sed tunc vitiositas potius puniri solet.

IV. Accusatione hoc modo facta, *reo* rescribere permissum erat ad singula vel *exceptione*, vel *negatione*, vel *diminutione*. Cum enim intentio *actoris* sit nihil aliud, quam conclusio Syllogismi, in quo fundatam actionem esse tradit, contineatque conclusio illa modum corrigendi, quem *actor* vult à *judice* adhibendum esse, quo injustum, quod se putat perpessum esse, corrigatur. Vocamus hanc intentionem *postulationem*, quia solebat apud *Romanos Actor*, comparente in judicio *Reo*, suam actionem prius edere, ac deinde desiderium suum exponere, vel alterius desiderio contradicere. Hic *Reo* in Synedrio Ægyptiaco tempus dabatur ad singula scriptis respondere vel excipiendo, vel negando, vel factum minoris pretii æstimando, vel seipsum purgando. Hôc factô rursus *accusatori Reoque* invicem locus erat. Ita his auditis litigatoribus, cum judices de controversia quæsivissent, princeps *signo veritatis* in partem veriorem verso, sententiam ferebat. Bene modum agendi in Synedrio hoc expressit Anglus *Hugo Robinsonius* in *Annal. Mundi lib. 2. fol. m.* 123. *edit. Londin.* his verbis; *Actor & crimen, & facti modum* & *damni* *æsti-*

æstimationem scripto exhibebat. REVS criminationibus libello scriptam opponebat defensionem. Vel enim negabat, vel non concedebat peccatum, vel minori pœna dignum excusabat. Bis uterque auditus est, datâ respondendi morâ. Tum collatis judicum sententiis, alteri litigantium Veritatis tradebatur, Victoria jam, signum. Scriptis Ægyptii nudam rei veritatem citius expediri posse, quam orationibus putabant & voce vivâ. Causidicorum enim artibus, multum juri caliginis offundi, judicibus ipsis fucum fieri aliquando & fraudem.

CAP. VII.

De Lege & pœna perjurii.

I. HIs ita prælibatis, haud alienum ab instituto judicamus, si antiquas Ægyptiorum leges, de quibus in hoc Synedrio actum, in medium proferamus, quo cognoscamus, quam convenientiam cum aliis legibus habeant. Inter has sit prima ex *Diodoro Sicul. lib.* I. *cap.* VI.

PERJVRI MORTE MVLTANTVR.

Ratio additur, quia *pietatem* in Deos violabant, & *fidem*, maximum societatis humanæ vinculum. Duplici ergo scelere tenebantur in Deum & in homines. Ut igitur clarius res pateat, videbimus, quàm sancta apud Ægyptios juramenta fuerint. Sanè *Ægyptiis*, refe-

rente *Grotio lib. 2. de jur. Belli & Pac. pag. m.* 247. *ex Diodoro*, Jusjurandum μεγίστη παρ᾽ ἀνθρώποις πίστις, *maxima fides hominibus inter se*; quare omnem moverunt lapidem, ut juramentum strictè servarent. Hinc magnum apud *Ægyptios* & solenne juramentum erat per *Osirin*, qui maximus illorum habebatur Deus, uti variis in locis ostendit *Selden. de diis Syris. Confer. Elias Sched. de Diis German. pag. m.* 94. *Marsham. Canon. Chron. pag. m.* 32. *edit. Lipſ. Herman. Witſi. in Ægypt. pag.* 65. Hunc magnis honoribus afficiebant, & nefas esse ducebant JVRAMENTVM pen OSIRIN factum violabile futurum, quare Scholiastes Lycophronis, ὁ μέγας ὅρκος τοῖς Αἰγυπτίοις ἐτύγχανε μὰ τὸν Ὄσιριν. Vid. *Tract. noſtr. de jurament, pag.* 12. Cum Ægyptii quoque Reges suos ut Deos colerent, per vitam Regum jurabant, quod in Ægypto magnum fuisse jusjurandum asserit Henricus *Ainsworthius Comment. in Geneſ. fol. m.* 148. *edit. Londin.* his verbis: *And ſo ſweare by the Kings-life was a great Oath in Ægypt.*

II. Jusjurandum itaque dictum velut *Jovis jurandum*, uti ex libello de Deo Socratis observavit *Apulejus*, ex quo excellent. *Andreas Adam Hochſtetter. Fautor noſter, æſtumatiſſimus in Diſſert. de Juramentis*, recenset: prodiit *Tubingæ* 1702. Confer. huc *Johann. Henric. Meibom, illuſtrat. ad Hippocratis jusjurandum edit. Lugd. Batav.* 1643. *cap.* 2. *pag. m.* 45. qui *Cicer. lib.* 3. *de Offic. Turneb.*

Adversar. lib. VI. *cap.* XVII. *Lips. lib.* I. *Electer. cap.* 18. adducit. Græci Ὅρκον dicunt. Vid. *Francisc. Rous Archaeolog. Attic. lib.* 6. *cap.* IV. *edit. Oxon.* Ὅρκον quidem *Eustathius* refert veteres censuisse dictum ἀπὸ τοῦ ὅρου seu *limite*, quod ὁρίζουσιν τι ὁμολογητικῶς ὀμνύοντες, *determinent aliquid qui definitivè jurant.* Ipse verò ἀπὸ τοῦ εἴργειν, quod est *cogere*, derivat, aut quia is, qui jurat, καθείργνυταί πως οἷς ὁμολογεῖ, *coercetur quasi aut compellitur ad ea præstanda, quæ jurando adfirmat.* Alii ἀπὸ τοῦ ἀρκεῖν deducunt, i. e. *sufficere*, quod litibus finiendis sufficiat, maximumque sit earum expediendarum remedium, ut Gajus JC. vocat L. I. D. de jurejurando, & sit πάσης ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν, finis omnis controversiæ ad certitudinem, ut cum *Paulo* ex *Epist.* ad Hebr. c. VI. loquamur. Sive ἀπὸ τοῦ ἀρκεῖν, quod est *βοηθεῖν juvare*, ut notat Auctor Etymolog. ὥσπερ, τῷ βοηθήματι αὐτῷ χρῶνται οἱ ἀδικούμενοι: pro remedio eo utuntur, qui injuriosi sunt in alios. *Guilielm. Stuck. lib. de sacrif. Gentil. fol.* 91. ὅρκον dici putat, quasi *Orcum*, quod jurisjurandi violatores ad *Orcum* sint detrudendi.

III. Quoniam autem in juramentis res cum Deo est, & nullum vinculum ad adstringendam fidem jurejurando inter mortales arctius habetur, vix ulla unquam gens extitit, quæ non singulari cum reverentia ad jurandum accesserit; hinc *Aristoteles* naturam juramenti

de-

describens lib. *Rhetor. ad Alexand. cap* XVIII. in hæc prorumpit verba: Ὅρκον εἶναι μετὰ θείας παραλήψεως φάσιν ἀναπόδεικτον, *Jusjurandum esse cum veneratione divina assertionem, quæ demonstratione non indigeat.* Paulò aliter eam effert, & quasi explicat *Clemens Alexandrinus Strom. lib.* VII. & juramentum ait esse ὁμολογίαν καθοριστικὴν μετὰ προσπαραλήψεως θείας, *adsertionem definitivam cum divina veneratione.* Nec aliud vult illa *Ciceronis* definitio, quæ habetur *lib.* III. *Offic.* quod sit *affirmatio religiosa Deo adhibito teste.* Unde *Philo lib. de Decalog.* jusjurandum vocat testimonium Dei de rebus dubiis. Ea causa etiam *Paulus* JC. jusjurandum *religionem* dixit, *L.* 24. *D. de juram.* Idque ut *Lactant. lib.* IV. *cap.* XXIV. voluit, quod jurejurando mens jurantis ligetur & religetur: seu potius, quod juramentum jurantem religione obstringat, h. e. conscientiæ scrupulum moveat, ob Numinis contestationem adhibitam.

IV. Cum ergò juramentum sit res religiosa, graviter hi peccant, qui *perjurium* committunt. Nam pietatem in Deos violant & fidem maximum humanæ societatis vinculum frangunt; quare jure meritoque *Ægyptii* PERJVROS morte dignos judicarunt. Non solùm autem Ægyptii, sed etiam alii populi, quorum testimonia in medium proferemus. *Maimonides in lib. de juramentis cap.* XII. hæc refert:

fert : Tametsi vani vel falsi juramenti reus, flagellationis pœnam luat, & qui de deposito vel testimonio pejeravit, sacrificium offerat; non tamen iis omnimodè juramenti talis iniquitas condonatur, q. d. *Non dimittet Deus impunitum, Exod.* xx. 7. Ad quæ verba & sequentia Cl. *Joh. Frederic. Mieg. Theol. quondam Doctor & Professor Heidelberg. in annotat.* ita commentatur: Merentur hîc apponi, quæ de vani falsique juramenti gravitate duo insignes Commentatores, *R. Bechai* & *Aben-Ezra* ad *Exod.* annotarunt. Prioris verba hæc sunt: Fundamentum prohibiti juramenti vani & falsi, quod ipsam fundamentalem veritatem subvertat, sitque fidei abnegatio; sive enim Pentateuchus à jurante manu teneatur, sive non, habetur, ac si abnegaret legem & eum, qui dedit ipsam, Deum benedictum; Ejus enim verba æquipollent hisce; Quam certè Deus est veritas; tàm certè sunt vera verba mea; quæ si adeò falsa sint, est ac si Deum falsitatis redargueret. Posterior autem ita: Mos obtinet hodieque inter *Ægyptios*, ut qui per vitam Regis juravit, nec servat juramentum, MORTE AFFICIATVR, nec vitæ gratiam vel tanto auri pondere, quantus est ipse, redimere queat; siquidem Regem publice sprevit: Quod si fiat propter Regem terrenum, cujus principium vanitas, regnum vanitas, finis vanitas, quantò infinities æquius

quilis est, in juramenti divini Numinis Venerationem observari.

V. Videmus etiam quod *Saul Jonathanem* filium suum hoc ipso nomine morte afficere voluerit, quod non observasset juramentum, 1. *Sam.* xiv, 27. Et tamen *Jonathan* non proterve, sed ex ignorantia id fecerat; Unde addiscimus, PERJVRVM MORTIS reum esse; aequè ac eos, qui capitali supplicio in foro afficiuntur: quandoquidem & Scriptura illud peccato adulterii aequat, utpote de quo aeque ac hodie dicitur לא ינקה *Proverb.* vi. Ideò & Deus propter violatum à *Saule* juramentum Gibeonitis praestitum, famem in terram immisit. Summa in Decalogo nullum est praeceptum, quod promissionem annexam habeat, praeter illud de honorandis parentibus; nullum quod comminationem, praeter illud de Idololatria & juramento falso. Graeci si hominem pessima nota exprimere vellent, vocabant eum ἐπίορκον, qui *perjurus* est. Vid. *Francisc. Rous in Archaeolog. Attic. lib.* vi. *c.* vii. *pag. m.* 288. *edit. Oxon.* Pessimum igitur aestimabant Graeci *perjurum* & gravissima poena dignum, nam perjurio ipsos Deos sibi infestos facere asserit *Ælian. Var. lib.* xiv. *cap.* 2. *pag.* 719. *edit. Argentor.* Plato de Legib. lib. xi. talem fert legem: *Nemo Diis invocatis mendacium dicat aut decipiat, aut adulterare verbo, vel re quicquam audeat, nisi Deo velit odio esse. Cui quidem*

dem odio est; qui falso jurans, Deos parvi pendit. Et paucis interjectis: *Quicunque in foro aliquid adulterat, mentitur certè & decipit, Diisque advocatis adversus rerum venalium Curatores eorumque jura pejerat. Qua certè in re nec homines veretur, nec Deos colit*, addito sanctissimo monito: *Æquum profectò est nomina Deorum non facilè inquinare, nec ea huc atque illuc devolvere: sed omnia, quæ ad Deos pertinent, purè casteque servare.*

VI. Atque hinc ista jurisjurandi religio, quo, ut *Cicero de Offic.* 1. de popularibus suis loquens, ait, *nullum vinculum ad adstringendam fidem Majores nostri arctius esse voluerunt.* Merito enim impium videbatur, violare, quod Deo teste promiseris, ejusque nominis sanctitate ad alios decipiendos abuti. Ideoque non postremam eam Deorum curam judicabant, inspicere, quæ cuique in servandis juramentis religio, aut negligendis impietas, suamque in istos iram atrocissimis pœnis effundere, qui, dum jurejurando sese obstringerent, Deos non testes minus, ac si fallerent, vindices invocaverant. Inde Jupiter *juramentorum Præses* ab *Euripide in Medea Act.* 1. & *jurisjurandi Inspector* à *Sophocle* 1. *Trach. v.* 1195. appellatur. Hinc *Horcius Jupiter* dictus & apud Sophoclem l. c. Ἐπώμοτος seu ὅρκου ἐγγυητὴς seu sponsor dicitur, uti explicat *Suidas*, aut τοῦ ὅρκου ἔφορος, ut habet Scholiastes *Thucydidis Hist.* lib.

lib. 1. Videturque idem fuisse, quem *Romani* vocabant Δία πίστιον & DIVUM FIDIUM, cui easdem partes resignabant. Erat olim *Jovis Horcii* signum in Olympiæ curia, specie maximè formidanda, utraque manu fulmen tenens, ante cujus pedes tabula visebatur ænea, cum incisis elegis, quibus à *perjurio* deterrebantur homines, ut auctor est *Pausan. in Eliac.* Confer. *Francisc. Rous in Archaeolog. Attic. lib.* VI. *c.* VII. *pag. m.* 289. *edit. Oxon.*

VII. Jurisjurandi contemptam religionem Deum ultorem habere censuit Alexander Imperator *l.* 2. *c. de reb. credit. & jurejur.* Quo respiciens *Pindarus Olymp. Od.* 2.

—— —— παρὰ μὲν τιμίοις
Θεῶν οἵτινες ἔχαι-
ρον εὐορκίαις,
Ἄδακρυν νέμονται
Αἰῶνα· τοὶ δ' ἀπροσόρα-
τον ὀκχέοντι πόνον.

—— —— *apud honoratos*
Deos illi qui gaude-
bant fidelitate in jurejurando
Illachrymabili fruuntur,
Ævo: alii autem visu horren-
dum tolerant cruciatum.

Imò perjurium tantum crimen judicarunt, ut crediderint pœnam in posteros quoque transmitti. Vid. *Hugo Grot. de jure B. & P. lib.* 2. *cap.* 13. *n.* 1. Pariter Jovem Horcium *perjuria* vindicare,

dicare, veteres putarunt, quanquam horum vindictam *Hesiodus* ἐν Ἔργοις *Erynnibus* transscribat, easque ὅρκου πημονίας, seu PERJURII vindices vocet: quæ *Homero* etiam *Iliad.* Τ. sunt:

—— —— αἵθ' ὑπὸ γαῖαν
Ἀνθρώπους τίνυνται, ὅ τις κ' ἐπίορκον ὀμόσσῃ.
—— —— quæ tellure sub ima
Castigant meritis hominum perjuria pœnis.

Imò refert Anglus *Francisc. Rous in Archaeolog. Attic. lib.* VI. *cap.* VII. *pag. m.* 289. quod quidam fontes prope aliquod templum fuerint, qui *Perjurium* vindicassent. Verba ejus hæc sunt: *I have read that in a Temple at Palice a City in Cicily, there were certain Crateres or fonts, out of which there rose sometimes flames, and sometimes hot boyling water: and that thither people used to resort from other places, for deciding of Controversies by taking an oath. For if any one swore false near those fonts, he was presently strucken blind, or lame, or dead in the place.*

VIII. Cum ergò Jusjurandum ad religionem pertineat; itaque Deus non vult ut quisquam perjuraret in nomine suo, *Levit.* XIX. 12. *Matth.* V. Lex *Platonis* est *de Legib.* 12. ut paucissimis jurare liceat. Est & apud *Ciceronem* illa: *Perjurii* pœna divina, exitium: humana dedecus esto, 2. *de Legib.* Ac tametsi leges civitatis esse contemptæ videantur: tamen quod jurisjurandi contemptio Deum ultorem ha-

D beat,

beat; ideoque nec periculum corporis, nec majestatis pœnam inducat: qui in Deum peccant, etiam Principum legibus puniendi sunt, *lib*. 1. *Codic. tit*. 1. Fundamenta & rationes hujus sunt istæ, quia (1) jusjurandum est affirmatio religiosa, neque ullum vinculum est ad distinguendam fidem hoc arctius, uti ex *Cicerone* adduximus. (2) Qui falsum jurat, ipsum Deum contemnit: contemtus autem Numinis divini puniendus, *Plato* 1. *de Legib*. (3) Improbus & impudens talis merito judicatur: quia coram se majoribus mentitur, *Plato* ibidem. (4) Talis enim fidem inter homines tollit: quia maximum vinculum societatis humanæ jusjurandum, *Diodor. lib*. 1. *c*. 6. Ideoque Ægyptii capite perjuros mulctarunt. Censores quoque Romæ de nulla re magis & severius, quàm de jurejurando judicare sunt soliti, *Alexander ab Alexand. lib*. III. *c*. 13.

IX. Extra omnem dubitationis aleam hinc ponimus, quod *Perjurium* militet contra omne jus *divinum* & *humanum*. Contra *divinum*, cum Lex Exod. xx. & Levit. xix. expresse perjurium prohibeat. Contra jus humanum, decreta decretalia & Leges, uti argumentis plurimis probat *Pepin. in tract. de destruct. Niniv. pag. m*. 139. 140. Quare etiam à Magistratu tanquam atrox blasphemia puniri deberet. An autem hodie Perjurii sufficiens sit pœna juxta leges nostras, quâ infames redduntur, uti

uti *Jodoc. Damhouder. in praxi criminal. pag. m.* 109. *edit. Antverp.* 1562. vult, & Leges XII. *Tabular.* jubent, valde dubitatur, cum nulla ſit proportio inter crimen & pœnam; & Deus apud *Zachar. c.* V. aliam pœnam in Perjuros ſtatuat, nempe *excisionem*, quæ vel à Deo ipſo ſit, vel per Magiſtratum. Modeſtinus eandem pœnam eſſe reſpondit, quæ *Stellionatus*, L. *ult. ff. de crim. ſtell.* Si itaque *perjurium* eſt *blaſphemia*, ſequitur quod morte puniendum. Nam ſi lædere Majeſtatem terreſtrem, morte puniatur; quid de læſione Numinis divini dicendum erit? Longe gravius eſt æternam, quàm temporalem lædere Majeſtatem. Sed qui contra temporalem Majeſtatem delinquit, punitur. Ergo multo fortius iſti puniendi ſunt & gravius, quia majora delicta majoribus pœnis ſunt punienda. Aſſerimus hinc Perjuros non tantum infamia, ſed & morte puniendos eſſe, uti Deus ſæpe hoc jus in perjuros exercuit: vid. *Richter. Axiomat. Oeconom.* CI. *pag. m.* 252. ſeqq. ubi plurima exempla de pœna à Deo contra perjuros immiſſa legi poſſunt. Verum hæc hoc loco ſufficiant.

LEX SECUNDA.

SI QVIS IN VIA HOMINEM VEL INTERFICI CERNERET VEL PULSARI, NEQVE SUBVENIRET AUXILIO, SI POSSET, MORTE DAMNANDUS ERAT. SIN AUXILIARI NON POTERAT, PRODERE LATRONES JUBEBAT LEX, ET ACCUSATIONE PERSEQUI.

Vid. Hugon. Robinson. in Annal. M. fol. 123.

I. Hæc lex agit de obligatione hominis erga alium, quia tenetur in omnibus vitæ necessitatibus illi succurrere. Nam homo homini ea tantum causa, si nulla alia esset, quod homo sit, prodesse tenetur, uti probat & ostendit *Petr. Gregor. Tholosan. in prælud. Optim. Jurisconsulti lib. 2. cap. XIII. n. 5. edit. Lugdun.* 1583. Verba itaque legis neminem excludunt, sed omnes obligatos esse asserunt, mandantque ut omnes, qui cernerent quendam à Latronibus interfici vel pulsari in via, ipsi auxilio venire deberent. Si enim ex mente JCtorum illud *necare* quoque dicitur, cum quis proximo in necessitate alimoniam denegat, *Paul. l. necare ff. de agn. & alend. lib.* Certe & hoc *necare* erit, cum quis alteri in discrimine vitæ non succurrit, cum possit, & occidi patitur, cum vitam conservare posset. Consentiunt huic legi tam Rabbinorum testimonia quàm aliorum Scriptorum, quæ huc adducere non pigebit. II. R.

II. R. Maimonides in הלכות רוצח cap. I. ita literis prodit: *Qui proximum suum persequitur ad eum occidendum, etiamsi persecutor sit parvulus, omnibus injunctum est liberare eum è manu persecutoris, quocunque possunt modo* אפלו בנפשו של רודף *etiam cum jactura vitæ persecutoris.* Præceptum petunt ex *Deut.* xxv. 12. Sermo ibi est *de muliere, quæ dum conatur maritum è manu percussoris eripere, manu sua apprehenderit pudenda ejus,* & additur; Tunc abscindes manum illius, non parcet oculus tuus. Quod explicant, ideò juberi manum hujus mulieris abscindi, quod inde periculum vitæ immineat viro illi quem sic prehenderit. Hinc generalem regulam exstruunt, *Opem ferendam illi, cujus vitæ vis infertur, etiam ad cædem usque vim inferentis.* Vid. dissert. cl. *Johannis Buxtorff. de homicid. edit. Basil.* 1663. Quod autem addatur, manum illius abscindendam esse, rationem dat *Henric. Ainsworth. Comment. in h. l. fol. m.* 116. quia immodestò modo hoc fecerit, aliàs quoad prius juste se fecisse asserit inquiens: *It was lawfull for her to doe, and a fruit of her love.*

III. Aliud hujus fundamentum petunt ex illo לא תעמוד על דם רעך Non stabis ad sanguinem (h. e. cædem) proximi tui, Levit. xix. 16. Hoc est; Non stabis otiosus, sed opem ei feres, quacunque ratione potes. Hoc præceptum transgredi volunt eum, qui à

morte aliquem liberare potest, & id non facit. Hinc concludunt etiam; Si quis videat proximum suum in aqua submergentem, aut à latronibus, vel à feris bestiis impetitum, vel alio in periculo vitæ constitutum, illum vi hujus præcepti tenere ipsum liberare. Sic volunt peccare, qui testimonio suo proximum à morte liberare potest, & id non facit. Habentur hæc in *Talmud Sanhedrin. cap.* VIII. Ita quoque hæc verba explicat *Henric. Ainsworth. Comment. in Levit. cap.* XIX. *fol. m.* 113. *edit. Londin. Not stand against the blood, that is, not stand and see thy neighbors blood spilt, and thou withdraw thy helpe from him either by word or deed.* Huic adstipulatur Paulus Fagius in annot. ad Paraphr. *Chaldaic.* his verbis, *Ne stes contra sanguinem proximi*, quibus verbis innuitur, quod quis non debeat deserere proximum suum, quem videt in mortis periculo constitutum, vel à latronibus petitum, unde tamen illum eximere posset. Nam ut Hebræi dicunt: *Quicunque liberare potest* (proximum suum) *aliquo membrorum suorum & non facit, perinde est ac si sanguinem fundat & mortis reus est.* En convenientiam cum Lege hac Ægyptiorum.

IV. Audiamus verba *Maimonidis Tom.* IV. *tr. de homicid. c.* 1. *sect.* 6. 7. 13. 14. quæ Anglicè recensuit prælaudatus *Ainsworth*. fol. 113. edit. Londin. Quæ hæc eadem affirmant, quæ jam diximus: *He that pursueth his neighbour to kill him*,

him, all Israel are commanded to deliver the pursued from the hand of the pursuer, yea though it be by the life of pursuer. As if he hath been warned to leave off, and yet he pursueth him, &c. he may be killed. And if thy can deliver him with the losse of some of the pursuer's limmes, as by striking off his hand, or breaking his leg, or striking out his eye, let them doe it. Who so can deliver him, by bereaving the pursuer of a limme, and doth not, but killeth the pursuer: that man sheddeth blood, and is guiltie of death; how be it, the Magistrates may not put him to death. Whose can deliver and doth not, transgresseth this law, Thou shalt not stand against thy neighbours blood. And so he that seeth his neighbour sinking in the sea, or theeves, and can deliver him, either by him selfe, or by hiring of others to deliver him, and doth not breaketh this Law. Ex his & præcedentibus testimoniis satis constat obligatos fuisse Israelitas liberare à latronibus invasos, & si non fecissent, mortis reos fuisse, qui id, quod potuissent prohibere, permisissent.

V. Addunt quoque Rabbini, Deum velle, ut mundus hic inhabitetur, & habitatio ejus conservetur eripiendo debilem è manu fortioris; eum, qui injustam vim patitur, indesinenter Deum invocare ut salutem sibi afferat. Deum autem requirere, ut curam suscipere ejus, qui persecutionem ab alio patitur, sicut *Salomon* inquit Eccl. III. 15. *Deus requirit*,

curam habere persecutionem patientis. Hæc omnia verò ita asserunt; (1) Vt velint neminem teneri seipsum periculo vitæ propter alium exponere. (2) Eo usque non progrediendum, donec videat, nullam aliam viam esse proximum è manu persecutoris eripiendi; quamdiu quis possit cædem prohibere alia ratione, veluti mutilatione membrorum, vulneratione, vel alia læsione, tamdiu esse abstinendum: aut si aliter fecerit, homicidii reum esse. In his quoad assertionem quæstionis primæ, nihil existimamus esse absurdi; quoad secundam, dubitamus utrum adducta loca singula ad ejus confirmationem sint satis solida & idonea. Quatenus salus proximi innocentis intenditur, ut is servetur à vi injusta, eatenus licet omnem ipsi possibilem opem ferre; an verò usque ad cædem devenire adhuc in medio relinquimus: periculosum est in hujusmodi casibus modum servare.

VI. Aliorum Scriptorum testimonia recensere jam Ordo postulat, quæ omnia testantur, hominem ad id obligatum esse, ut alteri in necessitate & periculo succurrat. *Cicero lib.* III. *Offic.* ita disserit: Pro omnibus generibus, si fieri possit, conservandis, aut juvandis, maximos labores molestiasque suscipere, &c. *Ovid. de Pont. lib.* 2. *Regia, crede mihi, res est, succurrere lapsis.* Et rursum *epist.* 9. *Conveniens homini est hominem servare voluptas. Diogen.*

Laërt.

Laërt. in Solon. tradit: *Humanitatis* scil. dicente etiam *Lactantio div. Instit.* VI. 11. officium est; necessitati hominis ac periculo subvenire; adeoque ut idem iterum, *qui succurrere perituro potest, si non succurrit, occidit.* Quid enim, quæ *Tertulliani verba sunt adversus Marcion. lib. 1. p. 159. tam malignum, quam nolle prodesse cum possis, quàm injuriam sinere?* Hæc omnia cum Lege Ægyptiorum satis conveniunt.

VII. Quæ in Lege hac Ægyptiorum extant, etiam apud nos obtinent. Nam lege Cornelia ille homicidii reus tenetur, qui cum posset opem ferre periclitanti, non tulit, adeoque in causa est, ut ab alio occidatur, *l. culpa 50. l. 108. D. de reg. jur. arg. l. 3. D. de justit. & jur. l. 1. §. 28. D. ad Sc. Silanian. c. qui non facit. de regul. jur. in 6. Althus. 1. dicajol. 119. & 228. n. 5.* Additur in lege: Si auxiliari non posset tenetur Latrones accusare instar vindicis sanguinis apud Hebræos, illosque persequi. Licebat enim ipsi vindici sanguinis, quis ille etiam sit, homicidam ad tribunal trahere & ad jus dicendum revocare, si ad asylum profugisset. Vid. cl. *Joach. Christophor. Stoer de vindice sanguinis Dissert.*

LEX TERTIA.
CALUMNIOSI ACCUSATORES STATUTAM FALSO A SE DELATIS POENAM SUBIBANT.

I. Statutam pœnam calumniatorum *Ægy-*

ptiorum nobis ostendit *Diodor. Sicul. lib. 2. c. 3.* qui *mortis supplicio* illos afficiebant. Ut igitur hæc lex & illius gravitas eò melius intelligatur, ratum esse ducimus ut omnia vocabula bene examinentur, quo proportio pœnæ dignoscatur. Calumniosi itaque accusatores vel calumniatores sunt, qui scientes prudentesque per fraudem litem aut controversiam faciunt alteri, ut vexent eum, vel ut ei aliquid extorqueant. Vid. *Lexicon Juridic. ex Brissonio* aliisque conscriptum *pag. m.* 168. Nomen habet calumniator à *calumnia*, quæ pro accusatione accipi videtur in *Arcadii* & *Honorii* constitutione, *l. sancimus C. de pœn.* sed quæ calumniose instituta est, ut ibid. *Accursius* docuit. Calumniari apud Scriptores classicos est, falsum crimen scienter intendere: vel per fraudem & rationem dolosam, vincendi gratia alium litibus vexare, *Cicer. pro Sex. Rosc.* 33. & *Calumniator* est, qui per fraudem & frustrationem alium vexat litibus, aut qui malitiose aliquid interpretatur, *Cicer. pro Cluent.* 131. Hebræis *calumnia* seu falsa accusatio dicitur עשק descendens à radice עשק quod significat opprimere per vim & fraudem, vid. *Buxtorff. Lexic. Rabbino-Talmud. fol. m.* 1679. Græcè διαβολὴ, συκοφαντία, ἐπήρεια, *a false accusation.* Et ita Calumnia est callida quædam fallendi ratio cum malevolentia conjuncta. Vid. *Thom. de S. Quercu Lexic. Etymolog. edit. Londin.*

II. Pes-

II. Pessimum hoc esse crimen ostendit *Richter. in Axiomatib. Oeconom. axiom.* CXLII. *pag. m.* 202. ex *Strigel. in 2. Sam.* 16. hisce verbis: Calumniator tribus personis eadem opera nocet. Nam delatum injuria afficit, & auditores veritate privat: & conscientiam suam atrociter sauciat. Omnis calumniator scribit *Philip. in Cordial. Abraham. Bucholceri pag.* 20. est simul injustus & crudelis; Unde merito Calumnia est malum sævissimum, in quo duo sunt, qui injuriam inferunt: & unus qui injuria afficitur, qui injuriam patitur. Nam qui calumniatur, injuriam facit ei, quem calumniatur absentem. Qui persuasus assentitur calumniis, eidem injuriam facit absenti, quod assentitur calumniæ re non explorata. Confer. *Peucer. in lect. Chron. d.* 8. *Mart.* 1572. Quare *Bernhardus* non male dixit: Detractor & auditor detractoris, uterque habent Diabolum: iste in lingua: hic verò in aure. Ex his patet, quàm horrendum crimen calumnia sit, & quàm detestandi sint calumniatores. In hujus testimonium afferemus *Sigfried Sacci* verba *in Postill. pag.* 365. *d.* **Die Alten haben gesagt ein verleumbder sey ein dreyfacher Moerder. Denn er begehe dreyerley todtschlaege mit einem streiche. Erstlich mordet er sich selbst / durch wissentliche lugen und todtsunde. Zum andern er mordet den / dem er seinen Namen abstielet. Zum dritten mordet**

det er die / so ihm zuhoeren und seine verleumbdung glauben.

III. Cum igitur calumniatores & calumniosos accusatores Ægyptii tanti criminis reos putarint; itaque supplicium mortis in ipsos statuerunt, quod etiam alii fecerunt. *Plaut. in Pseudol. Act. 1. sc. 5. v. 12.* Homines qui gestant, quique auscultant crimina, si meo arbitratu liceat, omnes pendeant, gestores linguis, auditores auribus. Apud *Romanos* quidem ita grassabatur calumnia, ut summa vi cogerentur Imperatores extinguere. Illo tempore incredibilem in morem invaluerat calumnia, nam Sycophantæ improbis Imperatoribus subserviebant, hominesque deferebant, donec prudentiores Reges exosi isto calumniandi more delatores graviter punirent. Sic (1) de *Tito* scribit *Suetonius in ejus vita cap.* 8. Inter adversa temporum delatores mandatoresque erant ex licentia veteri. Hos assiduè in foro flagellis cæsos, ac novissime traductos per Amphitheatri arenam; partim subjici in servos, ac venire imperavit, partim in asperrimas Insulas avehi. Utque etiam similia quandoque ausuros perpetuò coerceret, vetuit inter cætera, de eadem re pluribus legibus agi. (2) *Domitianus* Imperator aliàs minus laudabilis in hac parte laudabiliter se gessit, ut *Suetonius* in *ejus vita cap.* 9. ostendit: Fiscales calumnias magna calumniantium poena repressit; fere-

ferebaturque vox ejus: Princeps, qui delatores non castigat, irritat. (3) Ab *Herodiano lib.* 2. *c.* 18. laudatur *Pertinax*, quod delatores urbe exegerit, & ubi invenirentur puniri imperaverit. Cavens ne cui vanis criminibus periculum conflaretur. (4) Idem *lib.* v. *c.* 2. de *Macrino* scribit: Delatores & servi omnes, quicunque Dominos detulerant, patibulo suffixi, totaque urbs & Romanum Imperium sceleratis hominibus purgatum, partim supplicio affectis, partim exilio mulctatis.

IV. Quod autem Calumnia & Calumniatores vel falsi accusatores multa ac magna mala patrent, testimoniis probabimus certis Scriptorum. *Lucianus* calumniam sic describit: Calumnia, inquit, est accusatio, quæ reo absente & ignorante facta, & altera tantum parte audita contradicente nemine creditur. *Herodot. lib.* 7. *c,* 10. Calumnia importunissima res est, in qua duo sunt, qui injuriam faciunt, unus, cui injuria fit. Qui enim detrahit, injurius est, quod non præsentem accusat: item qui huic credit injurius est, quod prius credit, quàm rem compertam habeat: & illi, cui absenti detrahitur fit injuria, quod ab altero insimulatur, ut malus ab altero putatur, Exemplo nobis sunt viri magni, qui à falsis accusatoribus delati, occisi fuerunt. De *Boëthio* viro omni eruditionis laude claro legitur, quod à calumniatoribus apud Regem *Theodoricum*

ricum falso delatus supplicium passus. *Apelles* depinxit egregiè calumniam, sed qua occasione hoc fecerit narrat *Lucianus*. Apelles insimulabatur conjurationis, quæ in urbe *Tyro* auctore *Theodoto* facta erat: cum tamen nec urbem, nec Auctorem unquam vidisset. Sed *Antiphilus Apellis* gratiæ & artis æmulus ita eum calumniabatur & pro certo testabatur, se vidisse *Apellem* cum hoc *Theodoto* crebros agitare sermones, multaque in aurem insusurrasse. Quæ res suspicionem clandestini consilii manifestè arguit. *Ptolomæus* cum aliàs satis animi compos esset, hac tamen assentatione Tyrannica fractus, adeò excanduit, ut statim in *Apellem* vellet animadvertere, nec prius considerare, an reus hoc vitio posset urbem ad seditionem & occultam molitionem adducere & persuadere. Apelles quoque hanc suspicionem luisset capite, nisi quidam ex conjuratis, qui captivi tenebantur, graviter tulisset illam calumniam. Libera confessione testatur *Apellem* innocentissimum esse, & quicquid delatum esset Regi, dolum esse *Antiphili* sincero huic homini insidiantis. Quare *Ptolomæus* animo collecto hanc mutavit sententiam, decem talenta donavit *Apelli*, eique *Antiphilum* calumniatorem dedit in servitutem. Quidam addunt, Regem Calumniatori manifestum quoque doli ac fraudis suæ signum in fronte ——— iussisse, quod duplici CC. notabatur,

deno-

denotatque: CAVE CALVMNIATOREM. Facile igitur plura exempla adducere possemus de *Aristobulo* & *Alexandro Hyrcani* filiis, de *Demetrio* & *Perseo Philippi* filiis & aliis, qui falsorum accusatorum fraudibus necati fuerunt.

V. Quis igitur non conclusionem hanc eliciet, quod hi falsi accusatores more & lege *Ægyptiorum* morte plectendi essent ob rationes sequentes, (1) Quia optimus quisque vir res suas sic cupit instituere, ut sui memoriam magna cum laude ad posteros transmittat, *Plato in Epist. epist.* 2. (2) Sine honestæ vitæ laude deinde vir esse perfectus nequit. *Idem* 12. *de Leg.* (3) Existimatio præclara secundus est ventus iis, qui ad Rempubl. & officia honoraria tendunt, *Plutarch.* in *præcept. gerend. Reipubl.*. Non mediocriter etiam telum. (4) Ad res gerendas, *Cicer. in libell. de Amicit.* (5) Opus in Republ. est mutua civium benevolentia, quæ calumniis & delationibus dissolvitur, *Aristotel. polit.* 6. *c.* 5. Quandoquidem ex mutuis imprecationibus & leviculis calumniis inter cives odia & inimicitiæ gravissimæ oriuntur, *Plat.* 11. *de leg.* (6) A cæteris maleficis, adhibitis custodibus res familiaris servari potest: & qui noctu domi manet, nihil mali patitur. At à calumniatorum metu nemo liber vivit, *Demosthen. in orat. contr. Theocritum.* (7) Vitium hoc facit, ut Magistratus falsum cre-

dat

dat & sequatur sæpe, *Herodot. lib.* 7. Bonum oriatur judicium de improbis: improbi contra videantur viri boni, *Isocrat. in orat. de permutat.* (8) Et ut vulnus nullum ita solerter curatur, quin cicatrices maneant, nec macula in charta aut veste sic scalpello tollitur, ut vestigia quædam non deprehendantur, ita semper aliquid hæret. Nec de nihilo esse putatur, quod dicitur: Calumniare audacter, semper aliquid hæret. Itaque merito cum *Aristotel. lib. 6. Polit. c.* 1. capitis pœnam statuimus, & non nudam infamiam, uti *Instit.* 4. *tit.* 18. *Digest. lib.* 48. *tit.* 16. *& Cod. lib.* 9. *tit.* 46. Laudatur hinc *Alexander Severus*, qui *Thurinum* quendam calumniatorem fumo necari curavit, præcone clamante: FVMO PVNITVR, FVMVM QVI VENDIDIT. *Lamprid.*

VI. Non negamus quidem, quosdam hanc Ægyptiorum legem ad jus talionis referre, uti *Athanas. Kircher. in Oedip. Ægypt. Tom.* 1. *Syntag.* 11. *fol. m.* 121. ita disserens: *Falsò quempiam accusans, si postmodum ad Judicium delatus esset, TALIONIS pœnam calumniatoribus statutam subibat.* Quod cum explicatione nostra non pugnat, nec Legi adversatur. Nam qui falso accusabat alterum, ut famam illius læderet, & notam inureret, jure talionis puniebatur. Si autem de vita ageretur, ut falsus & calumniosus accusator intenderet, ut vita privare vellet, iterum repertâ causâ falsâ jus talionis

lionis exercebatur in illum. *Talio enim est justitia commutativa, qua damnum alii inferens, eodem, seu specificè, seu analogicè à Judice vel ad instantiam læsi, vel ex officio punitur, ad coercendas injurias, & limites certos humanis affectibus in vindictam pronis ponendos.* Deducitur autem *Talio* à *Tale*, ea scil. significatione, quod tale quisque pati, quale fecerit, & talem respicere debeat pœnam, qualem delicto suo meritus, à paritate & similitudine delicti & pœna facti admissi & retorti. Hinc *Isidorus* Talionem ita describit: Talio est similitudo vindictæ, ut taliter quisque patiatur, qualiter fecit. Consentit hic *Excell. Johan. Andr. Danz. LL. OO. Professor celeberrim.* in *exquisita sua dissertat. Jen. habit. de Jure Talionis ad mentem Gentilium, Judæorum ac Christianorum*, in qua ferè omnia illa, quæ ad hanc requiruntur materiam, reperire licet.

VII. Recte autem in calumniosos accusatores jus Talionis exerceri jubet jus naturæ, cujus propositio firmissima: Nemini inferendam esse injuriam; Jam autem falsus accusator proximo maximam injuriam infert, tum & famam & vitam lædere intendit. Necesse igitur erit, ut inter injuriam passum & inferentem æqualitas quædam fiat, ad quod, ut alter, quod alteri fecit, idem patiatur, requiritur. Honori & famæ innocentis nequaquam est detrahendum, ast verum candide fatendum,

dum, neminemque fallendum esse jus naturæ postulat. Falsiloquium autem prohibet, quia hoc violatur illud; Hinc facile demonstratur, quod jus alterius non sit violandum. Ergo nec honori & famæ innocentis est detrahendum, uti pluribus egregie demonstravit B. *Henricus Uffelmann. Præceptor quondam in Alma Helmstadiens. fideliss. in Tr. de jure, quo homo homini in sermone obligatur, edit. Helmst.* 1676. Jam autem detractio, quà proximi innocentis fama vehementer & malitiose læditur, gravissimum & turpissimum crimen est, quod calumnia vocatur, quæ interdum ad injustam & falsam accusationem refertur; Ergò merito pœna gravissima dignum. Unde *Thomas.* q. LXVIII. *art.* III. ait: *Accusatorum temeritas tribus modis detegitur, aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiversantur. In accusatione duplici ratione contingit esse peccatum: Uno modo ex eo, quod aliquis injusta agit contra eum, qui accusatur, crimina falsa ei imponendo, quod est calumniari. Alio modo ex parte Reipubl. cujus bonum principaliter intenditur in accusatione, dum aliquis impedit malitiose punitionem peccati. Quod iterum dupliciter contingit, unô modô fraudem in accusatione adhibendo, & hoc pertinet ad prævaricationem. Alio modo totaliter ab accusatione desistendo, quod est tergiversari.* Huc usque *Thomas.*

VIII. Quod turpissimum crimen cum id homici-

micidio æquiparetur à doctis, hinc etiam talem pœnam meretur. Audiamus in hanc rem erudite disserentem prælaudatum *Uffelmannum pag.* 168. his verbis: Et verò non sine causa obtrectator virulentus appellatur homicida, calumniis enim & improperiis tanquam acutis & alte penetrantibus mucronibus, quâ clam, quâ palam, directè & obliquè innocentes sauciat; neque quicquam intentatum relinquit, quo vel brevem vel miseram reddat ipsorum vitam. Quare & eandem merentur pœnam: *Prævaricatores, calumniatores, tergiversatores è* S. C. *Turpiliano plectuntur l.* 1. *ff. ad S. C. Turpil.* Sunt autem calumniatores qui falsa crimina intendunt. Calumniantes ad vindictam exposcit similitudo supplicii, Impp. *Honor.* & *Theodos. l. ult. de calumniat.* Prævaricatores, qui vera crimina abscondunt colludentes cum adversariis. Tergiversatores, qui ab accusatione desistunt, d. l. 1. Pœna constituta quinque libr. auri, vel extra ordinem pro qualitate admissi plectuntur, *l.* 3. *ff. eo.*

IX. Cum lege hac Ægyptiorum, *Calumniosi accusatores statutam falsò à se delatis pœnam subibant*, optime convenit lex Hebræorum *Deut. cap.* XIX. *Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prævaricationis, stabunt ambo, quorum causa est ante dominum, &c. Cumque diligentissime perscrutantes invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium:*

reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitavit. Hic clariſſimis verbis convenientia harum legum perſpicitur; nam à lege divina condemnatur ad pœnam illius delicti, quod delator imputabat ſuo proximo. Audiamus *R. Maimonid. in Tr. de teſtimon. cap.* XVIII. *ſect.* 1. 2. 3. cujus verba Anglice recitavit *Henric. Ainsworth. Comment. in Deut.* XIX. *fol. m.* 78. *edit. Londin. The Hebrewes call the falſe witneſſe* זומם *Zomem, the thinker, or preſumer, and ſay, who ſo witneſſeth falſly, this man is called* עד זומם *the falſe witneße; and it is commanded to doe unto him as he would have done by this teſtimony unto his neighbour. If they have teſtified falſly of a tranſgreſſion for which men are guilty of ſtoning to death, they are all to be ſtoned; if of burning, they are to be burnt; and ſo for other deaths. And if they teſtifie of crimes worthy beating, every one of them is to be beaten, &c.* i. e. Hebræi vocant teſtem falſum זומם Zomem falſo & præſumptuoſe excogitantem, & dicunt, qui ita falſum teſtimonium perhibet, vocatur עד זומם falſus teſtis, & mandatur ei reddere, ſicuti fratri ſuo falſo hoc teſtimonio facere cogitavit. Si itaque teſtimonium exhibuerunt de tranſgreſſione quadam, ob quam homo reus lapidationis judicatur, & falſa reperta re omnes lapidantur; ſi combuſtione dignus, omnes comburuntur, & ſic de aliis dicendum.

X. Ut igitur ſciamus quod ſit זוממו brevibus

vibus dicemus. זומם dicitur à זמם quod significat, cogitare, excogitare, studio, datâ operâ aliquid præsumere & animo moliri, sive sit bonum sive malum: sæpius autem in malum sumitur Hebr. Et apud *Talmudicos* עד זומם est testis falso excogitans, fingens, mendaciterque asserens scelus in aliquem. Veluti si quis dicat, Testor quod Ruben Simeonem eo die Venetiis interfecerit. Ruben se defendens inquit: At ego probabo, te eo die mihi adfuisse Romæ, quomodo ergo Simeonem eo die Venetiis interfecerim? Unde apparet, te in me mentiri & falsum scelus excogitare. Si hujusmodi עד זומם Testis mendax de mendacio convincatur; antequam plectatur is contra quem mendax testimonium excogitavit, tum ea pœna afficitur, qua pars adversa affici debuisset, juxta illud: Facietis ei כאשר זמם sicut cogitavit facere fratri suo. Ita falsi accusatores *Susannæ* subjacuerunt supplicio lapidationis, quod inique machinabantur in innocentem matronam, *Daniel.* XIII. *Haman* suspensus est è ligno, quod mendacibus imposturis præparaverat *Mardochæo*, *Esth.* VII.

XI. Simili modo ex decreto legis Corneliæ, qui falsum deponit contra proximum, & procurat ipsum ad mortem tradere, capitali sententia plectendus est, §. 3. *Instit. de publ. Judic.* & ita videri potest *l.* 1. §. *ff. ad l. Cornel.*

de Sicar. Ita *Honorius* & *Theodosius l. ult. C. de Calumn.* Quisquis crimen intendit, non impunitam noverit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. Videatur *Constantin. L'Empereur in not. ad* בבא קמא *edit. Lugd. Bat.* 1637. *pag.* 152. Ita veteri jure Romano in calumniatores lata erat lex Remnia (cujus etiam *Cicero in pro Rosc. Amer.* meminit) ut qui crimen intenderet, quod probare non posset, poenam ferret illam, quam reus convictus sustinere debuisset. Hanc legem severe exercuit *Marc. Anton. Philosoph.* de quo *Capitolinus.* Tria aliàs apud *Romanos* in calumniantes erant poenarum genera, corporalis, pecuniaria, & infamiæ nota; vid. *tit. de calumniat. Instit. de poen. temere litig.* & *JCti ff. ad SC. Turpilian.*

LEX QVARTA.

NECESSE ERAT PROFITERI OMNES APVD MAGISTRATVM ET NOMINA SVA ET QVA ARTE VIVERENT. SI QVIS AVT MENTIRI COMPREHENSVS EST, AVT MALIS ARTIBVS QVÆSTVM AGERE, IN MORTIS POENAM INCIDEBAT.

I. Hanc legem expressam legimus apud *Herodot. lib. 2. in Euterpe circa finem*, qui inquit:

Ama-

Amasis quoque exstitit, qui legem hanc apud Ægyptios condidit, ut singulis annis apud Provinciarum Præsides Ægyptii omnes demonstrarent, unde quilibet viveret: & qui aut hoc non faceret, aut non demonstraret se legitime vivere, is morte afficeretur. Athanasius Kircher. in Oedip. Ægyptiac. Syntagm. 2. fol. m. 121. edit. Rom. legem hanc sequentibus verbis exprimit: Cogebantur Ægyptii omnes scripta nomina sua ad Præsides, & simul quo exercitio quisque viveret, deferre, qua in re, si quis mentiretur, aut si injusto viveret quæstu; in mortis incidebat pœnam. In hac lege sane nobis ob oculos ponitur idea felicis Reipublicæ, quæ Magistratibus præscribit, quomodo se in munere suo gerere debeant, ut scilicet rationem accuratam civium habeant, ne vel luxuria bona consumant, vel illicito more quæstum faciant, unde habeant quod vivant. Optandum igitur esset, ut hac in re Christiani Magistratus morem hunc imitarentur, tunc forsitan feliciores essent in imperio. Accuratius itaque examinabimus hanc legem, & videbimus primo de Auctore & constitutore legis hujus, & deinceps ad alia nos accingemus.

II. Quod ad Auctorem hujus legis attinet, vocatur ille *Amasis*, qui regnasse dicitur tempore illo, quo *Jacob* sæviente fame descendit in *Ægyptum* ad filium suum *Josephum*, uti ex *Manethone* apud *Eusebium* recenset *Athanas. Kir-*

cher. in Oedip. Ægypt. Syntag. 1. *fol. m.* 93. *cap.* x. *edit, Rom. Eduard. Simson. in Chronic. Cathol.* A. M, 2247. & *Jacob.* CVII. vixisse *Amasim* ex *Capello* affirmat. Alii autem volunt Amasim Cyri tempore vitam egisse, uti refert Anglus *Eques Johann. Marsham. in Canon. Chron. pag. m.* 432. *edit. Lips.* Amasis, inquit, ut antea, ita post *Cyri* tempora regnabat in *Ægypto*. Verum hanc controversiam dirimere non est hujus loci; illud tamen observandum quod Rex fuerit, qui hanc laudabilem legem promulgaverit, uti confirmat ex *Herodoto* citatus *Marshamius pag. m.* 633. his verbis: Hic legem tulit, unumquemque Ægyptiorum quotannis apud Nomarcham demonstrare unde vivat, qui id non fecerit, aut qui justam vivendi rationem non demonstraverit, hunc morte mulctandum. Conferatur huc quoque *Nicolai LLoydii Dictionar. Geograph. pag. m.* 85. *edit. Genev.*

III. Cur autem hanc legem promulgaverit, facile potest conjecturari, quia cognitum habebat, quod cives nihil agendo, male agere discant, & omnes machinationes excogitent, quæ ad detrimentum Reipubl. tendant. Hinc omnibus Magistratibus ideam præscribit eò spectare, ut accuratam civium suorum rationem habeant, vitæ genus observent, & omnes otiosos vel pravis artibus quæstum quærentes exstirpent, ne incommodum Reipublicæ universæ

versæ accrescat. Hanc legem, ut inculpatam, ad alios translatam populos ex historiis constat. De *Græcis* certissimum est, quod hanc legem tenacissime servaverint; sed quis illius primus Legislator fuerit, controvertitur. *Herodot.* dixit, hanc τῆς ἀργίας legem de otiosis morte plectendis ex Ægypto à Solone advectam esse, & ex illo *Diodor. Sicul. lib.* I. His se opponit *Marshamius* & ex aliis Scriptoribus probat *pag. m.* 640. quod *Solon* non promulgaverit, sed *Draco*. Nam *Solonem* leges *Atheniensibus* præscripsisse antequam in Ægypto regnasset *Amasis*, asserit. Verba itaque ejus huc adducere non pigebit. Draco statuit, mortem otii esse pœnam; quamvis nec de pœna ista satis convenit. *Pollux lib.* 8. *c.* VI. *pag.* 386. Τῆς δὲ ἀργίας ἐπὶ μὲν Δράκοντος ἀτιμία ἦν τὸ τίμημα, ἐπὶ δὲ Σόλωνος, εἰ τρὶς ἁλοίη, ἠτιμοῦτο. *Juxta Draconem, otii pœna erat infamia: juxta Solonem, tertio reus otii infamis erat. Lysias* apud *Diogen. Laërt, Solon,* ἐν τῷ κατὰ Νικίου dicit, *Draconem* legem scripsisse: Ο῾ ἀργὸς ὑπεύθυνος ἔστω παντὶ τῷ βουλομένῳ γράφεσθαι, *Otiosi nomen deferre cuivis licet. Solon* itaque non legis auctor fuit; sed τὴν ἐξ Α᾿ρείου πάγου βουλὴν ἔταξεν ἐπισκοπεῖν ὅθεν ἕκαστος ἔχει τὰ ἐπιτήδεια, καὶ τοὺς ἀργοὺς κολάζειν. *Areopagitis negotium dedit, ut viderent, unde quisque viveret, & in otiosos animadverterent.* Vid. *Plutarch. Sol. p.* 90. & ibid. *pag.* 96. *Sed & Theophrastus tradidit, non Solonem, sed Pisistra-*

tam ; τὸν τῆς ἀργίας νόμον *legem de Otiosis tulisse ; qua & agrum cultiorem & urbem infrequentiorem redderet.*

IV. In his *Marshamii* verbis monendum esse putamus ; quod ex *Polluce* probare conatus fuerit, pœnam *à Dracone* latam in otiosos fuisse infamiam, quod vix probabile, & lapsus memoriæ videtur, cum is capitale id pronuntiaverit, uti ex *Plutarcho* apparet : Μία γὰρ ὀλίγου δεῖν, ἅπασιν ὥριστο τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία· ὥστε καὶ ἀργίας ἁλόντας ἀποθνήσκειν. *Una enim fere cunctis delinquentibus pœna mortis constituta : ut & otii convicti capitis supplicio afficerentur.* Quod ad *Pisistratum* attinet, quem *Theophrastus* hujus legis auctorem statuit, vix veritati conveniens videtur. Nam quod otiosos ad laborem impulerit, testatur *Ælian. lib.* IX. *Var. cap.* XXV: quando ita scribit : *Pisistratus cum in regnum esset evectus accersi jubebat eos, qui in foro deambulando atque otiando tempus tererent : & interrogavit ; num qua causa esset ipsis in foro mœsto vultu oberrandi, simulque dicebat : Si tibi boves aratores mortui sunt, de meo cape rursus alios, atque ad labores te confer. Si egenus & inops es seminum, de meo dentur tibi ; veritus, ne horum otium insidias aliquas pareret.* Ex his verbis satis elucet, cur Pisistratus ex otiosis strenuos habere voluerit ; quia decimarum avidus hoc subsidio plures sibi parare poterat. Ex his conditionibus Pisistratus civibus suis boves & semina

mina dedit, ut decimas ferret ab agricolis: Et simul operibus rusticis districti, & in diversa sparsi, minus virium & otii haberent ad res novandas. Hinc Dio Prusæus testante *Kuhnio in not. ad Ælian.* Pisistrato jubente & imperante populus in urbem non venit, sed ruri agros colebat & Atticam ante nudam & sine arbore, oleis consitam fecit, eodem jubente.

V. Alii tamen sunt, qui asserunt, legem hanc *Solonem* ab *Ægyptiis* transtulisse ad *Athenienses*, uti ex *Plutarch. Sympos.* recenset *Nicol. L. Loydius in Dictionar. Geograph. pag. m.* 85. *edit. Genev.* cui adstipulatur *Joh. Philipp. Pfeiffer. in antiq. Græc. lib.* 2. *cap.* 67. *edit. Regiomont. pag. m.* 453. Calculum album adjicit clar. *Joh. Meursius in Themid. Attic. edit. Traject. ad Rhen.* 1685. *lib.* 2. *cap.* XVIII. *pag. m.* 107. Hanc quoque à Solone indictam pœnam tradunt alii & acceptam ab *Amaside Ægyptia* legem. Hancque suam sententiam confirmat testimonio *Herodoti lib.* 2. ex quo hæc lex desumpta & *Diodori Siculi lib.* 1. quorum Scriptorum verba ipsa audire jam lubet. Νόμον τε Αἰγυπτίοισι τόν δε Ἄμασις ἐστι ὁ καταστήσας, ἀποδεικνύναι ἔτεος ἑκάστου τῷ νομάρχῃ πάντα τινὰ Αἰγυπτίων, ὅθεν βιοῦται μηδὲ ποιεῦντα ταῦτα, μηδὲ ἀποφαίνοντα δικαίην ζώην, ἰθύνεσθαι θανάτῳ. Σόλων δὲ ὁ Ἀθηναῖος, λαβὼν ἐξ Αἰγύπτου τοῦτον τὸν νόμον, Ἀθηναίοισι ἔθετο· τῷ ἐκεῖνοι ἐς αἰεὶ χρέωνται, ἐόντι ἀμώμῳ νόμῳ. i. e. *Legemque hanc*

qui

qui Ægyptiis constituit Amasis est; ut demonstret unusquisque annis singulis apud Præsidem ejus loci, unde vivat: qui non fecerit, neque vitæ rationem demonstrare justam possit, is ut morte puniretur. Solon verò Atheniensis cum hanc legem ex Ægypto accepisset, Atheniensibus promulgavit: qua perpetuo illi utuntur, tanquam plane inculpata. Hæc Herodotus. Testimonium *Diodori Siculi lib.* 1. hoc est: *Insuper* (Latina tantum recensebimus) *injunctum erat Ægyptiis omnibus, ut nomina apud Præfectos profiterentur, indicantes simul, quo proventu, & vitæ genere, victum sibi unusquisque compararet: ac mentitus, vel injustum agitans quæstum, mortis pœnam incurrebat. Quam legem Solon, ad Ægypti imitationem, Athenas transtulisse fertur.* Non solùm autem Athenis hæc lex viguit; sed etiam lex *Sardoa* erat teste *Æliano lib.* 4. *c.* 1. *Var. pag. m.* 253. *edit. Argentorat.* Apud quos hæc lex fuit: Ἀργίας ἦσαν δίκαι, καὶ τὸν εἰκῆ ζῶντα ἔδει κρίνεσθαι, καὶ διδόναι τὰς εὐθύνας, ἀποδεικνύντα ὅθεν ζῇ: *Pœnas ignaviæ & socordiæ constituebant: & qui otiose viveret, eum rationem reddere oportebat, & unde viveret ostendere.*

VI. Quanti Græci hanc legem æstimarint, ex sequentibus patebit. Sanctissimo etenim Synedrio Areòpagitico concredebatur teste Isocrate in Areopagitica scribente: Οὕτω γὰρ οἱ πρόγονοι ἡμῶν περὶ τὴν σωφροσύνην ἐσπούδαζον, ὥστε τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἐπέστησαν ἐπιμελεῖσθαι τῆς εὐκοσμίας: Majores enim nostri tantam mode-

stiæ

ſtiæ rationem habuerunt, ut Senatum Areopagiticum cenſuræ morum præfecerint. Clarius hoc exprimit *Valer. Maxim. lib.* II. *cap.* VI. his verbis: *Eſt & ejuſdem Urbis ſanctiſſimum concilium Areopagus, ubi, quid quiſque ageret, aut quonam quæſtu ſuſtentaretur, diligentiſſime inquiri ſolebat: ut homines honeſtatem, vitæ rationem memores reddendam eſſe, ſequerentur.* Ut autem hoc eò accuratius cognoſceret Areopagus, quoſdam mittebat, qui teſte *Suida* Epiſcopi dicti & ad res ſociorum inſpiciendas mittebantur: qui etiam φύλακες i. e. cuſtodes fuerunt appellati; quos Lacedæmonii ἁρμοςὰς nominarunt. Qui ſi quoſdam viderent, quod prodigaliter & non de ſuis reditibus viverent, accuſabant eos, & hi ab Areopago in judicium vocabantur, uti *Athenæ. lib.* IV. refert: *Quod verò prodigos, quique non ex reditibus ſuis viverent, Areopagitæ in jus vocaverint & punierint, referunt Phanodemus & Philochorus aliique plures.* Exemplum quoque addit de *Demetrio* quodam uno è poſteris *Demetrii Phalerei*, quod in judicium vocatus, quia luxurioſe vitam agebat. Qui autem nulla bona poſſidebant, & tamen honeſtam & lautam vitam agebant iterum vocabantur, ut rationem redderent vitæ, uti *Cleanthes*, *Menedemus* & *Aſclepiades* novi Philoſophi facere coacti fuerunt. Hi enim in judicium vocati, interrogabantur, quî fieri poſſet, cum toto die operam Philoſophiæ navarent,

rent, ac nihil penitus possiderent, eorum corpora nihilominus tam benè se haberent, ac tam robusta essent? Cæterum ajunt Philosophos jussisse adduci molitorem quendam, & alium hortulanum, victus sui optimos testes, qui dicerent, uti apud se singulis noctibus aqua nunc haurienda, nunc volutatione rotæ atque pistrini, pro opera duas drachmas lucrifacerent. Itaque magnopere admiratos Areopagitas non solùm Cleanthen, Menedemum & Asclepiadem innoxios dimisisse, sed & ducentarum drachmarum munere donavisse. Vid. *P. Ærodii libr. 4. decretorum, rerumve apud diversos populos ab omni antiquitate judicatarum*, *edit. Francof.* 1580. *pag. m.* 177. ad *tit.* 1. de furtis, ubi hæc addit: *Homines ita ab alieno facile abstinebunt, si artis suæ & industriæ rationem reddant.* Conferatur huc *Johann. Meursii Areopagus pag.* 69. 70. *edit. Lugd. Batav.* 1624.

VII. Narratur & apud *Corinthios* hunc morem fuisse, ut si quem cernerent splendidius obsonari: hunc interrogarent, unde ille sumtus ei competeret, quidve ageret: quod si huic vitæ generi sumtus suppeterent, frui sinebant; sin autem sumtus facultates excederent, jubebant imposterum moderatius uti: ni pareret, mulctam imponebant, quod si nihil cum haberet, attamen ita splendide & opipare viveret, necandum carnifici tribuebant.

De

De his *Diphilus* apud *Athen. lib.* VI. *Erasmo* interprete :

Hoc lege cautum est hîc apud Corinthios
Si quempiam opsonare semper splendidè
Videmus, hunc rogamus, unde vivat? &
Quid faciat operis? Si facultates habet,
Ut reditus solvere harum expensas queat,
Perpetimur illum frui bonis suis.
Sin forte sumtus superat ea, quæ possidet,
Probibemus huic ne faciat hoc in posterum.
Ni pareat, jam plectitur mulcta gravi.
Si sumtuose vivit is, qui nihil habet,
Tradunt eum tortoribus, Proh Hercules.

Quam esset optandum, ut inter Christianos hujusmodi institutum consuetudoque vigeret, multò profectò meliore feliciòreque in loco res publicæ atque privatæ essent, nec tot calamitatibus atque naufragiis obnoxiæ.

VIII. Non solùm autem Juventuti præfectos dabant *Athenienses*, qui nimirum morum rationem haberent, uti *Æschines Philosoph.* in *Axiocho*; sed etiam viris, senibus & omnis denique ordinis hominibus. Hoc est illud quod *Valerius Maximus* antea dixit. Idem innuit *Joannes Salisberiens. Polycrat. lib.* 1. *c.* 3. Insignis quoque locus *Isocratis in Areopagitic.* quem huc adscribere Latinis verbis non pigebit : *Hæc*, inquit, (Areopagitæ) *cogitantes, non spectabant, qui immodestos punirent, sed quâ ratione cives adduci possent, ut ne quid vellent pœnâ dignum admittere.*

mittere. Hoc enim ad se pertinere existimabant; suppliciis infligendis invigilare, hostium esse. Curabant igitur cum omnes cives, tum verò adolescentes inprimis. Videbant enim, eam ætatem turbulentissimis affectibus agitari, & plurimis redundare cupiditatibus: maximeque necessarium esse, ita illam institui, ut honestis studiis, & temperatis voluptate laboribus gauderet. Eos enim, qui liberaliter educati, & magnitudini animorum assuefacti essent, in solis illis rebus perseveraturos. Universis porrò easdem Exercitationes præscribere, in tanta rei familiaris inæqualitate, non potuerunt: sed ut singulorum facultates ferebant, ita singulis præcipiebant. Nam tenuiores ad agriculturam & negotiationes deducebant: non ignari, & inopiæ causam esse pigritiam, & ad facinus inopiâ plerosque impelli. Quare fonte malorum sublato, etiam cætera delicta, quæ inde velut ebullirent, censebant posse præcaveri. Locupletes autem, animum ad rem equestrem, ad gymnasia, ad venationes & philosophiam adjungere cogebant. Hoc enim eam vim habere perspiciebant, ut alii virtutibus excellerent; alii flagitiis plurimis abstinerent. Neque contenti solas leges tulisse, de cætero negligentes erant; sed civitate in vicos, agro in populos distributo, uniuscujusque vitam spectabant, & immodestos in Senatum ducebant: isque alios monebat, aliis minitabatur, alios, ut par erat, puniebat.

IX. Quod igitur hodiè in Rebuspubl. tot tantaque crimina committantur causa est hujus

jus legis abrogatio, quia fere nullus eò respicit Magistratus, quales subditos habeat, quo vitæ genere vivant; sed sæpe otiosi & quæstum facientes magni æstimantur. Hinc furta, & lenocinia, aliaque crimina pessima oriuntur, quæ Rempublicam evertunt. Cum otium itaque sit causa omnis mali; merito hodiè Magistratus in otiosos inquirere deberet, ipsosque interrogare qua arte vitam agerent. Exsecrandum & intolerabile illud genus hominum est, quod nulli subjectum Magistratui, hinc inde illicitis artibus quæstum facit, aut Diaboli suggestionibus imperitum, superstitiosum & impium vulgus decipit; nam qui nil bene agit, illum neque utilem ad quicquam esse.

X. Non solùm autem otium morte puniebatur, sed etiam qui injustum quæstum faciebat, in hunc etiam pœna constituta erat. Injustum quæstum faciunt Lusores, vel ludicram artem exercentes. Vid. *Lexic. juridic. ex Brissonio aliisque collectum, pag. m.* 835. Confer. *Meurs. in Themid. Attic. lib.* 2. *c.* VI. *& cap.* XX. Sed de hac lege hæc sufficiant. Plura tamen qui legere cupit de iis, qui quæstus causa ludicra exercent & illorum pœnis, evolvat *Petri Fabri Semestr. lib.* 2. *pag. m.* 161. *seqq.* ubi plurima lectu digna reperiet.

LEX QVINTA.

QVI MORTEM INTVLIT VEL SERVO SPONTE, MORTE LVEBAT HOMICIDIVM. SCELERA ENIM CONSILIO FACTORVM NON CONDITIONE HOMINVM ÆSTIMANDA CREDEBANT.

Vid. *leges & consuetud. Francisc. Robortell. lib.* XV. *edit. Bonon. Diodor. Sicul. lib.* 1. *c.* 77.

I. Hæc Ægyptiorum lex optime convenit cum Hebræorum lege *Exod. cap.* XXI. 20. Qui percusserit servum suum, vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit, reus homicidii, ut explicat Cornel. à Lapid. ac consequenter pœnæ mortis. Ita etiam hanc legem expositam volunt Rabbini, uti Cl. *Hottinger. lib. de Jure Hebr. leg.* XLVII. *pag. m.* 60. *ex Maimonide* recenset: *Quod jubeamur*, inquit, *occidere transgressores quorundam preceptorum legis, gladio. Atque hoc supplicium vocatur à Rabbinis nostris occisio, qua mors facilis est. Unus autem eorum, qui hoc supplicio tollendi sunt, est qui servum suum percusserit, etsi Cananæus fuerit, si sub manu ejus moriatur, sicut dicitur; Vindicando vindicator, Exod.* XXI. i. e. *occidatur occisione gladii.* Vid. *Baba Kam. Maim. Hil. Sanhedr. c.* 14. *Ratio hujus præcepti est, quod ita Deus Benedictus de medio populi sui sancti eradicare voluerit malitiam cordis & magnam illam crudelitatem. Mandavit propterea, ut omnis,*

quem

quem forte iracundia effervescens ita vicerit, ut lethali ictu servum suum, quem domi suæ alit, percutiat, neque sit, qui eum liberet, occidatur. Similiter *Maimonid. in juribus homicidii cap.* 2. asserit.: Qui percusserit servum suum cultro, gladio, lapide, aut pugno, vel alio modo, ut lethale vulnus ei impegisse æstimetur, is, licet servus post annum demum mortuus fuerit, tanquam homicida occidendus est. Confer. *Henric. Ainsworthii comment. in Exod.* XXI. *fol. m.* 83. *edit. Londin.* qui eadem confirmat. Promulgabat hanc legem Deus non sine ratione, quia intolerabilis coram oculis Dei & hominum est illa crudelitas, quam interdum exercent Domini erga pauperes servos, nihil considerando, quod sint homines, in hoc æquales Dominis, qui eos tractant instar canum, impiè percutiunt, & ex Dominis mutati in carnifices violenter occidunt.

II. Et licet Hebræi distinctionem quandam inter servum Hebræum & Cananæum fingere velint, quod de priori hæc lex sit intelligenda, non posteriori. Verum non videmus, quid impediat, quominus hæc verba legis de servis in genere intelligantur: qui quidem in aliis rebus pares non sunt, in hoc tamen quod sint homines; imò *Maimonides* in verbis præcedentibus nullum discrimen inter ipsos agnoscat; quare necesse est, ut ille, qui occidat servum, homicida sit, & sic quoque

pœnæ reus. Agnovit hoc Jobus, qui benignissimum se erga servos suos exhibebat, considerans, omnibus hominibus eandem esse originem & unam naturam, ita ut dives æque ac pauper, Princeps ac servus ex eodem luto formentur: vid. *Job. cap.* XXXI. 15. *Act.* X. 26. XIV. 14. Huic adstipulantur saniores Gentiles. *Macrobius lib.* I. *Saturnal. cap.* II. An fortè, inquit, servos in hominum numero esse non pateris? unde in servos tantum & tam immane fastidium, quasi non ex iisdem tibi & constent & alantur alimentis, eundemque spiritum ab eodem principio carpant? Vis tu cogitare eos, quos jus tuum vocas, iisdem seminibus ortos, eodem frui cœlo, æquè vivere, æquè mori? Servi sunt, imo conservi. Similes conceptus expressit *Seneca epist.* 47. Libenter ex his, qui ad te veniunt, cognovi, familiariter te cum servis tuis vivere. Hoc prudentiam tuam, hoc eruditionem decet, servi sunt? imò homines. Servi sunt? imò contubernales. Servi sunt? imo humiles amici. Servi sunt? imò conservi. Et paulò post; Vis tu cogitare istum, quem servum vocas, ex iisdem seminibus ortum, eodem frui cælo, æque spirare, æque vivere, æque mori.

III. Hoc considerantes *Ægyptii* legem promulgarunt hanc, teste *Diodoro Siculo lib.* I. *c.* LVII. Qui sponte liberum hominem aut etiam servum necasset, ei leges apud Ægyptios capitis

pitis supplicium irrogabant; utpote quæ non fortunæ conditioné, sed factorum consiliis à sceleribus inhiberi cunctos vellent, & hac erga servos cura homines condocefacerent, ingenuos multo minus injuriis afficiendos. Hîc sane servi inter homines referuntur, secus ac leges civiles volunt, quæ servum quatrupedi comparatum jubent, cum quo liberum esset agere, quod velimus, *l.* 1. §. *igitur D. hic. Arg. l.* 21. *Cod. Mandat.* Ita etiam *Grotius de jure belli & pacis lib.* 3. *cap.* VII. *pag. m.* 491. disserit: Nulla perpessio est, quæ non illis imponatur, &c. & paucis interjectis lineis dicit: Apud omnes fere gentes (ait Cajus l. 1. D. de his qui sui sunt juris) animadvertere possumus, Dominis in servos vitæ necisque potestatem fuisse, & *Florus cap.* 20. *l.* 3. referente *Doctis. Gronovio*, servos in omnia obnoxios dicit. Hinc atrocissimæ pœnæ, inprimis supplicium mortis, imponebantur, uti pluribus ostendunt *Faber in Semestr. lib.* 2. *& Lexici auctor ex Brissonio aliisque collecti, pag. m.* 930.

IV. Hoc jure quidem olim Romani in servos usi sunt, qui sæpè ob levissimas causas, de quo videas *Tacit.* XIV. *Annal. & Lips.* 2. *Saturnal. tum Dion. Cass. histor. lib.* 54. qui referunt *Vedium Pollionem* civem Romanum murenas in piscinis habuisse, easque servorum carne aluisse, imò puerum casu vas cristallinum frangentem ei supplicio addixisse. Ex

quo ſponte fluit, damnandam & damnatam eſſe Romanorum, quibus nulla omninò inter ſervos & quatrupedes differentia, (auctore *Cajo in l. 2. ff.* ad *L. Aquil.*) inhumanam in ſervos ſævitiam, coercendamque eſſe omnium, qui alios in poteſtate habent, violentiam. Vid. *Conrad. Friedlieb. JCt. Diatrib. jur. univerſ. de honeſtat. & modeſt. edit. Hamburg.* 1679. *pag. m.* 82. Nec firmo ſtat talo *Hugon. Grotii* ſententia, qui ex *Cujacio* probare vult, jure gentium ferè omnium hanc legem introductam eſſe, quod veritati non convenit. Ut enim patria poteſtas rigida dicitur Juris civilis, quod nullæ gentes talem per omnia in liberos habeant poteſtatem, qualem habent *cives Romani*: Ita Dominica erit Romanorum propria, quod nulli populi tale per omnia in ſervos jus exerceant, quale *Romani* in ſua mancipia. Conferantur hiſtoriæ nationum & manifeſtum erit, non adeò duram apud eas conditionem fuiſſe ſervorum, aut ſi in nonnullis cum Romana duritie ſit conferenda, id accidit propterea, quod ab iis nonnulla ſervorum jura hauſerint, eaque in civitatem receperint. Vid. *Athen. Deipnoſ. lib.* VI. *c.* VII. Nec fidem adhibemus *Triboniano* aſſerenti apud omnes plerumque Gentes Dominis in ſervos vitæ neciſque fuiſſe poteſtatem.

V. Certum etenim eſt apud Iſraelitas, populum moratiorem, poteſtatem Dominicam fuiſ-

ſe

ſe temperatiorem. *Exod.* XXI. 20. nequicquam obſtante loco *Gen.* XVI. 6. perperam à *Pacio* in notis allegato. Ubi ne gry quidem de vitæ neciſque in mancipia poteſtate, verum de expellenda ancilla è familia, cujus malos mores ferre non poterat Sarai mater-familias. Quinimo nulla ratio naturalis, nulla ſuperveniens ratiocinatio, nulla humana neceſſitas Dominis vitæ neciſque jus in ſervos conceſſit, ut hunc effectum juris gentium non eſſe facile liceat animadvertere. Neque enim quod crudelitas hujus aut illius populi introduxit pravo more, conſuetudine prava, ſtatim Juris Gentium eſſe cenſebitur, *Arg. l.* 39. *D. de Legibus*. Ita enim vix quicquam adeò nefarium excogitari poſſet, quin Juri Gentium adſcriberetur: cum grandia vitia, etiam ſcelera multa foverint nonnullæ Gentes, quæ omnia velamento Juris Gentium excuſari poſſent. Vid. *Paul. ad Rom.* 1. *Cæſar. de Bell. Gall. Tacit. de morib. German. Thucydid. de Græc. popul. ubi illorum mores deſcribuntur. Althuſ. dicæjol. l.* 1. *c.* 27.

VI. Sunt tamen aliqui, qui probare conantur jus vitæ neciſque in ſervos ex *Levitic. c.* XXVII. 28, 29. *Omne devotum, quod devovebitur* מן האדם *ex hominibus, non redimetur, morte afficietur.* Hanc legem quidam ita intelligunt, quaſi eâ permittatur & concedatur jus non ſolùm in pecudes & jumenta, ſed & homines devovere, & ita devotos, interne-

cioni dare & occidere; nempe eos, qui alicujus juri & poteſtati ſunt ſubjecti, veluti ſunt *Servi* & *Ancillæ*. Eliciunt hoc ex eo, quod *verſ.* 29. dicatur: Omne devotum quod devotum fuerit מן האדם, quod illi reddunt *ex hominibus*, *non redimetur*, *morte afficietur*. Rationem hujus juris reddunt hanc, ut ſervi tanto magis in officio erga Dominos contineantur debita obedientia & veneratione; cum videlicet audirent, tantam vitæ & necis ipſoſ habere poteſtatem, ut ſi ipſis luberet, ab uno oris ipſorum verbulo, vita & mors ipſorum dependeret. Verum alii tum ex *Chriſtianis*, tum ex *Hebræis*, aliter verba hujus legis exponunt, & verba illa מן האדם non ex homine, ſed ab homine reddunt, ut referatur ad devoventem & rem devotam ſeu ſubjectum patiens, præſupponendo, id tale eſſe debere, quod jure internecioni devoveri liceat ac debeat. Sic *Vulgat*. Ita plures alii. Hebræi etiam diverſimode explicant, quamvis unanimiter hominis devotionem excipiant, per quam ſc. morti, nullo ſuo merito, addiceretur & afficiendus ſit. R. *Salomon* exponit de eo, qui ad mortem à Judice condemnatus, ad ſupplicium educitur, ne ille à quoquam, oblato λύτρῳ, redimatur, ſed morte deſtinata afficiatur. Sic alii de quovis ſupplicium capitale promerito ſecundum legem. Ad tale quid reſpexiſſe videtur Interpres *Arabs*, qui verſum

sum 29. ita reddit; *Et omnis perditus, qui meretur interire ex hominibus, ne redimatur, sed occisione occidatur.*

VII. Rabbi *Moses Nachmanides*, *R. Bechai*, *R. Levi Ben Gerson*, *R. Isaac Abarbanel* eximii scriptores, propius videntur scopum attigisse. Illorum sententia huc redit, *Duo esse* ℥ *Cherem* seu Anathematis Deo devoti genera; Unum, quod Deo ceu donum sacrum absolutè devovebatur, ita ut nec vendi, nec redimi, nec ulla ratione ad Dominum redire posset. Tale Anathema constabat ex *Personis*, vel ex *rebus*, devoventis potestati & juri subjectis. Personæ, veluti erant *Servi* & *Ancillæ*, pretio ab illis empti ex populis Cananæis. Hi tradebantur Sacerdotibus, qui ad usus suos illis utebantur, veluti ad cædenda ligna, hauriendam aquam & similia ministeria. Res, veluti pecudes & jumenta; Agri item & fundi, qui Deo consecrabantur, & Sacerdotum & Levitarum bonis accedebant ad conservationem Templi, Altaris & aliarum rerum sacrarum, ad sustentationem ipsorum commodiorem, & omnium eorum qui Deo in Ecclesia vel Scholis serviebant, in usum pauperum, redemptionem captivorum,&c. Horum usus & dispensatio ad solos Sacerdotes pertinebat, & omnibus aliis interdictus erat: quia sunt קדש קדשים Sanctitas Sanctitatum Domini: inferenda in thesaurum Jehovæ, *Jos.* VI.

 19.

Hinc vocamus חרם Anathema, quia res amissæ & perditæ erant Dominis suis, & omnibus aliis, præterquam Sacerdotibus, quibus solis consecrata erant. Unde Deus ad *Aaronem* dicit; כל חרם omnis res per Cherem consecrata in Israel, tua erit, *Num.* XVIII. 14. Et de hac Anathematis specie volunt aliqui versum 18. loqui. Altera § Cherem species fuit de Hominibus, Animantibus item & pecudibus, vel ex mandato speciali Dei, vel ex voto, vel ex Regis aut Synedrii sententia, perdendis, exscindendis & internecioni dandis. Per homines autem intelligendi non sunt *Servi* & *Ancillæ*; sed hostes tum Dei, tum populi. Vid. *Deut.* VII. 2. *Num.* XXI. 2. *Jos.* VI. 17. 21. 1. *Sam.* XV. 3. & de hac voti specie volunt agere *vers.* 29. Atque hæc ipsorum sententia nobis quoque videtur verissima, neque ulterius lex illa *vers.* 29. extendenda vel ad *Servos* vel *Ancillas.* Nam ex hac devovendi immolandive libertate magna invecta fuisset licentia, multisque modis imminuta Interdicti de homicidio amplitudo, nec ulla liberorum & servorum vitam innocentia tueri potuisset, adeoque ultroneum homicidium permissum.

VIII. Firmo igitur stat talo, asserere, quod Domini non habuerint jus vitæ & necis in servos, licet distinctione aliqua decidere rem velit B. *Osiander in annot. ad Hug. Grot. libr. pag. m.* 793. 794. inquiens: Quod concernit jus vitæ

vitæ & necis Dominorum in ſervos, id ipſum dupliciter intelligi poteſt, aut ſuppoſita Republica & ordine civitatis vigentibuſque judiciis, aut præſcindendo à tali ſtatu. Priori modo jus vitæ & necis Domini non habent in ſervos: Poſteriori autem modo non videtur abſurdum dicere, Dominos habere jus vitæ ac necis in ſervos, adeò ut ſi v. g. Dominus eſſet in Inſula & in familia ſua aleret ſervos, poſſet occidere vel per ſe, vel per alios. Verum negamus hoc partim ex Scriptura, partim aliis rationibus. Conſtat enim *Geneſ.* XVI. 6. quod Abraham familiam numeroſam alens Hagarem ancillam immorigeram non occiderit, ſed expulerit, quod tamen, hâc hypotheſi poſitâ, facere potuiſſet, cum recta ratio ipſi dictaret, neminem lædendum vel occidendum propria auctoritate. Vir bonus ad injuriam vindicandam non eſt proclivis. Cogitat enim (1) Homines malos ignorantia boni & mali laborare, caligantibus itaque æquior eſt. (2) Nos ejuſdem ſanguinis eſſe participes, ut *Lactant. lib.* VI. *Inſtit. c.* X. teſtatur. (3) Eadem anima ceu portiuncula divina præditos. (4) Neminem niſi à ſe ipſo lædi, de qua re vide *Max. Tyrium ingenioſe diſſerentem Diſſ.* 2. (5) Homines ad mutuas operas natos eſſe, *Senec. l.* I. *c.* 8. *de Ira.* Hinc rigidiſſima hæc Dominorum in ſervos poteſtas omni Juri adverſatur. Repugnat *communi na-*

turæ

turæ legi, & *Juri divino*. Communi naturæ legi, dicimus, adversatur, quod inter homines natura aliqualem fecerit societatem, nec aliter velit, quam hominem ab homine beneficio affici, *l.* 3. *D. de just. & jur.* Conf. *Macrob. lib.* 1. *Saturn. cap.* 2. Si cogitaveris tantundem in utrosque licere fortunæ, tam tu illum liberum videre potes, quam ille te servum. Adversabatur etiam divinis præceptis, quæ nos in servos æquos esse jubent, abutique vetant potestate nobis de jure tributa, *Exod.* XXI. 26. *Levit.* XXV. 39. *Deut.* XV. 12. 2. *Reg.* VI. 22. *Ephes. ult. v.* 6. *Coloss.* IV. 1. 1. *Petr.* 2. 18.

IX. Si nunc neque Domini neque alii privati homines jus vitæ ac necis in Servos habuerint, lex *Ægyptiorum* firma & immota manet, jubens, quod *omnis qui servum occiderit, morte afficiendus sit*, quia æque est homicidium, quod omni jure prohibetur. Cum autem duplex sit homicidium, voluntarium & involuntarium; ita etiam pœnæ variant. In nostra hac lege agitur de homicidio servorum sponte peracto, quod pœna capitis plectendum, nullo respectu habito ad personas, uti exstat in Ægyptiorum lege: *Scelera enim consilio factorum non conditione hominum æstimanda credebant*. Quibus verbis significare voluerunt, nullam exceptionem hîc esse fingendam; an homicidium perpetratum sit in persona libera, vel etiam servo? morte dignum judicabant.

Ita

Ita ſtatuunt quoque leges divinæ. Nam *Levit.* XXIV. 22. expreſſa lex extat: *Æquum judicium* (in homicidio) *ſit inter vos, ſive peregrinus ſive civis peccaverit.* & verſ. 21. *qui percuſſerit hominem, punietur.* Anglus *Henric. Ainsworth. Comment. in h. l. fol. m.* 151. *edit. Londin.* exponit: *that one manner of law, and punishment shall be.* & verſ. 21. *Smiteth a man, that is killeth him as verſ.* 17. *Shall dye, shall be put to death or shall be put to dye the death. And. Targ. Jonath. Shall be killed with the ſword.* Hic nullus excipitur ſive pauper, ſive dives, ſive liber, ſive ſervus fuerit, qui hoc crimen commiſerit.

X. Decretis Moſaicis reſpondent profana. Marcianus *ff. ad l. Corn. de Sicar. l.* 1. §. 1. Qui hominem occiderit, punitur, non habita differentia cujus conditionis hominem interemerit. Vid. D. *Carpzov. Criminal. p.* 1. *q.* 2. *fol. m.* 9. *ſeqq.* Quod voluntarius homicida pœna capitali plecti debeat, omnibus legibus & decretis Principum comprobatum & in praxim deductum eſt. Imò ipſemet etiam infernus videtur huic ſententiæ ſubſcripſiſſe, quando Oraculum Apollinis Delphici, ut refert *Ælian. l.* 3. *Var. Hiſt. c.* XLIII. Legatis *Sybaritarum*, qui in templo occiderant innocentem quendam Citharœdum reſpondit:

Cede meis menſis, manibus nam ſanguis adhærens,

Di-

Distillansque recens, prohibet tibi limina templi.
Non tibi fata canam, magna Junonis ad aram
Musarum innocuum stravisti cæde ministrum.
Non immortales hoc Dii patientur inultum.
Si quis enim prudens scelerata è mente profectum
Committat facinus, gravis hunc prope pœna sequetur.
Non exorabit, neque si genus ab Jove summo
Duceret: ipse suo collo, collisque nepotum,
Hoc luet, & generi cumulatim damna ferentur.

Consentiunt leges ab Imperatoribus latæ *Instit. lib.* 1. *tit.* 8. De his qui sui vel alieni juris sunt, §. 2. *Qui sine causa*: qui proprium servum sine causa, & quidem dolo malo occidit, perinde tenetur, ac si alienum dolo malo occidisset. Conferatur huc celeb. *Paul. Voet. Comment. in h. l. pag. m.* 148. 149. ubi tam ex civilibus, quàm *Mosaicis* legibus rem decisam reperiet Lector. Imò volunt Hebræi, non licere Magistratui λύτρον accipere, sed ex rigore homicidium punire. Vid. *Maimon. de homicid.* Ratio hujus redditur in *Sepher hachinnuch. Si liceret Dominis terrestribus λύτρον accipere ab homicida, quilibet potentia vel opibus valens proximum, contra quem ira excanduit, occideret, & pretium ejus solveret; sicque homicidia forent frequentissima & mundus desolaretur.* Ad hanc pœnam etiam referunt illos, qui homicidium non suis manibus quidem, sed per alios subornа-

ornatos & conductos, commiserunt. Vid. *Maim. c.* 2. §. 2.

LEX SEXTA.

AT CÆDES LIBERORUM PARENTIBUS NON ERAT CAPITALIS. SED IN CÆSI CADAVERIS COMPLEXU TRES DIES NOCTESQUE, ADHIBITA CUSTODIA, DETINEBANTUR. EOS ENIM VITA PRIVARI NATORUM CAUSA, QUI DEDISSENT VITAM, NON SATIS ÆQUUM VIDEBATUR, SED DOLORE POTIUS AFFLIGI ET POENITENTIA.

I. Hæc lex Ægyptiorum apud *Diodorum Siculum lib.* 1, *c.* 77. reperitur, quam integram exhibere jucundum erit: Καὶ τῶν γονέων τῶν ἀποκτεινάντων τὰ τέκνα θάνατον μὲν οὐχ ὥρισαν, ἡμέρας δὲ τρεῖς καὶ νύκτας ἴσας συνεχῶς ἦν ἀναγκαῖον, περιειληφότας τὸν νεκρὸν, ὑπομένειν φυλακῆς παρεδρευούσης δημοσίας: *Parentes, qui liberos occidissent, capite plecti noluerunt, sed hi triduo continuo in complexu defuncti sub publica custodia permanere cogebantur.* Rationem hujus juris addit non absurdam ita disserens: Οὐ γὰρ δίκαιον ὑπελήφθη τὸ τοῦ βίου στερίσκειν τοὺς τὸν βίον τοῖς παισὶ δεδωκότας, νουθετήσει δὲ μᾶλλον λύπην ἐχούσῃ καὶ μεταμελείας ἀποτρέπειν τῶν τοιού-

των

των ἐγχειρημάτων. i. e. *Nam injustum putarunt vitam iis adimere, qui vita liberorum fuissent auctores, sed tristi admonitione ac pœnitentia dehortari maluerunt ab ejusmodi conatibus.* Magna apud omnes populos parentum potestas fuit, ut liberi reverentiam erga parentes haberent & timorem; interim tamen à plurimis potestas illa non ita rigide peracta fuit, ut jus vitæ necisque exercuerint, quod tamen apud Romanos & Græcos olim in usu fuit.

II. Hebræum populum considerantes, quærimus, an Parentes jus vitæ & necis habuerint in liberos? Ad quam quæstionem respondemus negando. Licet enim apud quasdam Gentes receptum fuerit hoc jus in liberos exercere; attamen Lege divina nuspiam ipsis concessum legimus, sed potius ademtum, quæ jubet filium castigare, non occidere, nec vult quenquam occidi, nisi cognita prius per Judices & Magistratum causa, & sententia condemnationis lata. Ergo jure Hebræorum rigida illa patria potestas non obtinuit, sic ut parens in filium jus vitæ necisque (contra quam insulse statuit *Bodin.*) non habuerit. Jubet enim lex divina, ut parens filium declinantem & rebellem ad judicem adducat, ut sibi id non licere sciat, quod ad officium spectabat Magistratus, *Deut.* XXI. *v.* 18. *Ames. cas. consc. lib.* 5. *c.* 26. Id quod illo *Salomonis Prov.* XXI. confirmatur, ubi expresse prohibitum, ne ultra

disci-

disciplinam & castigationem pater procedat. Conf. G. *Donaldson. Stoto-Britanni Abredonens. Ict. Synops. Oeconom. edit. Paris. pag.* 352. Nec quicquam obstant exempla *Abrahami*, filium Deo offerre volentis, vel *Jephtha Gileadita*, filiam devoventis. Quin illud erat peculiari Dei jussu inceptum; hoc facti, non juris, adeoque in exemplum non trahendum. *Acacius Enenck, Baro. de privil. Parent. & liber. l.* 1. *c.* 1. *n.* 4. 5. *Ærumna. discurs. publ. part.* 1. *discurs. fin. th.* 4. Uno tantum in casu parens filium impune poterat occidere, scil. si fuisset Idololatra, quod illa gens admodum prona esset in Idololatriam. Hinc jure Hebræorum, Pater filium ex proposito occidens, eâdem pœnâ tenetur, quâ alius homicida, uti docet *Maimonid.* הלכות רוצח *cap.* 1. §. 1. his verbis: *Si pater filium occiderit, qui habet quoque filium, tunc huic filio competit jus vindicis sanguinis, ut possit Avum suum occidere, si non habeat filium, jus illud fratrum nullus habet, sed Domus Judicis, seu Magistratus morte eum afficit.*

III. Et licet apud Græcos *Solon* parentibus jus vitæ ac necis in liberos dederit, ut metu pœnæ honorare discerent parentes; attamen vix rectæ rationi conveniens, nam quomodo is iterum id destruere tendet, ad quod primario intendit, & prima inter Græcos à Triptolemo data lex sit: *Animalia non lædere.* Si igitur animalia non sunt lædenda, multo mi-

nus liberi. Objiciunt & dicunt, quod ob pravitatem naturæ hæc lex à Solone introducta, cum alias liberos ad obedientiam cogere non potuissent; & hinc teste *Sexto Empirico Pyrrh. Hypotyp. lib.* III. *c.* XXIV. natam legem: Καὶ ὁ Σόλων Ἀθηναῖος τὸν περὶ τῶν ἀκρίτων νόμον ἔθετο, καθ' ὃν φονεύειν ἑκάστῳ τὸν ἑαυτοῦ παῖδα ἐπέτρεψε. *Quin etiam Solon Atheniensis legem de indemnatis posuit, per quam unicuique filium suum interficere permisit.* Hermogenes, de invent. lib. I. c. I. Ἐνώπιόν τις τῆς μητρὸς ἀπέκτεινε τὸν υἱὸν, κατὰ τὸν τῶν ἀκρίτων νόμον: *Occidit quis filium* coram *matre, juxta legem de indemnatis.* Curius Fortunatianus Rhet. lib. I. Lege quemadmodum sit absoluta qualitas? Indemnatos liberos liceat occidere. Tres filios lege indemnatorum occidit: reus est uxori male tractationis. Hic enim se dicit lege fecisse. Ac de matre quoque est locus Sopatri in divis. Quæst. Ἐξεῖναι καὶ μητράσιν ἀκρίτους ἀναιρεῖν τοὺς παῖδας. *Licere etiam matribus liberos indemnatos occidere.* Ita quoque Romani parentes olim jus absolutum habebant, liberos verberandi, coercendi, rusticis in operibus habendi, tractandi crudeliter, vendendi, exponendi ubivis locorum ac denique occidendi.

IV. Unde quis concludere posset, eundem etiam morem Ægyptios habuisse, cum extaret in lege nostra: *at cades liberorum parentibus non erat capitalis.* Sed quare? non aliam ob causam, quàm ex patria potestate hoc factum asse-

asserit *Petr. Gregor. Tholosan. in prælud. optim. Jurisconsult. lib.* V. *c.* 7. *pag. m.* 540. *edit. Lugd.* 1583. ita disserens: Hæc autem potestas magna erat jure Romanorum & tanta, ut filium pater pro jure suo occidere posset. Item *Dionys. Halicarnass. lib.* 2. *Antiquit. Rom.* omne jus & vitæ & necis Legislatores antiquos parentibus concessisse in liberos scribit. Sic apud Ægyptios nulla pœna patribus filios occidentibus constituta erat alia, quàm quod tribus diebus ac noctibus circa cadaver interempti assisterent: nec justum putabant ob interfectum filium vita privari eum, qui ejus vitæ auctor fuisset, sed dolore & pœnitentia facti affligendum. Hanc sufficientem pœnam putabant; nam ut ait *Euripides in Supplicib. act.* 5. *vers.* 128. Τί γὰρ ἂν μεῖζον, τοῦ δ' ἂν θνατοῖς πάθος ἐξεύροις, ἢ τέκνα θανόντ' ἐσιδέσθαι; i. e. Quod cruciabilius malum aliud inveneris, quàm filium mortuum conspicere? Confer. Cl. *Christian. Rohrensee Diss. Moral. de pœna innocent. edit. Witteberg.* 1680. §. XVIII. Sic legimus *Cardianos*, ut supplicio acerrimo afficerent *Miltocythem* Thracem, amicum Atheniensium, proditum Charidemo cum filio, primum filium ante patris oculos in navi jugulasse & è navi in pelagus projecisse, ut scribit *Demosthen. contr. Aristocrat.* Fertur etiam, *Stratesicleam Spartiatam* mulierem cum filio captam, tortores rogasse, ut prior filio necaretur; sed ut crudelius ve-

xaretur non obtinuisse, *Plutarcho* teste. Et apud *Virgilium Priamus* increpat *Neoptolemum*, non de cæde filii, sed quod ante patris occidisset oculos, ut animadvertit *Sextus Victor lib.* 1. *Var. lect. c.* 8.

V. Ut ut etiam doctissimus *Pufendorff. lib.* 6. *cap.* 2. *pag. m.* 920. 921. *de jur. N. & Gent. edit. Francof. ad Mœn.* 1694. statuat, quod pater jus vitæ & necis in filium habuerit, id quod exemplis & testimoniis quibusdam probat, quæ tamen tanti ponderis non sunt, ut calculum his adjiciamus album. Aut enim hæc potestas occidendi liberos est Juris Naturæ, vel Juris Gentium. Non Juris Naturæ, quia injustum & inhonestum imò turpissimum est in sua sævire viscera. Non Juris Gentium, quia non ab omnibus Gentibus fuit receptum, licet quidam hoc velint, uti sentire videtur *Pufendorffius* l. c. cui adstipulatur *Petr. Gregor. Tholosan. in præludiis optimi Jurisconsulti lib.* v. *cap.* VII. *pag. m.* 541. *edit. Lugd.* 1583. qui ita literis tradit: *Deinde etiam eadem facultas priscis Israelitis concessa videtur atque aliis adjacentibus nationibus.* Sed unde probabit hoc *Tholosanus?* Si priscis Israelitis hæc potestas fuit, utique Patriarchæ eandem exercuerunt. Jam autem constat ex Scriptura sacra, quod etiam atrocissima crimina à patribus impunita manserint in filios. Ergo vix probabit, quod facultas occidendi liberos priscis Israelitis concessa; alias

alias necesse fuisset, ut Adam occideret Cainum ob fratricidium, & alii Patriarchæ in filios immorigeros animadverterent & illorum vitia morte punirent, quod autem nullibi in Scriptura legitur. Ut autem *Tholosanus* stabiliat suam sententiam, pergit hoc modo; *Et Abraham sacrificasset procul dubio filium suum Isaacum, nisi divinitus prohibitus fuisset*, Gen. c. XXII. *nec ausum tam liberè fuisse filium devovere morti diceres, nisi alioquin aliquo modo tunc permissa in filios omnimoda parentibus potestate.*

VI. Ex quibus verbis hoc axioma eliciendum, quod parens occidere possit filium, & filius parere teneatur, quemadmodum Isaac, quam obedientiam extollunt *Joseph. lib. 2. Antiq. c.* XIV. *Chrysost. Hom.* XLVIII. Verùm probet nobis Tholosanus, quod Abraham hoc ex jure patriæ potestatis fecerit; quod nunquam probabit. Sed specialis amborum virtutis ratio mandati divini intercessit, cui tanquam sublimiori & pater & filius se merito subjecerunt. At sine eo si fuisset, nec *Abrahamus* sine parricidii nota mansurus, nec Isaacus exuperantiam obsequii, sed obedientiam cæcam præstiturus fuisset. Conf. pluribus de hac materia disserentem celebr. *Johannem Christophor. Becmannum in Dissert. de exuperant. obsequii, edit. Francof. ad Oder.* 1679. *pag. m.* 33. *seq.* Pergit *Tholosanus* & probare conatur opinionem, testimonio Jephthæ, quod filiam

 immo-

immolaverit, quod iterum falsum deprehendimus, uti *Schedius de Diis German.* & *Saubertus de sacrificiis*, imò & alii ad oculum demonstrarunt. Denique *Gallos* producit, quibus jus hoc frequens, auctoritatem quoque *Cæsaris lib. 6. de bello Gall.* in medium profert, id quod etiam *Doct. Pufendorff.* facit. Viri, inquit de Gallorum agens moribus, in uxores, sicut in liberos vitæ necisque potestatem habent. Quibus verbis improba & à vero aliena docetur eorum opinio, qui illud jus necis & potestatis proprium ducunt Romanorum, forsan à Justiniano persuasi, atque adeò corrigenda glossa in §. jus autem Romanorum. Verum hæc iterum cum veritate non convenire pluribus probavit auctoritatibus celeb. *Paul. Voet. in Comment. ad Instit. pag. m.* 158. *lib.* 1. *tit.* 9.

VII. Miramur sane verba *Pufendorffii* inquientis *pag. m.* 921. *lib.* VI. *c.* 2. Nihil tamen ad rem facit, quod vulgo afferunt ex *l.* 5. *D. ad L. Pompej. de parricid.* quod patria potestas in pietate non in atrocitate consistat. Sed cur non ad rem faciat? cum *honestas* moraliter cogat, ut talis est coactio juxta *Grot. de jur. Bell. & Pac. lib.* 2. *c.* 11. §. 1. Veteres Romanos patribus solum certum potestatis correctoriæ modum præscribere, non quidem in atrocitate consistentem, qui ad jus occidendi liberos promiscue extenditur, id quod viguit non tantum *Neronis*, *Augusti*, *Ciceronis* & *Claudii*

ævo,

ævo, verum etiam tempore *Papiniani* ac *Constantini*. Vid. *Valer. Max. lib.* V. *c.* VIII. *Senec. de Clement. lib.* I. *c.* XIV. *&* *Sueton. in Claudio cap.* XVI. *Halicarnaß. lib.* XII. sed clementiam magis, quàm sævitiem spirantem: Nunquam enim crediderim *lege* XII. *Tabular.* datam esse patribus licentiam indicta causa & privatâ auctoritate in filios ad necem usque animadvertere, contrarium enim manifeste liquet è *l.* 3. *C. de patr. potest.* *&* *l.* 5. *ad L. Pompej. de parricid.* *l. unic. Cod. de Emendat. propinq.* aut per eam adigi parentem, ut in nocentem filium capitalem sententiam ferat, cum non absque meditatissimo judicio & juris ordine vita hominis sit extinguenda, adeoque non tantæ parentum multitudini committenda, quorum plerique nec leges sciunt, nec causæ merita expendere valent, *Soto de jure & justitia lib.* V. *q.* 2. quin potius credo Legem Regiam & Decemviralem hoc ad terrorem magis liberorum, eosque in officio rectius continendos ita constituisse, quàm ut effrenis sæpe licentia parentibus invehendi in liberos concederetur, *Rittershus. in Comment. ad L.* XII. *Tabul. class.* 3. *p.* I. *c.* I. Est igitur nullum aliud è constitutione Imp. jus coercendi parentibus datum, quam quod permisit filios quicquam gravius audentes judici castigandos offerre dicturo ex ipsorum præscripto sententiam, *l.* 3. *C. de patr. potest.* Nec enim paternæ castigationis potestas

immensa, vel acerba, sed finita & moderata esse debet, quam si egrediatur parens *inhonestè* imò *tyrannicè* agit, imò filio, si admodum violenter egerit, jus resistendi hoc ipso concedit *arg. l. 45. §. 4. ff. ad L. Aquil.* præsertim si nullus detur fugæ locus, qui si pateat, honestius erit filio, fuga se subducere. Quare hallucinantur valdè, imò peccant statuentes, quod si parens filium ingratum, aut sceleris capitalis reum adhuc hodiè privatim mactet, ut domestico potius exemplo, quàm publico pereat, hujus indignationem vel minime, vel plane nulla pœna coercendam, siquidem nullus tam justæ indignationis prætextus afferri potest, qui patrem ab interemtione excuset, quando ne justissima quidem parentis exacerbatio ob adulterium filii cum noverca hunc à pœna liberabat, sed referente *Marciano in l. 5. ff. ad L. Pompej. de parricid.* deportationem in Insulam hic merebatur. Manet igitur verum, parentibus nullum jus vitæ & necis in liberos concessum, quamvis *Bodinus lib. 1. de Republ.* IV. n. 22. cum aliis hoc velit. Confer. *Paul. Voet. pag. m.* 160.

VIII. Facile itaque ex his elucet quid sentiendum sit de lege Ægyptiorum, quæ statuit, cædem liberorum parentibus non capitalem esse. Asserimus itaque patrem occidentem filium homicidii reum esse; Ergo & ejus pœnæ. Confirmatur hoc ex verbis Maimoni-

dis

dis paulo ante allatis §. 2. Si pater filium occiderit, Domus Judicii seu Magistratus eum morte afficit. Quare pœna capitalis meritò statuitur in ipsum. Rationem addit Deus talem: כי בצלם אלהים עשה את האדם quia ad imaginem Dei fecit hominem. Deus qui creavit hominem ad imaginem suam, solus in eum dominium habet. Quomodo dominaretur ejus vitæ homo, qui Deo quoad imaginem gestatam similis est? An non hoc esset dominari ipsi Deo? Cui verò dominari homo non potest, quomodo potestatem eum occidendi sibi sumet? Falsum quoque est hoc, quod in lege addatur hæc ratio: *quia non æquum putatur, quod propter cædem liberorum parentibus vita eripiatur*, qui dedissent vitam; cum Deus solus sit, qui vitam homini largiatur, *Genes.* II. 7. Postquam enim primi corporis humani massa ad ultimam dispositionem perfectè deducta & organis à bonitate divina ex terra instructa erat, Creator inspiravit spiraculum vitæ. Benè Anglus reddit *inspired or blew.* ad quæ verba erudite commentatur Henric. Ainsworth. Comment. in *Genes.* II. *fol. m.* 10. *edit. Londin. This sheweth mans spirit not to be of the earth as his body, but of nothing, but insufflation of God: and so differing from the spirit of beasts, as Salomon obserueth, Eccles.* III. 21. Ex his verbis satis constat, parentes spiritum seu vitam liberis non dare, sed

Deum, id quod clarius ex *capit.* XII. 7. *Eccles.* constat, quando ibi ita: *Revertatur pulvis in terram, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.*

IX. Conveniunt hîc Rabbini & profani Scriptores. Quod ad Rabbinos attinet, audiamus *Maimonid. in Misn. in Jesudei hatora cap.* 4. *S.* 9. cujus verba Anglice recitat *Ainsworth. Comment. in h. l. fol. m.* 10. *edit. Londin. The forme of the soule* (of man) *is not compounded of the elements, &c. but is of the Lord from heaven. Therefore when the materiall body, which is compounded of the elements, is separated and the breath perisheth, because it is not found but with the body, and is needfull for the body in all the actions thereof, this* (essentiall) *forme is not destroyed, &c. but continueth for ever, even for ever and ever.* Eadem Gentiles afferunt. *Plutarchus in Consolat. ad Apollonium* refert illud Epicarmi dictum;

Concretus est, ac discretus, & rursus abiit unde venerat:
Terra quidem in terram, spiritus ad supera.

Simili modo alius Poeta, citatus à Lorino in hunc locum:

Terris profecta, rursus in terras eunt;
Quæ germinant ab atheris celso situ
Rursum poli petunt situm soluta; nec
Quicquam periit, ut editum semel fuit.

Maria Ægyptia moriens dixit: Sepeli, Abba Zozi-

Zozime miseræ Mariæ corpusculum: *Redde terra, quod suum est, & pulveri adjice pulverem. Plutarchus in vita Romuli* adducit hos versus *Pindari:*

Omnium corpus tenetur morte pallida,
Mens restans, æternitatis effigiem tenet.

Et subjungit: Ea enim, i. e. anima ex Diis est sola, inde ejus ortus eòdem est & reditus, non quidem comitante corpore, verum ubi planè à corpore explicata sit & sejuncta. Simili modo *Lucret.*

Cedit enim retrò de terra, quod fuit ante
In terra, sed quod missum est ex ætheris oris,
Id rursum cæli fugientia templa receptat.

Plato in Cratyl. Anima cum in corpore est, causa ipsi est, ut vivat, respirandi vim ei præbens; simul autem ut respiratio desinit, corpus interit & homo moritur. Cum igitur vitæ causa Deus, qui creavit animam; ita ex ipso jure creationis ad imaginem suam cum Deo subsit soli homo, nemo in ejus vitam nisi solus Deus jus habet.

X. Porrò si vitam hominis consideramus, cum nulla alia mundi re quoad precium comparari potest. Jam nulla esset juris proportio inter pœnam & delictum, si nullam aliam pater occidens filium pateretur, quàm triduum assidere & aspicere filium occisum. Parvi enim æstimaret hanc pœnam pater immitis, quem etiam naturalis amor ab homicidio retrahere non po-

potuisset. Hinc Hebræorum doctores planè impossibile putant, ejusmodi casum dari, uti bene monet cl. *Buxtorffius in dissertat. de homicidio edit. Basil.* 1663. hanc quæstionem movens. Si pater filium castigare volens, præter suam mentem & intentionem lethaliter eum percutiat, ut moriatur, quid faciendum reliquis filiis? Illi, respondet, debent ejus facti ultionem Deo & Magistratui committere, neque ipsimet contra eum, vel facto, vel actione instituta insurgere. Hinc & Hebræi scribunt, non competere filiis hoc in casu jus vindicum sanguinis contra parentem, quod aliis propinquis est concessum, *Num.* xxxv. 19. Maimonid, in הלכות ממרים cap. v. §. 15. R. Bechai ad *Exod.* xxi. scribit, de hoc casu nullam specialem legem esse latam inter varias de homicidiis leges, *quia res sit insolita & contra naturam, ut tam crudelis reperiatur pater, qui velit filium suum occidere.* Hinc rectè *Diodor. Sicul. lib.* iv. scribit: *Nullum patrem de liberis sua sponte supplicium sumere, nisi magnitudine delicti superent naturalem parentum erga prolem suam amorem.* Jam autem parentum amorem alia omnia superare testis est Scriptura. Testes etiam sunt profani Scriptores, quorum testimonia adducere supervacaneum judicamus, cum experientia ipsa testis sit. Ergò probabile, vix dari casum.

XI. Sit tamen, dari ejusmodi casum, ut apud

apud *Romanos*, *Græcos* & *Ægyptios* sæpius factum conjicimus ex legibus datis; attamen vix calculum adjicimus illorum sententiæ, statuentium, homicidium hoc non capitale esse, vel levissimam mereri pœnam, quod sapientiores Gentiles etiam negarunt. Non necesse judicamus recurrere ad distinctionem, quam quidam faciunt inter patrem extra civitatem constitutum & intra civitatem; Priori licuisse, posteriori non, asserentes. Quis negabit quod Patriarchæ non extra civitatem vixerint, & quilibet pater instar regis fuerit? non autem legimus, quod unquam hoc jus exercuerint, etiam in sontes vel etiam in servos, multo minus liberos: Recte ergò sentit & judicat cl. *Johann. Henric. Heidegger. Exercit.* I. §. 30. *histor. Patriarch. pag. m.* 36. Sanctos Patriarchas non egisse more barbararum gentium, sed potius naturæ & rationis præscripto obtemperasse, & asserit, impune non potuisse occidere servos, multò minus liberos, quia nemo hominem occidere posset, nisi is capital commisisset. Deinde ne quidem reos videntur Domini privati afficere supplicio potuisse, quia dominium privatum subjectum fuit & inclusum publico. Nam lex illa inscripta hominum cordibus, & post diluvium lata, de non effundendo hominis sanguine, liberi & servi conditionem non distinguit. Quod si Dominus impune injuriam facere potest ser-

vo,

vo, & pater filio, non arguit ea agendi impunitas jus agendi. Nec quia apud multos olim populos advertere possumus, Dominis in servos & patribus in filios vitæ & necis potestatem fuisse, sequitur id vel jure naturæ iis permissum esse, quia rursum aliud est agendi impunitas, aliud jus; vel Patriarchas sibi idem licere credidisse. Apud eas ipsas gentes, apud quas impunita fuit quævis major Dominorum erga servos, & patrum erga liberos sævitia, sapientiores & meliores sibi moderationis legem dixisse reperimus.

XII. Quare etiam sapientiores Gentiles in contrarium leges contra patres tulerunt, ut sævitiam hanc injustam esse ostenderent. *Plato lib.* XXXIV. *dialog.* IX. *de legib.* hanc posuit legem. *Si pater*, inquit, *aut mater (accidit quamvis raro) per iram verberibus, vel alio modo filium vel filiam interficiat, perinde ac cæteri homicida purgetur, & triennium exules ac post ipsam restitutionem, maritus ab uxore, uxorque à marito, separentur: nec simul amplius liberis procreandis operam dent, neuterque horum simul cum illo habitet cujus filium vel fratrem occidit, nec unà cum eo sacris communicet.* Et ita ætas prudentior in parente, carnificis detestata est officium. Atque certe ferina & ultrà ferarum inhumanitatem illa erat licentia.

XIII. Cum nemo etiam suam carnem odio habeat, si mentis sit compos: & naturali amo-

amore parentes in filiorum injuriis, magis quàm in propriis torqueantur, ut notat *Paulus Jurisconsult. in l. isti quidem l.* 8. *quod metus causa li.* 4. *P. t.* 2. & *Justinian. in §. fin. de noxalib. action. lib.* 4. *Instit. jur. civil. tit.* 8. explicat & *Virgil. lib.* VIII. *Æneid. vers.* 574. dum *Euandrum* ita loquentem inducit pro filio ad Deos suos:

Et patriæ audite preces; si numina vestra
Incolumem Pallanta mihi, si fata reservant;
Si visurus eum vivo, & venturus in unum
Vitam oro: patiar quemvis durare laborem.
Sin aliquem infandum casum Fortuna minaris,
Nunc ô nunc liceat crudelem abrumpere vitam;
Dum cura ambigua, dum spes incerta futuri,
Dum te, chare puer, mea sola & sera voluptas,
Complexu teneo, gravior ne nuncius aures
Vulneret.

Confer huc *Cornelii Schrevelii annot. ad Virgil. edit. Lugdun. Batav.* 1669. *pag. m.* 757. Ita *Thyestes* in morte filiorum suorum & *Theseus* in morte *Hippolyti* à *Seneca* introducuntur anxie sibi optantes mortem. Mater *Euryali* tragico successu exanimati apud *Virgil. lib.* IX. *Æneid.* v. 493. ita conquerens introducitur:

Figite me, si qua est pietas, in me omnia tela
Conjicite, ô Rutuli, me primum absumite ferro:
Aut tu magne Pater divûm miserere, tuoque
Invisum hoc detrude caput sub Tartara telo.

Maximus Tyrius quoque, cum *sermon.* 36. disputaret, cur Homerus Jovem Deorum hominum-

minimumque patrem dixisset, adjecit, hoc factum, quod nomen patris omnium antiquissimum est, ex his quæ amicitiam designant. Et *Aristoteles lib. 2. Magn. Mor. c. 12.* parentum amorem primum erga filium gradum amicitiæ obtinere ait, tanquam actionem & finem sui: neque fieri posse filium ei in amore respondere, in eo eximia prærogativa data parentibus, in nunquam compensanda à filiis g[illegible]itudine: neque enim natus potest genitorem suum vicissim gignere. Dedit & parentum naturæ hoc Deus, ut esset partim mortalis, & partim immortalis: mortalis propter corpus corruptibile; immortalis, quod referat Deum creatorem omnium, ut doctè annotat *Philo Judæus lib. de Decalog.* & *Rabbi Aben-Ezra in Perush gnaseret debarim* i.e. in explicatione præceptorum in Principio. Et quia Deus nihil odit eorum quæ facit, pater imitatus patrem omnium non potest nisi præter natuturam, filium odisse, sic enim patres, ut Dei vicarios honorandos jussit *Plato 4. Dialog. de legibus*.

XV. Non igitur impunita debet esse parentum præter naturam crudelitas, cum nullus affectus reperiri possit, qui vincat paternum, ut ait *Justinian. in l. cum furiosi l. 7. ver. quis enim de curatore furiosi li. C. n. 7.* Unde sæpe optant filios se feliciores esse, quod testatur *Theodoretus* his verbis: *Quòd nemo, qui paternam habet*

dile-

dilectionem, æmulatione prosequitur filios: & quod est proprium patrum, velle videre filios se clariores. Hunc paternum affectum parentum cordibus congenitum, quod desiderent filios promoveri ad omnia felicitatis incrementa, ita ut etiam ipsos parentes superent, observavit *Claudian. in 4. Consul. Honorii:*

Aspice, completur votum, jam natus adæquat
Te meritis, &, quod magis est optabile, vincit.

Hunc natura propter sui conservationem ad ferocissima usque animalia extendit, teste Poeta *Papiano* ita canente:

—— —— aspera Tigris
Fœtibus abreptis Scythico deserta sub antro
Accubat, & tepidi lambit vestigia saxi,
Et Lea, quam sævo fœtum pressere cubili
Venantes Numidæ, natos erecta superstat
Mente sub incerta torvum ac miserabile frendens,
Illa quidem turbare globos & frangere morsu
Tela quærit: sed partus amor crudelia vincit
Pectora, & in media catulos circumspicit ira.

Et mirum certè quod refert *Orus Apollo de literis hieroglyph. Chenalopecem*, quam anserum speciebus annumerat *Aristoteles lib. 1. de hist. animal. c.* XI. aucupibus se offerre capiendam præ nimio pullorum amore, ut interim his evadendi det tempus. Aliaque fere animalia, cum fœtus alunt, ferociores harum causa esse, nemo est qui nesciat, & fortius homi-

nes etiam, pro his ira facile excandescunt. Nam ut scribit *Apollon. Rhodius lib.* IV. *Argonaut. vers.* 1089. Λίην γὰρ δύσζηλοι ἑοῖς ἐπὶ παισὶ τοκῆες. i. e. *Valde enim acerbi sunt propter suos liberos parentes.*

XVI. Addunt aliqui & benè, amorem in filios & posteros maxime augeri, quod in his sit parentum successionis unica spes. Interroga, inquit *Maximus Tyrius sermon.* XX. patrem, cur filium alat, & respondebit, ob successionis amorem, propter quem tam accurate illum conservat. Quando & ex illa procreatione videatur genus humanum renovari & immortale permanere artificioso quodam modo, qui tantò præstat, quanto magis legitimus est. Quod & scriptum reliquit *Justinianus in* §. 1. *de nupt. in Novell. collat.* 4. *tit.* 1. Sic in omnibus & plantis & animalibus inest quædam conservatio speciei, naturali quodam amore arcte constricta, præstantius tamen in homine, quod nobiliori materia & forma constet. Ex his & aliis rationibus facile concludere possumus, quod durum admodum sit, occidere filium. Et si hoc fiat, necesse est, ut pater luat pœnam.

LEX

LEX SEPTIMA.

PARRICIDIS EXQVISITAM POENAM IRROGARVNT. NAM ARTICVLATIM PRÆACUTIS CALAMIS CÆSOS IN ARDENTIVM SPINARVM ACERVO CREMARI VIVOS VOLVERVNT, MAXIMVM INTER MORTALES JVDICANTES SCELVS, EI MORTEM INFERRE, A QVO VITAM QVIS ACCEPISSET.

I. Hæc Lex apud *Diodorum Siculum lib.* I. *cap.* LXXVII. legitur, ex quo etiam recensent *Athanas. Kircherus in Oedip. Ægypt. Synt.* II. *fol. m.* 121. *edit. Rom.* & *Hugo Robinson. in Annal. Mundi, edit. Londin.* quam uberius jam explicare constituimus. Et (1) Quod ad nomen *parricida* attinet, *parricida* est, qui (1) occidit patrem, (2) Parentem, patrem aut matrem. (3) Propinquum. (4) Eum, qui loco parentis est. *Scaliger de caus. Ling. Lat. c.* 34. T. mutatur in R. si à patre non à parente fit parricida. *Priscian. lib.* 1. Patricida vel à patri componitur, vel, ut alii dicunt, à patre. Quibusdam tamen à parente videtur esse compositum; & pro parenticida, per syncopen & commutationem. Sed euphoniæ causa videtur dici, pro patricida, ut Græcis est πατροκτόνος, πατραλοίας.

 II. Ut

II Ut autem cò melius res pateat, vim vocis parricidæ prius enucleabimus. Antiquissimis temporibus *Parricidarum* nomine apud Romanos insigniti fuerunt, qui hominem qualem qualem è medio sustulissent. Fidem huic rei *Festus* facit, in vocibus *Parici quæstores*. Parricida non utique is qui parentem occidisset, dicebatur, sed qualemcunque hominem. Confirmat idem vetustæ legis fragmentum sub rege *Numa* latæ, quod hoc modo citat: *Si quis hominem liberum dolo sciens morte duit, Parricida esto.* Attamen deinde extensum id verbi fuisse ad capitalia quævis & graviora crimina, patet ex *Cicerone 2. de LL. Sacrum Sacrove commendatum qui clepserit, repseritve, parricida esto.* Atque hinc appellati fuerunt *Quæstores Parricidii*, qui à populo ea gratia constituti erant, ut rebus capitalibus præessent, teste *Pomponio l. 2. §. XXXII. D. de O. J.* Amplius hæc quoque vox denotat *sedem* personarum venerabilium & excelsiore loco positarum. Quo sensu legimus apud Ciceron. Verr. V. *Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare, Parricidium, necare.* Denique succedit angustior & propria hujus vocis significatio: Dictus enim *Parricida* contracte fuit quasi *Parenticida*, designaturque is, qui Patris vel Matris, aut cujusquam ejus affectionis qui Parentum nomine cognoscitur, fata præparaverit, §. VI. *Instit. Publ. jud.*

jud. Quæ ſtrictior interpretatio valet heic loci, dum reus arguebatur *occidiſſe ſuum patrem.*

III. Hiſce breviter expoſitis, conſequens nunc eſt, ut, cum hic agatur de *manifeſti parricidii reo*, videamus quomodo crimen iſtud vere committatur. Et generaliter dicendum eſt, tunc demum cenſeri Parricidium eſſe commiſſum ubi *Dolus malus* adfuerit. *Dolum* autem accipere debemus, προαίρεσιν πονηρὰν, ut Græci loqui amant, fraudulentum conſilium & malignum necandi propoſitum. Requiritur θυμὸς εἰς ἔργον διατεινόμενος, *Animus facto intentus*, ait valde ἐμφατικῶς *Plutarch. L. Quintii vita.* Quamvis enim auctore *Tacito An.* IV. *C. Nos vulgi ſit fortuita ad culpam trahere;* longe ſecus tamen artis noſtræ conditores ſentiunt, utpote qui certam animi propoſitionem & verum delinquendi affectum deſiderant. Vix nos continemus, quin huc transferamus perelegantem *Phædri* fabulam LXXXIV. quæ ſic habet:

Calvi momordit muſca nudatum caput:
Quam opprimere captans alapam ſibi duxit gravem.
Tunc illa irridens: punctum volucris parvulæ
Voluiſti morte ulciſci, quid facies tibi
Injuriæ eam qua dederis contumeliam?
Reſpondit: Mecum facile redeo in gratiam,
Quia non fuiſſe mentem lædendi ſcio:

Sed te contempti generis animal improbum,
Quæ delectaris bibere humanum sanguinem,
Optem necare vel majore incommodo.
Hoc argumentum veniam mage dari docet,
Qui casu peccat, quàm qui consilio est nocens,
Illum esse quavis pœna dignum judico.

IV. More Jurisconsultorum loqui *Phædrum* manifestum est, & quidem venuste, tamque concinne, ut ferme ovum ovo similius esse non possit. Nonne & omnes doctissimi Juris Doctores ex æquitate Juris civilis statuunt, quod illi aliquam excusationem mereantur, qui non destinato consilio neque data opera, sed per imprudentiam & casum fortuitum peccarint? Illustrat hanc notabilem doctrinam probatissimus Auctor *Diodor. Sicul. Bibliothec. lib.* XIII, in hæc verba scribens: Εἰ τοὺς ἐξ ἐπιβολῆς ἀδικήσαντας δίκαιον ἐστὶ τιμωρεῖσθαι, τοὺς ἀκουσίως ἁμαρτάνοντας προσῆκον ἂν συγγνώμης ἀξιοῦν. i. e. *Si consulto peccantes punire fas habeatur, invitos delinquentes venia dignos haberi par est.* His pulchre consentit Thucydides lib. III. Ξύγγνωμον εἶναι τὸ ἀκούσιον dicens: *Veniam mereri quicquid contra voluntatem fit.* Quicunque ergò meditatæ mentis proposito parricidium suscepit atque peregit, non incommode dici potest, hunc pro Parricida damnandum esse, modò sit doli capax: cujus expertes sunt *infantes* ac *furiosi*, dum illos innocentia consilii tuetur, hos fati infelicitas excusat, ait *Modestin. l.* XII. *ff. ad legem Cornel. de Sicariis.*

V. His

V. His Jurisconsultorum effatis accedunt testimonia sacræ Scripturæ & Rabbinorum. Loca Scripturæ sacræ sunt *Num.* XXXV. 11. *Deut.* XIX. 1. in quibus omnibus notanter additur vocabulum *per errorem*, *ignorantiam*, *contra voluntatem*. Bene quoque *Anglus Ainsworth.* Comment. in h. l. addit: *ignorantly*, *unadvised*, *unawares*, *unwillingly*, *without knowledge*, fol. m. 203. Confer. *Francisc. Ranguello Leg. Polit. ex sacra jurisprudent. fontib. haust. pag. m.* 181. *edit. Francof.* Generis quoque homicidii, quod Hebræi vocant בלא כוונה tres faciunt Magistri in *Mischn. & Gemar. tit. Maccoth*, *c.* 2. *Maimonid. Halach. Rotzach. c.* VI. *Mikotzi præcept. affirm.* 75. species. Prima est, quando בשגגה *ex errore* & *ignorantia* simplici atque infortunio, nec tamen sine culpa levi ex negligentia aliqua, qualem prudentiores fugerent; contracta, omninò interea nolens, quis hominem occidat, juxta illud in lege sacra *Exod.* XXI. 3. *Num.* XXXV. *Deut.* XIX. Cui speciei accedit etiam homicidium quidem per se aliàs voluntarium, sed ex ignorantia seu errore hujusmodi facti, velut ex jure commissum. Quemadmodum ubi vindex sanguinis homicidam ex hujusmodi errore, non sponte, è civitate Refugii egressum occiderat seu casu, sed qui קרוב לאונס ad injuriam seu violentiam prope accedens, seu eam quadamtenus imitans interea casus esset, qui nequaquam in

rebus humanis evenire ut plurimum ſoleret; unde nec culpa ne levis quidem homicidæ tribuenda. Exemplum *ſecundæ ſpeciei* habent in eo, qui, dum ſcalam adſcendit forte delabens in quempiam, caſu hoc mortem ei infert. *Tertia* autem homicidii involuntarii ſpecies eſt, *ubi qui alium* occidit ex errore quidem aut ignorantia, quæ tamen prope accedit ad id quod ſpontaneum eſt ſeu voluntarium. E. g. ubi quis alterum occidere volens, alterum jactu aliterve perimit. Ex his tribus homicidii involuntarii ſpeciebus nulla eſt, quæ morte ex ſententia forenſi ordinaria ſive in Hebræo ſive alio puniretur. Nam in univerſum pronunciant, homicidam nullum *qui non ſponte* ſcelus patraret ſic foro puniendum. Confer. cl. *Selden. lib.* IV. *c.* 2. *pag. m.* 486. 487. *de jure Natur. & Gent. juxta Diſciplin. Ebr. edit. Francof.*

VI. Ita etiam Rabbini omnem dolum ab homicida involuntario abeſſe volunt, unde recte Abarbanel: *Si quis ſuperbè egerit cum proximo ſuo, ita ut eum occidat non manu ſua, ſed malo aſtu & dolo, non tutabitur eum ullus locus.* Non omnibus ergò homicidis caſualibus promiſcuè hoc beneficium concedebatur ad aſyla confugere, ſed pro qualitate eorum diverſimodo diſpenſabatur. V. g. *Filius*, qui per errorem occidit patrem, relegatur in exilium, in urbes refugii: ſic ſi pater filium, extra il-

lud

lud tempus, quo eum docet, vel literas, vel opificium: at ſi inter docendum caſtigare nempe eum volens, occidat præter ſuam intentionem, liber eſt ab exilio. Idem judicant de Præceptore, diſcipulum ſimili ratione occidente. Vide *Selden. pag. m.* 487. *lib.* IV. *c.* 2. qui ex Maimonide locum recenſuit. Qui *per imprudentiam* præter ſuam intentionem aliquem occidit, veluti explodens ſclopetum, lapidem emittens vel ex alto dejiciens, ei nullus locus dabatur in urbibus Refugii, & quamvis ab ordinaria pœna domus Judicii immunis eſſet, poterat tamen à Vindice ſanguinis impune occidi. *Maimon. in* הלכות רוצח *cap.* VI. Ratio, quia parum abeſt hæc cædes à voluntaria. Talis enim primo circumſpicere debuiſſet, poſtea demum jacere Itaque hic caſus, juxta illos, non pertinet ad homicidium caſuale, cui ſecuritas & refugium indulgebatur.

VII. Excipitur etiam, ſi in ſimili caſu occidens fuerit occiſi inimicus; quia Scriptura addit in hoc caſu Num. XXXV. 23. *Si non fuerit illi inimicus.* Suſpectus enim eſt talis de *dolo* & *malitia*; Ergo non capax privilegii civitatum Refugii. Qui autem aliquid in altum trahit, & fune rupto decidendo hominem opprimat & occidat, aut qui per ſcalam aſcendens caſu decidit ſuper hominem, liber eſt à pœna exilii, quia quaſi coactus facit. Qui

H 5 verò

verò demittens dolium in cellam, vel aliquid aliud deorsum volvens, vel per scalam descendens, & hominem decidendo occidit, is in exilium ad civitatem Refugii mittitur, quia dicitur *Num.* xxxv. 23. Et cadere fecerit super ipsum, mortuusque fuerit. Debuisset enim diligentius sibi cavere & omnibus providere: Lanius manum cum securi retrorsum elevans & antrorsum reflectens ad ictum faciendum, si quem, retrò se elevando manum, percutiat, extra culpam est, & immunis ab exilio, si autem, manum antrorsum ad ictum demittendo, exilio mulctatur. Has & plures alias exceptiones recenset cl. *Johannes Buxtorff.* ex *Rabbinor.* scriptis *Dissert. de homicidio, edit. Basil.* 1663. Hinc rectè concludimus homicidium vel parricidium in foro civili aliquo modo excusari posse, qui non destinato consilio fecerit. Verum an omnes casus fortuiti sint excusandi, ex praecedentibus Rabbinorum exceptionibus facile conjecturare licet.

VIII. Diximus etiam in praecedentibus *infantes* & furiosos expertes esse, ubi intelligendi sunt impuberes; sed qui pubertati proxime accedunt vix procedit, quia id aetatis se delinquere intelligit, nec minus dolum capere potest, *arg. l.* XIV. *de Sc. Silan.* §. *pen. Instit. de Obligat. è del. l.* 23. *d. Furt.* Sed in ea re modum adhibere oportet, ut facilius praesumatur haut innoxium impuberis factum, siquidem

dem egerit sine magna machinatione; vel alias præcoci malitia & immodica audacia se non imparem tanto flagitio ostenderit, de quo *Apulej. Apolog.* In iis sane quæ facinoris atrocitatem habent, difficilius est excusare pueritiam *doli mali* capacem; At in mediocri & leviore delicto, humanius est veniam culpæ dare, eoque referendum Euripideum in Supplic.

Peccavit. Adolescentulis id inest vitii;
Gratiam itaque delicti facere oportet.

Confer. *Homer. Il.* Ψ. qui verius, & *Byblius apud Ovid. Metam.* IX. Nisi licentiæ scelus addatur. Nam tunc impune non fert, qui ætatis lubrico se cum excusatione peccasse ratus est: quomodo puerum propter ablatam è corona Dianæ laminam auream Attici judices sacrilegii damnarunt. Vid. *Ælian. Var. Hist. lib.* V. *c.* 16.

IX. Recte ergo infantes & furiosos Jurisconsulti à pœnà parricidii excipiunt, qui rationis usu carent. Actiones enim eorum, qui continuo usu rationis carent, non possunt dici humanæ, & sic nec pœnam merentur, *l. infans ff. ad l. Cornel. de Sicar. l.* 9. §. 2. *ibi sanè si per furorem ff. ad L.* Cornel. *de* Parricid. *l.* 14. *de Offic. Præsid.* Carpzov. *in pract. Crim. p.* 3. *q.* 145. sicut & illæ actiones, quæ fiunt ex ignorantia inevitabili seu antecedente, quia hæc ignorantia non est ullo modo volita, ac proinde, quod ex illa sequitur, non censetur

voli-

volitum seu voluntarium, sed involuntarium. Contra imputari potest actus homicidii, non tantum qui ex praevia scientia & plena & deliberata intentione fit. *Carpzov. pract. Crim. part.* 1. *q.* 7. verum etiam, qui fit ex indirecta intentione. *Thom.* 1. 2. *q.* 76. Carpzov. in pract. Crim. *p.* 1. *num.* 31. *& seqq.* Covarruv. *in Clem.* 5. *Constit. de homicid. secund. part. relect. in pr. num.* 2. imò qui fit ex vehementiori affectu, quo animus fuit concussus. Istum enim homo in ordinem redigere poterat, *Pufendorff. de Element. Jurisprud. lib.* 2. *axiom.* 1. §. 7. *Constit. Carol.* V. *art.* 137. *Num.* 35. *vers.* 21. *Gen. cap.* IV. 6. *Carpzov. in pract. Crim. p.* 1. *q.* 6. *& part.* 33. *q.* 147. *num.* 55. *& seqq.* Idem statuendum in casu, quando quis volens occidere Titium ex errore occidit *Sejum, l. eum qui nocentem §. Si in Istria ff. de injur. l. scientiam* 45. §. 4. *ff. ad L. Aquil. l. si quis servo* 20. *in fin. C. de furt. l.* 7. *c. ad L. Cornel. de Sicar. Jacob Thoming. Decis.* 38. *Carpz. d. p.* 1. *q.* 5. *Anton. Matth. de crimin. tit. de Sicar. pag.* 541. Ex his facile conjecturari potest, quid sit homicidium proprie casuale, in quo haec duo concurrere debent. (1) Ut quis operam det rei licitae. (2) Ut eam, quam debet, adhibeat diligentiam, quibus conditionibus positis, de casu fortuito nemo tenetur. Qui autem contra fecerit ex culpa tenetur, *Carpz. pract. Crim. part.* 1. *quaest.* 27. *n.* 11. *& seqq.*

X. Quid

X. Quid nunc censendum sit de parricidio proprie dicto, facile patet, ubi vix ullum scelus flagitiosum magis atque indignum reperiri potest, quapropter *Euripides* ἔργον ἀνοσιώτατον, & *Diodorus Siculus Maximum inter homines scelus* appellare non dubitant. Hoc amplius, tanti maleficii crimen esse Parricidium existimat *Valer. Max.* ut pari vindicta Parentum ac Deorum violatio expianda sit. Gravissime in dirum hoc & atrox facinus invehitur *Cicero pro Sex. Rosc. Amer.* Portentum atque monstrum certissimum est; inquit, esse aliquem humana specie & figura, qui tantum immanitate bestias vicerit, ut propter quos hanc suavissimam lucem adspexerit, eos indignissime luce privarit: cum etiam feras inter sese partus atque educatio, & natura ipsa conciliet. Hoc pessimum crimen execratur *Jason* apud *Euripidem*, acerrimoque convitio *Medeam* increpat foedissimi parricidii ream:

O nimium exosa mulier, Diis invisa
Mihique, atque omni mortalium generi,
Quæ tuos partus jugulare gladio, meque
Privatum liberis ire perditum sustines:
His vero perpetratis solem adspicis
Ac terram, facinus impiissimum ausa?

Nec longe post affirmat, illam esse

Λέαιναν ὐ γυναῖκα, τῆς Τυρσηνίδος
Σκύλλης ἔχουσαν ἀγριωτέραν φύσιν.

Leænam, haud mulierem, natura

Tyr-

Tyrrhena Scylla sæviori praditam.

XI. Hoc tantum facinus, tàm immane, tam acerbum penitus fermè ignotum fuit apud *Persas*, qui in animum inducere nequiverunt, ut quenquam eò sceleris progressurum crederent, quemadmodum illud tradidit *Herodot. in Clio*, cujus verba Græca Latine versa recensemus: *Neminem*, inquit, *unquam occidisse patrem suum ajunt, vel matrem. Sed quotquot hujusmodi extiterunt exempla, hac adhibita omni cura apparuisse, facta quod sint à subdititiis vel adulterinis liberis. Nefas enim esse putant, à liberis suis verum necari parentem.* Hinc *Solon* Atheniensium Legislator nullam omnino pœnam in Parricidas constituit, quod neminem tam nefarium esse putaret, qui tantum crimen committeret. Vid. *Laert. in Solon. Melchior. Junii quæst. polit. q. 96. pag. m. 244.* Is, cum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset, respondisse fertur, *διὰ τὸ ἀπελπίσαι, quia neminem id facturum sperabat.* Seneca lib. 1. de clement. affirmat quoque, summa prudentia præditos viros noluisse de parricidio pœnam constituere, ne vindicando ostenderent, tale quid fieri posse. Ita *Romulus* lege supplicium contra Parricidas decernere noluit, quia sperabat tale non futurum, quod tamen fefellit, nam sexcentis post Urbem conditam annis *L. Ostius* patrem è medio sustulit, uti *Plutarch. in vit. Romuli* testis est.

XII. At-

XII. Attamen, cum nihil adeò sanctum sit, quod non aliquando violet audacia, necesse fuit quæsitissimis afficere pœnis audaces & scelestos homines, quos non pudet paternum & maternum sanguinem effundere. Hinc *Ægyptii* justam & rationabilem causam habuerunt, quod horrendum & atrox crimen singulari pœna voluerint plecti. Memorabilis de illorum instituto locus apud *Diodorum Siculum* invenitur, quem iterum recensemus: Κατὰ τῶν τέκνων γονέας φονευσάντων τιμωρίαν ἐξηλλαγμένην ἔθηκαν, *Contra liberos parricidii reos exquisita pœna fuerunt usi*. Quâ in re consistebat illa? Ἔδει τοὺς καταδικασθέντας ἐπὶ τούτοις, καλάμοις ὀξέσι δακτυλιαῖα μέρη τοῦ σώματος κατατμηθέντας, ἐπ᾽ ἀκάνθαις κατακαίεσθαι ζῶντας, μέγιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀδικημάτων κρίνοντες, τὸ βιαίως τὸ ζῆν ἀφαιρεῖσθαι τὸν τὴν ζωὴν αὐτοῖς δεδωκότων. *Oportebat hujus criminis damnatos pennis acutis digitalibus corporis partibus præcisis vepribus comburi vivos, maximum inter homines crimen judicantes, vi spoliare vita, vita ipsorum auctores.* Placuit itaque Ægyptiis singulare exemplum in parricidas edere, quo sceleratorum hominum audaciam eò melius opprimerent.

XIII. Supplicium certe acerbissimum in parricidas statuebatur apud Ægyptios; membra siquidem acutis pennis digitalibus pungebantur, quod maximum dolorem inferebat, & ita quodlibet membrum cruciatum patiebatur;

id

id quod convenientiam habere videtur cum illo *Modestini l.* IX. *ff. de Lege Pompeja de Parricidis. More Majorum pœna parricidii hac instituta est; ut parricida virgis sanguineis verberetur.* En convenientiam! hîc *virga sanguinea*, illîc *stimuli acutissimi* adhibebantur ad augendam torturam; quid autem fuerint virgæ sanguineæ pluribus ostendit *Marcell. Donat. in dilucidat. ad Liv. pag. m.* 3. Convenit & alterum, quo dicitur, quod *parricida vepribus combusti vivi*, ubi *Basilici* ad *l.* I. *d. Lege Pompe. de Parricid* simplici pœnæ mentione defunguntur, ὁ φονεύων πατέρα ἢ μητέρα πυρὶ παραδίδοται. i. e. *Qui patrem aut matrem occidit, igni necatur*, liquet hoc ex Pauli fragmento l. v. Sent. Tit. XXIV. *hodie tamen*, inquit, *vivi exuruntur.* Ita etiam Ægyptii statuebant non quidem lignis, sed vepribus acutis inutilibus terræ ponderibus, de quibus legimus Gen. III. 18. quod post maledictionem terra spinas proferre debeat. Quibus significatur, quod parricidæ sint maledictio terræ, de quibus nil boni sperandum.

XIV. Ob criminis atrocitatem quoque Romanorum leges acerbissimam pœnam excogitarunt, nempe ut culeo insuatur Parricida cum cane, gallo gallinaceo & vipera & simia, deinde in mare profundum culeus jactetur. Verissime dixit *Modestinus*, eam pœnam fuisse institutam *more majorum* i. e. lege vetu-

vetusta & à majoribus in civitate Romana jam antiquitus recepta. Etenim Lege Civili publicitus cautum fuit, Parricidii reos in culeum debere vivos insui, atque ita in mare dejici. Fidem hujus rei certam & exploratam facit *Valer. Maxim. lib.* i. 1. 13. Locum itaque ipsum adscribemus: *Tarquinius Rex M. Tullium Duumvirum, quod librum secreta civilium sacrorum continentem, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abjici jussit; Idque supplicii genus multo post Parricidis Lege irrogatum est.* Primus hanc pœnam sustinuit, qui omnem sui nominis apud Romanos memoriam inexpiabili detestatione perfudit, *Publicius Malleolus.* Hunc enim matre interempta, culeo insutum in mare præcipitatum esse, docet *Livii* epitom. *lib.* LXVIII. Hujus auctoritatem confirmat Cicero *pro Rosc. Amer.* Et bono publico talis introducta lex fuit, ut magnitudo pœnæ deterreat à summo periculosoque scelere malos ac proruptæ audaciæ homines.

XV. Quam ob causam hoc factum quærimus? Receptum hoc ea gratia fuisse monstrabit *Justinianus*, ut omnium elementorum usu vivus incipiat carere Parricida, eique cælum superstiti & terra mortuo auferatur. *Quid enim est tam commune quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis? Ita vivunt, dum possunt, ut ducere animam de cælo non que-*

ant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita jactantur fluctibus, ut nunquam abluantur, ita postremo ejiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant, uti elegantissime *Cicero* ratiocinatur ibidem. Alludens eò canit *Ovidius Metam.* VIII. I.

Dî te summoveant, ô sacli infamia nostri,
Orbe suo; tellusque tibi pontusque negetur.

Melchior Junius in quæst. politic. pag. m. 245. rationes addit, cur *parricidæ* culeo insuantur additis Cane, & Gallo Gallinaceo, & Vipera & Simia, quando ita scribit: *Canis* verò additus parricidæ, quia ferox & immundum animal: huic non dissimilis parricida: *Vipera*, quia parentibus inimica. Vid. *Petr. Gregor. Tholosan. prædicabia optim. Jurisconsulti lib. 5. c. 7. n. 26. pag. m. 549. edit. Lugd. Bat. 1583.* *Simia*, quia foetus suos strangulat, & præter formam humanam humani nihil habet: Gallus Gallinaceus, quia viperæ maximè infestus, ideoque pugna ibi atrocior exoritur, poena magis exasperatur. *Culeo* insuerunt Romani *Parricidas*, & sic nudos in flumen dejicere noluerunt, ne cum delati essent in mare, ipsum pollucrent. Vid. Doctiss. *Pfanner. Theol. Gent. cap. XIV. pag. m.* 348. *Plato quoque lib. IX. de Legib.* scribit: Si quis filius in tantam iræ infamæ intemperiem inciderit, ut parentis sui sanguine manus impias commaculare audeat, extremis suppliciis subjectus erit. Et si fieri posset, justissimum esset,

esset, multis mortis generibus parricidam necari.

XVI. Si igitur parricidium supplicio maximo puniatur, quid dicendum erit de filio, qui patrem patriæ proditorem occiderit, & quæritur an impune hoc facere possit? quod affirmat *Marcellus in l. 35. ff. de rel. & sumpt. fun.* Sapientes enim censuerunt patriam omnibus necessitudinibus esse anteferendam. *Cic. de Offic.* inquit: *Omnium societatum nulla est gratior, nulla charior, quam ea, quæ cum Rep. est, unicuique chari sunt parentes, chari liberi, propinqui familiares; sed omnes omnium charitates patria una complexa est.* Valer. Max. lib. 5. c. VI. idem testatur. Ex quibus hoc consentaneum elicitur: salutem patriæ præferri debere saluti parentis, & si aut patri aut patriæ sit pereundum, patri potius, cum ad illam delendam veniret, quàm patriæ pereundum esse, imprimis cum parentes ipsi hostili furore correpti, venerando parentum nomine excidant. His rationibus responsum *Marcelli* stabiliri posse videtur. Verùm non desunt rationes, quibus illud impugnatur, sunt enim Deo proximi parentes & velut in terris Dii quidam, quorum ministerio Deus usus est, ut nos in pulcherrimum templum suum introducat. Ergò honori Dei secundus est honor, qui parentibus debetur, & meritò cætera inter homines officia antecedit. Et sanè, si parentes Deorum simulachra

sunt, Diis autem nemo nisi vecors & impius resistit, quî parentibus salva pietate resistere poterimus? Nullo civitatis instituto reverentia parentibus debita deleri & exstingui potest. Pluribus de hac quæstione egit *Bernhard. Schultz.* in dissert. *non occides*, edit. *Rintel.* 1670. *pag. m.* 44. 45. Quid de Parricidis mulieribus partum in utero necantibus sentiendum, legi potest *Carpzov. in pract. crim.* & *prælaud. Schultz. pag. m.* 15. *diss. citat.* Omni ergo opera laborarunt Ægyptii, ut crimen hoc nefandum acerbissimis pœnis coerceatur, quia crudelissimum facinus putarunt, vi spoliare vita, vitæ ipsorum Auctores.

LEX OCTAVA.

MVLIERVM MORTI DESTINATARVM, SI PRÆGNANTES ESSENT, PARTVS EXPECTABATVR, EXISTIMANTES PENITVS INIQVVM ESSE, EVM, QVI NIHIL COMMISISSET, VNA CVM FACINOROSO POENAM PATI, AVT DVOS PLECTI, CVM VNVS DELIQVISSET.

Diodor. Sicul. Biblioth. lib. I. LXX. VII.

I. Hanc Legem Ægyptiorum nobis ob oculos sistit prælaudatus Scriptor, quam etiam retulerunt ex illo *Athanas. Kircher. in Oedip. Ægypt. Syntag.* 2. *de Politic. Ægypt. fol. m.* 121. *edit. Rom.* & *Hugo. Robinson. in*

An-

Annal. Mundi. Et hoc institutum *Romani* videntur hausisse à veteri instituto *Græcorum* & *Ægyptiorum*, qui ejusdem constitutionis exemplo & eximia humanitate Lex Romana jussit fœminæ prægnantis differre supplicium, usque dum peperisset. Auctor est *Ulpian. l.* 18. *ff. de Stat. hom.* solitum esse mulierem, quæ prægnans ultimo supplicio damnata est, servari, dum partum edat. *Diodori Siculi* verba Græca ita sonant: Τῶν γυναικῶν τ͂ καταδικασθεισῶν θανάτῳ τὰς ἐγκύους μὴ θανατοῦσθαι, πρὶν ἂν τέκωσι: *Gravidas mulieres condemnatas morte non affici, priusquam pepererint.* Confirmat id ipsum *Johan. Meurs. in Themid. Attic. lib.* 2. *cap.* IX. *pag. m.* 82. ex *Anonym. Probl. Rhetor.* XXV. his verbis: Τὴν ἐπὶ θανάτῳ καταδικασθεῖσαν, ἔγκυον οὖσαν, μὴ ἀναιρεῖν, ἕως τέκῃ: *Eam, quæ capitis damnata est, ne liceat supplicio afficere, quoad pepererit.* Addatur quoque testimonium *Plutarchi de sera numinis vindicta:* Τὸν δ' ἐν Αἰγύπτῳ νόμον οὐκ εἰκότως ἡμῖν ἀπογεγράφθαι δοκοῦσιν ἔνιοι τ͂ Ἑλλήνων, ὃς κελεύει τ͂ ἔγκυον ἂν ἁλῷ θανάτου, μέχρι τέκῃ, φυλάττειν: Nonne Græci rectè videntur descripsisse Legem *Ægyptiam*, quæ jubet prægnantem capitis damnatam, donec pariat, servari. Hoc Ægyptiorum statutum etiam apud Græcos receptum demonstrat *Ælian. lib.* V. *c.* 18, quod in Areopago obtinuerit. Ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴ, inquit, ἐπεί τινα φαρμακίδα συνέλαβον, καὶ ἔμελλον θανατώσειν, οὐ πρῶτον αὐτὴν ἀπέκτειναν,

πρὶν ἢ ἀποκυῆσαι. Senatus Areopagiticus captam quandam veneficam morte non mulctavit, nisi partu levatam. Confer. *Meurs. de Areopag.*

II. Cum igitur hoc institutum ab Ægyptiis ad Græcos, & à Græcis ad Romanos derivatum sit, meritò inquiritur in ejus causam. Existimamus partim id receptum fuisse ex juris naturalis dictamine, quod jubet conservare prolem in augmentum Reipublicæ, Vid. *Junii quæst. Politic. de matrimon. pag. m.* 5. 6. partim etiam id receptum pari ratione, qua subnixa est Legis Regiæ sententia, insigni scil. cura, ne prolis speratæ jacturam temere faciat Respubl. Partui enim in hoc favetur, ut in lucem producatur, quia non tantum parenti, cujus esse dicitur, verum etiam Reipubl. nascitur, ait pulchre *Ulpian. l.* 1. §. 15. *ff. de Vent. in pos. mit.* In qua sententia fuit etiam prudentissimus *Lycurgus*, teste *Plutarcho* in ejus vita; Οὐκ ἰδίους ἡγεῖτο τῶν πατέρων τοὺς παῖδας, ἀλλὰ κοινοὺς τῆς πόλεως ὁ Λυκοῦργος. *Liberos non parentum proprios sed totius civitatis communes arbitrabatur Lycurgus.* Partim etiam novæ rationi dandus locus, quam elegantissime reddunt *Diodorus Siculus* & *Ælianus*, quorum verba jam adducere lubet.

III. Verba *Diodori* pulcherrima in hanc rem & notatu dignissima hæc sunt: Ἡγούμενοι παντελῶς ἄδικον εἶναι τὸ μηδὲν ἀδικῆσαν τῷ ἀδικήσαντι τῆς αὐτῆς μετέχειν τιμωρίας, καὶ τοῦ παρανενομηκότος ἑνὸς

ἀμφο-

γινομένης, παρὰ δυοῖν λαμβάνειν τὸ πρόστιμον. *Arbitrati sunt injustissimum, ut quod peccati expers est pœna fiat consors cum peccante, & cum unum sit delictum, à duobus exigi pœnam.* Πρὸς δὲ τούτοις, κατὰ προαίρεσιν πονηρὰν ἐπιτελεσθέντος τοῦ ἀδικήματος, τὸ μηδεμίαν πως σύνεσιν ἔχον, ὑπὸ τὴν ὁμοίαν ἄγειν κόλασιν. *Prœterea, cum maleficium sit admissum dolo malo, iniquum erat eidem pœna subjici, quod omni caret intellectu:* Τὸ δὲ πάντων μέγιστον, ὅτι τῆς κυούσης ἰδίᾳ τῆς αἰτίας ἐπενηνεγμένης, οὐδαμῶς προσήκει τὸ κοινὸν πατρὸς καὶ μητρὸς τέκνον ἀναιρεῖσθαι. ἐπίσης γὰρ ἄν τις φαύλους διαλάβοι κριτὰς τούς τε τὸν ἔνοχον τῷ φόνῳ σώζοντας, καὶ τοὺς μηδὲν ὅλως ἀδικήσαντας ἀναιροῦντας. *Quod verò maximum est, cum pregnans sola sit criminis rea, non oportet è medio tolli infantem patris matrisque communem. Nam perinde mali forent judices qui cædis reum tuerentur, ac interficerent eos qui nihil deliquissent.* Certe hîc acutissimus Scriptor ex intima Philosophia & Jurisprudentia ratiocinatur, ut nihil supra. Paulo brevius differit *Ælianus* in eandem pœne summam: Τὸ ἀναίτιον οὖν βρέφος ἀναλύοντες τῆς καταδίκης αἰτίαν μόνην ἐδικαίωσαν τῷ θανάτῳ. *Innocentem infantem condemnatione liberantes* (Areopagitæ) *solam delicti ream morte mulctarunt.*

IV. Cum ergò infantes in utero sint innocentes; & innocentia sit qualitas moralis, hominem à delicto vacuum sistens, cur pœnæ subjacere deberent. Nunc autem constat,

quod pœna semper referatur ad culpam tanquam consequens ad suum antecedens; Jam patet, in innocente culpam non reperiri, Ergo nec pœnam locum habere posse, conf. *Excell. Hochstetter. Profess. hujus Academ. celeber. disp. de pœnis. Petr. Fabr. Semestr. lib. 2. pag.* 108. 109. Turpiter idcircò se dedit Imperator *Caligula*, qui ne prægnantibus quidem pepercit, quin duriter & immisericorditerque illas crudeli supplicio traderet unà cum fœtibus in utero conceptis, ut notat *Dio lib.* 57. Hic contra jus naturæ egit, quod *innocentem non esse lædendum dictitat.* Vid. *Robert. Scharock. de Offic. secundum jus naturæ c.* III. *n.* 1. Id etiam recte observatum est *Grotio* II. *de Jur. B. & P. c.* XXI. *n.* 12. qui inquit: *Obligationem ad pœnam ex merito oriri: meritum autem personale est, quippe ex voluntate ortum habens, quâ nihil magis nobis est proprium: unde αὐτεξούσιον vocatur.* Unde patet, neminem, nisi pro suo peccato, pœnam luere posse, vel debere. Quemadmodum enim culpa, seu delictum delinquentis personam non egreditur, ita nec respondens eidem supplicium. Quod nec Jctis Romanis aliter visum, ceu patet ex *l.* 22. *C. de pœnis.* Sancimus, ibi esse pœnam, ubi & noxia est. Quis igitur noxiam tribueret infantibus in utero adhuc latentibus? Ergò nec pœna ipsis contingere potest. Et *l.* 26. *D. de pœn.* Unusquisque ex suo admisso sorti subjicitur; nec

die-

alieni criminis successor constituitur. Hinc & *pregnanti* differtur poena, donec pepererit. Nam partus non poenæ, sed Reipubl. nascitur, & calamitas matris ei non nocet, qui in ventre est; qui quia non existit, delinquere non potest, cum non entis nulla quoque sint accidentia.

V. Succedant in partes nostras *effata divina*, in quibus punitio innocentis injustitiæ postulatur Exod. XXIII. 7. *Innocentem & justum non occides.* Deut. XXIV. 16. *Non interficientur patres pro filiis, neque filii interficientur pro patribus: quisque pro peccato suo morietur* (Confer. huc Angli *Henrici Ainsworth. annotat. in h. l. fol. m.* 109. *edit. Londin.*) Quod totidem verbis reperitur 2. *Reg.* XIV. 6. 2. *Paral.* XXV. 4. Sic *Job.* IV. 7. Eliphaz ad Jobum: Recordare obsecro, inquit, quis fuerit innocens, qui perierit: & utinam recti succisi fuerint. Sapientissimi Regum *Salomonis* effato, qui justificat impium, & qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum, *Proverb.* XVII. 15. Maxime autem illustris est locus *Ezechiel.* XVIII. ubi Deus exprobrantibus ipsi Israelitis, quasi innocentes posteros ob majorum peccata puniat; hac parabola in proverbium versa: Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt: respondet, interposito juramento: Anima, quæ peccáverit ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem

patris, neque pater portabit iniquitatem filii: justitia justi super eum erit. Id quod eodem fere modo repetitur *Jerem.* XXXI. 10. & 30. De quibus locis Theologi pluribus agunt, in quorum castra Lectores remittimus.

VI. Confirmant hoc etiam profanorum testimonia, qui asserunt, haut fas esse, nec æquum liberis obstare parentum culpam, & non dubio querendam eorum sortem, qui sine crimine fiant miseri. *Ferretne*, inquit *Cicero*, *ulla civitas latorem istiusmodi legis, ut condemnetur filius aut nepos, si pater aut avus deliquissent?* De Romanis *Dionysius Halicarn.* lib. VIII. Τὸ ἔθος τοῦτο, Ῥωμαίοις ἐπιχώριον γέγονεν, ἀφεῖσθαι τῆς τιμωρίας ἁπάσης τοὺς παῖδας, ὧν ἂν οἱ πατέρες ἀδικήσωσι. *Mos ille Romanis proprius ab omni pœna liberos eximere, quorum patres deliquerint.* Sullæ nimiam hac de causa sævitiam execratur in ejus vita *Plutarchus*: Ὃ δὲ πάντων ἀδικώτατον ἔδοξε, τῶν προγεγραμμένων ἠτίμωσε καὶ υἱοὺς καὶ υἱωνοὺς, καὶ τὰ χρήματα πάντων ἐδήμευσε: *Quod maximè injustum videbatur, proscriptorum liberos atque nepotes infamia notavit, omniumque bona publicavit.* Chorus apud *Euripidem* profundo luctu miseratus fatum ac infortunium, quod propter matrem filium Andromachæ premebat, his utitur verbis:

Δύστηνε γύναι, τλῆμον δὲ σὺ παῖ,
Μητρὸς λεχέων ἃς ὑπερθνήσκεις,
Οὐδὲν μετέχων.

Οὐδ'

Οὐδ' αἴτιος ὤν.
Mulier infelix, & miserande puer,
Qui propter maternum occumbis thalamum,
Nullius delicti culpæve reus.

Ipsa verò Andromache barbarum & inhumanum scelus istud pronunciat, Troad. v. 757.

Ὦ βάρβαρ' ἐξευρόντες Ἕλληνες κακὰ,
Τί τόνδε παῖδα κτείνετ' οὐδὲν αἴτιον.
O barbara Græci excogitantes mala,
Quid puerum hunc immerentem occiditis?

Suamque lamentabili stylo deplorat sortem, paritura scil. filium victimam libidinis & crudelitatis Græcæ.

VII. Quam graviter hoc rigidum nefas indignetur *Seneca* sub persona Medeæ, constat ex his:

Supplex recedens illud extremum precor,
Ne culpa natos matris insontes trahat.

Et *Jason* apud eundem:

Jam parce nato: si quod est crimen, meum est.
Me dede morti; noxium macta caput.

Hinc Agamemnon justissime queritur apud *Euripidem Iphig. in Aul.*

Εἶτ' ἐγὼ δίκην δώσω, ὁ μὴ σφαλείς;
Mene peccati expertem pœnas dare fas est?

Propemodum similis querela mulierum apud *Appianum lib. 4. Civ. bell.* Cur pœnam sentimus, quæ nihil delinquimus? Eandemque severitatem gravi vituperio prosequitur *Arnobius lib. VII. advers. Gent.* cujus verba mereantur, ut

ut huc ſcribantur: Si enim Ruſticus cunctabatur in re juſſa, quid infelices ejus commeruerunt liberi, ut in eos ira & indignatio verteretur, offenſaſque alterius luminis ſui ſpoliatione penſarent? Et quiſquam eſt hominum, qui fuiſſe illum Deum credat, tam injuſtum, tam impium, nec mortalium ſaltem conſtituta ſervantem, apud quos nefas habetur magnum, alterum pro altero plecti, & aliena delicta aliorum cervicibus vindicari?

VIII. Ut igitur Poëtarum teſtimonia ſicco ſilentii pede tranſeamus, Jus Civile naturalis æquitatis viva vox eſt, eamque præciſe ſubſequitur, utpote quo noxa caput ſequitur, nullumque patris delictum innocenti filio pœnæ eſt, ut benè tradidit *Ulpianus l. 2. §. pen. ff. de Decur.* Quam egregiè Calliſtratus *l. 26. ff. de Pœn. Crimen vel pœna paterna nullam maculam filio infligere poteſt. Namque unuſquiſque ex ſuo admiſſo ſorti ſubjicitur, nec alieni criminis ſucceſſor conſtituitur.* Quænam eſt cauſa, inquit iterum *Arnobius* eodem *lib.* VII. *ut alienum crimen meo luatur ſanguine, & in nefas extraneum mea vita & innocentia perducatur?* Innocua Tellus queritur ob Phaëthontis temeritatem ab *Ovidio* expoſitam, *Metam. 2. Fab.* 1.

Sed tamen exitium fac me meruiſſe; quid undæ,
Quid meruit frater? cur illi tradita ſorte
Æquora decreſcunt, & ab æthere longius abſunt?

Quem-

Quemadmodum nunc secundum ea, quæ diximus peccata imputantur pœnæque delictorum inferuntur suis auctoribus, nec adeò matris delinquentis calamitas nocere debet ei, qui in ventre est, necessaria prorsus fuit hæc LEGUM ÆGYPTIACARUM, Græcarum & Romanarum humanissima cautio de supplicio mulieris gravidæ differendo, donec partus jam maturus fuerit protractus in dias luminis auras. Eandem rationem agnoscit, & laudat in hac eadem hypothesi *Grotius lib.* 2. *de Jur. Bell. & Pac. cap.* XXI. §. XIV. *in fine.*

IX. Ex his allatis colligi potest sanctimonia legum Romanarum, quæ vetant, prægnantem fœminam capitali supplicio affici, fœtu nondum in lucem edito, *l.* 3. *ff. de pœn. l.* 8. *de stat. hom.* ne innocens partus cum nocente matre extinguatur & pereat, *Jul. Clarus in pract.* §. *ult. q.* 97. *n.* 5. Ex hac ratione post partum editum mulier ad pœnam corporalem damnata, non nisi exactis sex septimanis ad supplicium trahitur, quo temporis spatio elapso, vires illam recuperasse verisimile est, ut hanc pœnam sine periculo mortis sustinere queat, *Petr. Theodor. in colleg. crim. Disp.* 10. *th.* 5. *Lit. F.* Licet enim puerpera dicatur sana *l.* 14. *ff. de ædil. edict.* attamen quia facile fieri potest, ut partus recens editus ob nutrimenti & lactis materni corruptionem periret, non immeritò fustigatio per illud tempus differri,

ac

ac postea ita attemperari debet, ne per eam alimenta infanti detrahantur, uti de his fuse egit *D. Carpzov. in pract. crim. p. 3. q. 137. n. 21. & seqq.*

LEX NONA.

ORDINUM DESERTORIBUS, AUT IMPERATORUM JUSSA NON EXEQUENTIBUS, NON MORTIS SED INFAMIÆ EXTREMÆ POENAM DECERNIT LEX.

I. Hanc Legem nobis exhibet *Diodorus Siculus Biblioth. Hist. lib. 1.* LXX. VIII. vide quoque *Athanas. Kircher. in Oedip. Ægypt. Syntag. 11. fol. m. 121. edit. Rom. Robinson. in Annal. Mundi, edit. Londin.* quæ agit de re militari & militum poenis. Ante oculos ergò nobis ponit (1) *Ordinum desertores*, qui misso illo fugam capiebant. Cum igitur multum intersit, quod acies bene instructa sit; & contra multum detrimenti eveniat, si ordo disturbetur per desertores; hinc sequitur quod ob damnum illatum poena sint afficiendi. Quia nunc acies, ut *Livius* ait *Deca. 1. lib.* IX. distinctior, & ex pluribus partibus constans, non solum facilis est partienti, quacunque opus sit, facilisque jungenti: sed & firmam spondet contra inordinatos victoriam, etiamsi forent leones. Quemadmodum enim Polybio teste lib. 10. in ædifi-

ciis

ciis, ubi recto & uno vinculo comprehenduntur ædes, id quod consutum est, magis durat: sic & in Exercitu, ubi viritim & secundum manipulos cuncta diligenter procurantur, universus Exercitus firmus constituitur: & verè, secundum Xenophontem in Oeconomicis, ut nihil vel ad usum commodius, vel ad speciem pulchrius est ORDINE: ita ordinatus Exercitus amicis aspectu est jucundissimus, hostibus molestissimus. Non immerito igitur idem *Xenophon lib. 8. Pædia Cyrum* suum commendat, quod apta collocatione tribus militares distribuerit: Nam quanto magis subita sunt (inquit) in rebus bellicis temporum momenta: tanto plus ab iis delinquitur, qui tardius in iis se gerunt: per illos vero, qui mature adsunt, ea fieri videbat, quæ bellicis in rebus quantivis precii sunt. Hinc & *Nestor* apud *Homerum Iliad. β.* debellandi cum Trojanis modum enarraturus, [illegible] suadet *Agamemnoni*: ut delectu habito aciem instruat, & in *Ordines* certos segreget per nationes, tribus & classes: Quod & *Onosander* monet de *re milit. c. 25.* Est Imperatoris prudentia sic ordines collocare, ut fratres cum fratribus, amici cum amicis conjungantur.

II. Ubi enim periclitantes à proximis diliguntur, ibi necesse est, amantes pro illis depugnare audacius, siquidem pudor quoque & metus infamiæ prohibet, [illegible] de se memoriam

dese-

deserere, neque gratiam ei referre. Omninò itaque juxta *Vegetium lib.* III. *Cap.* XIV. Acies si sapienter disponitur, plurimum juvat: sin imperitè, quamvis optimi bellatores, mala tamen dispositione franguntur: periculumque de hostibus semper gravissimum sustinet divisus & inordinatus exercitus, ut idem loquitur *lib.* I. *cap.* 9. ORDINESQVE in praelio non servatos magnum cladis & internecionis exercitus esse causam, apud *Herodotum lib.* IX. satis superque testatur *Persarum* clades in pugna Plataeensi. Nihil ergò magis prodesse constat in pugna, idem adstruit *Veget. lib.* I. *c.* 26. quam ut assiduo exercitio milites in acie disposito servent ordines: necubi contra, quam expedit, aut conglobent agmen, aut laxent. Nam ut constipati perdunt spacia pugnandi, & sibi invicem impedimento sunt: ita rariores atque interlucentes, aditum perrumpendi hostibus praestant. Ex quibus liquet, in quacunque re (ut ex Xenophontis Oeconomicis scribit *Jovianus Pontan. lib.* I. *hist.*) praesertim verò militari, nihil ORDINE ipso potius ac majus esse. Quod ipsum militi saepissime inculcare praecipit *Onosander c.* 28. Nihil esse melius, quam SERVARE ORDINES: nec quicquam periculosius, quàm SOLVERE.

III. Qui nunc Ordinem deserebant, digni poena erant; Turpe enim est stationem & or-

dinem in bello relinquere, & clypeum & arma abjicere, & fugere; & qui hoc faciebat infamis habebatur. Expresse *Lysias Orat*. 1. Κατὰ Θεομνήστου innuit, τὸν τὰ ὅπλα ἀποβεβληκότα ἄτιμον εἶναι, h. e. *infamiâ notatum esse, qui arma abjecerit*. Et Aristotel. l. v. Ethic. c. III. Προστάττει δ' ὁ νόμος καὶ τὰ τοῦ ἀνδρείου ἔργα ποιεῖν, οἷον μὴ λιπεῖν τὴν τάξιν, μηδὲ φεύγειν, μηδὲ ῥίπτειν τὰ ὅπλα. Id est, *Lex autem viri fortis muneribus fungi jubet; ut locum in ordine tenere, non fugere, non arma abjicere*. Item *in* 2. *Rhetor. c*. 6. dicit: Αἰσχρὰ ἐστὶν ὅσα ἀπὸ κακίας ἔργα ἐστὶν, οἷον ἀποβάλλειν ἀσπίδα, ἢ φεύγειν: *Turpia sunt & flagitiosa omnia, quæ oriuntur ex nequitiâ; velut arma abjicere, & fugere*. Ac inprimis hoc erat turpe atque infame, abjicere clypeum. Qui enim clypeum abjecerat, eo testabatur se esse ab hoste victum, 2. *Sam*. 1. 21. Unde colligimus etiam apud Judæos summæ infamiæ fuisse, si quis clypeum in campo reliquisset. Vid. *Florileg. Zimmerman. pag. m*. 237. Hinc *Ulysses Odyss*. ξ (14.) 10. de se ipso dicit, quod non fuerit ἀποφώλιος, *obscurus*, οὐδὲ φυγοπτόλεμος, *neque pugnæ desertor*. *Chabrias Atheniensis* cum fortissime pugnaret in navi, & in rostro percussa cum cœpisset sidere; maluit in ea fortiter cum armis occumbere, quàm omisso clypeo ad proximas naves enatare salvus, teste *Æmil. Prob. in ejus vit*. Quo pertinet illud *Platonis Dialog*. 5. *de Republ. Arbitror eum, qui in acie ordinem deseruit, vel*

arma abjecit, *vel tale quid propter timiditatem commisit, ad opificum ordinem vel agricolarum esse transmittendum*, i. e. pro ignominioso habendum talem, quod ad capescendam virtutem neutiquam est idoneus, ac sordidis & infam. notæ artibus exercetur, quæ in civitate non magni fiunt. Cujusmodi homines etiam *Aristoteles*, propter ignominiosum vitæ genus, è numero civium exesse jubet, 3. *Politic. c.* V. *&* VII. *c.* IX. Hinc procul dubio apud *Germ.* *SCHELM*, quasi qui abjecit scutum & galeam Schild und Helm.

IV. Huc etiam refert Lex illos, qui Imperatorum jussa non executi fuissent. Certe suo Duci tam strictè obedire tenebatur miles, ut nihil præter ejus sententiam agere liceret impune. *Justiniani* Lex militaris XXVII. legi meretur: Ἐὰν τις ἐν πολέμῳ πρᾶγμα ἀπαγορευόμενον αὐτῷ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδικοῦ ἄρχοντος ποιήσῃ ἢ τὰ ἐνταλθέντα αὐτῷ παρ᾽ αὐτοῦ μὴ πληρώσῃ, ἐσχάτως τιμωρεῖται, εἰ καὶ καλῶς τὸ πρᾶγμα διῴκησεν. i. e. *Qui in bello rem sibi prohibitam contra sententiam proprii ducis fecerit, aut ab ipso mandata non adimpleverit, extremo supplicio afficitur, licet res benè cesserit.* Cujus strictæ disciplinæ exempla in Romana historia atque alibi non deesse constat. Brasidas olim apud *Thucydidem lib.* V. in milite tria requirebat: VELLE, VERERI, DVCIBVS OBEDIRE. Quæ si observentur, exercitus est quasi in cantu harmonia.

nia. Vid. *Augustin. lib.* 2. *cap.* XXI. *de Civit. Dei.* Conf. *Eli. Reusner. Thesaur. Bell. edit. Ien.* 1661. *pag. m.* 197. Unde hodienum severe in istos animadvertitur in bello, qui mandata Imperatorum non exequuntur, & præprimis ultimo supplicio afficiuntur.

V. Verum hanc severissimam pœnam abesse volebant Ægyptii ab ordinum Desertoribus & Imperatorum mandata non exequentibus. *Non mortis, sed infamiæ extremæ pœnam decernebant.* Sed qualis fuerit reperimus apud *Diodor. Siculum*: Προσέταξε τοὺς τοιούτους ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐφ' ἡμέρας τρεῖς καθῆσθαι ἐν ἐσθῆσι γυναικείαις. Statuit Lex: HOS TRES IN FORO DIES SEDERE IN VESTIBVS MVLIEBRIBVS. Subjungit etiam *Diodorus*: *humaniorem etiam eam legem esse aliis, quæ mortem inferunt; sed occulta vi penè validiorem esse, cum metu tantæ infamiæ viros absterreret, quibus mors optatior.* Turpissimum profecto fuit existimatum, non apud Romanos tantum, sed & in Græcia, & apud alias quoque licet barbaras nationes antiquitus, si homines *muliebre vestimentum* assumerent. Quocirca *Lycii*, cum iis luctus inciderat, *muliebrem vestem* induebant, ut deformitate cultus commoniti, maturius stultum projicere mœrorem vellent: idque *Valer. Maxim. lib.* 2. *c.* 1. & *Plutarch.* ἐν τῷ παραμυθητικῷ πρὸς Ἀπολλώνιον memoriæ prodiderunt. Nec movemur illis *Julii Pollucis lib.* VII.

Ὀνομαστικῶν c. 2. verbis: Ὅτι οἱ βάρβαροι καὶ τὰ θηλυπρεπεστέρας τῶν ἠθῆτων ἔχαιρον, nam ex præcedentibus apparet, hæc eum dubitanter protulisse illis additis: Εἰ μὴ ἄρα. & Diogenes Laërt. ex jure non scripto id esse docet alicubi *lib. 3. de vit. Philosoph. in Platone*, ne homines in forum, hoc est, in conspectum aliorum nudi aut vestibus muliebribus amicti prodeant.

VI. Priusquam autem ad pleniorem explicationem nos conferamus, examinabimus pœnarum militarium distinctiones. Quarum quædam sunt militum propriæ, quædam paganorum, quædam communes. Rursum quæ paganorum, eæ vel humiliorum, i. e. plebejorum; vel etiam honestiorum hominum personis infliguntur; sed de militaribus communibus hoc loco dicturi sumus. Pœnæ militum hujuscemodi sunt: (ait *Modestin. l. 3. §. pœnæ. D. de re milit.*) Castigatio, pecuniaria mulcta, munerum indictio, militiæ mutatio, gradus dejectio, ignominiosa missio. Hæc *Modestinus*, qui inter militum pœnas pecuniariam mulctam percensuit, non quod ea militum sit propria, sed quod ut paganis, ita militibus nonnunquam indicatur atque irrogetur. Nec mirum est pœnas quasdam communes esse: cum & militum delicta sive admissa aut propria sint, aut cum cæteris communia: unde & persecutio aut propria, aut communis est, ut *Menander* scribit

bit *l.* 2. *D. de re milit.* Proprium militare delictum idem esse ait d. l. 2. quod quis uti miles admittit in exercitu scil. vel in castris, & hoc quidem castrense peccatum dicere cum *Vopisco* possumus : cujus hæc verba sunt in *Aureliano*. Militibus ita timori fuit, ut sub eo, posteaquam semel cum ingenti severitate castrensia peccata correxit, nemo peccaverit. Castrense sive militare delictum est, quod extra castra & in pace nullum aut perleve saltem esset: veluti *contumaciæ*, *segnitiæ* vel *desidiæ crimen*, (ut est apud *Menandrum l. omne delictum*, *in princip. D. de re milit.*) aut si miles artem ludicram fecisset; nam capite puniendum esse militem ex ea causa *Menander* idem apud *Macrum* auctor est *l. quædam delicta D. de pœn.* Ex quo apparet, militari delicto non semper propriam pœnam, sed plerumque communem injungi: ut & ex eo, quod miles, qui in bello arma amisit, capite punitur, humanè militiam mutat, auctore *Modestino d. l.* 3. §. *miles.* Nam armorum amissio est militare & quidem grave, (ut Paulus docet) itaque flagitium militare, ut Imperatores loquuntur *l. & militibus C. de test. militis*, dici potest.

VII. Polybius quidem hoc ipsum non in delictis, quæ ἀδικήματα nominat, militaribus, sed in criminibus, quæ ἐγκλήματα vocantur, posuit; ut & alia quæpiam, veluti si quis lo-

cum stationemve deseruerit. Hi apud *Ægyptios* non fustibus vel aliis pœnis afficiebantur, sed ignominia hac, ut vestibus muliebribus induti in foro sederent. Hos imitatus *Octavius August.* teste *Sueton. cap.* XXIV. *in Octav.* Octavius Augustus cohortes, si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pavit, Centuriones statione deserta itidem ut manipulares capitali animadversione puniit: pro cætero delictorum genere VARIIS IGNOMINIIS affecit, ut stare per totum diem juberet ante Prætorium interdum tunicatos discinctosque, nonnunquam cum decempedis vel etiam cespitem portantes. Hæc ex antiquo more *Octavius*. *Lucius Calphurnius Piso* Consul cum in *Sicilia* bellum adversus fugitivos gereret, & *Titius* equitum præfectus, fugitivorum multitudine hostium circumventus, arma ipsis tradidisset, his præfectum ignominiæ generibus affici jussit, eum toga laciniis abscissis amictum, discinctaque tunica indutum, nudis pedibus à mane noctem usque ad principia per omne tempus militiæ adesse; interdixit etiam ei convictum hominum usumque balneorum, &c. ut est apud *Valerium lib.* 2. *cap.* 2. Lucullus quoque ad *Mithridatem* & *Tigranem* debellandos missus, hanc *ignominiæ* labem *ignavis* & *meticulosis*, &, ut *Cæsaris* verbum usurpemus, *fugitivis militibus* suis aspersit, ut eos in aliorum commilitonum conspectu juberet *tunica-*

tos

tos & *discinctos* fossam ad duodecim pedum altitudinem fodere. Idque *Plutarchus* idem memoriæ prodidit *in Lucull. vit.* Erat hæc quasi quædam poena, *ignominia* quidem certe haut levis, præsertim militibus, obire cogi vilia potius quædam ministeria, quam militaria. Milites igitur *Mariani* apud *Plutarchum in vit. Mar.* de illo queruntur, cum à *Teutonibus* ad bellum (pugnam) provocatus esset, quod ipsis liturgis ad fossas excavandas, exhauriendum coenum & flumina divertenda perpetuò uteretur: ad dimicandum verò in aciem exire adversus hostes non sineret, sed tanquam FOEMINAS sub janitorum custodia contineret. Plura de his militum poenis vide apud *Marcell. Donat. in dilucidat. ad Sueton. pag. m.* 310. 311.

VIII. Cum hac Ægyptiorum lege aliquo modo convenire videtur Lex *Spartanorum*, qui ignavos in bello variè notabant, teste *Plutarcho in Agesil.* dum ita memoriæ prodit: *Non enim solùm arcentur omni Magistratu aut imperio, sed & dare alicui horum uxorem, aut ab eo accipere infame est. Percutit autem & cadit eos, si quis vult, obviorum: at illi ferunt, squalidi & humiles, palliaque gestant colore aliquo tincta & inscripta. Partem etiam barbæ, qua est ad labrum superius, sive mustaca radunt; partem verò alunt.* Quam ignominiosa hæc fuerint clarè patet, cum non solum ab omni munere publico re-

moverentur; sed & matrimonium contrahere non possent, imo versicolores vestes instar impudicarum fœminarum gestarent. Ita etiam hoc elucet ex eo, quod partem aliquam barbæ radi cogerentur, quæ ignominia gravissima, uti patet ex Scriptura Sacra 2. *Sam.* x. 4. ubi *Hanon* legatis Davidis partem barbæ deradi curavit in ignominiam & contumeliosæ servitutis indicium. Conf. *Marcell. Donat. dilucid. in Sueton. pag. m.* 699.

IX. His & aliis ignominiis ad meliorem frugem trahere volebant Ægyptii Desertores & jussa non exequentes, qui si postmodum virtute vitam emendassent, & recta facerent, ad priorem statum redibant. Sæpe enim ejusmodi homines ignominia affecti ad meliorem frugem reducti sunt, uti experientia & historiarum monumenta satis testantur. Unicum exemplum in medium proferre lubet *Themistoclis*, quem infamia ad virtutem impulit, ut vitia cum virtutibus commutaret. Et hæc de hac lege sufficiant.

LEX DECIMA.
HIS QVI SECRETA HOSTIBVS REVELASSENT, LINGVAM LEX JVBEBAT ABSCINDI.

I. Hanc legem Ægyptiorum nobis subministrat Diodor. Siculus l. c. cui addantur *Ro-*

X *binson.*

binson. Annal. & *Kircher. in Oedip. Ægypt. fol.* 121. quam etiam illustrare proposuimus. Constat autem quod in bello & etiam in Republ. consilia sint occultanda, ne illorum propalatione nocumentum oriatur. Magnum etenim ad victoriam adfert momentum, quando secretorum cognitionem habet. Hinc multum confert occultare sua consilia, facta, & stratagemata, uti notat *Frontin. lib.* 1. *c.* 1. Pauci enim sunt, quibus fidere tutum est: multi verò sunt, quibus confringere tesseram libido est: ut ne fidei quidem ipsi in bello fidem habere expediat. Quam in sententiam & *Onosander lib. de Optim. Imp.* c. de consiliis non evulgandis scribit: Stulti inconsideratique esse temere in vulgus consilium promere, & multitudini arcanum intempestive committere. Improbi enim, & qui de Republica male sentiunt, ejusmodi observant occasiones: quas nacti ad hostes confestim transfugiunt, eum nuncium allaturi, unde sibi honores & præmia consequi posse rentur. Nec fuit unquam ullus exercitus, de quo plerasque ob causas tum liberi tum servi in hostes haut commigrent: ubi præsertim arcanum aliquod atque serium tractari sentiunt: vel conserendi manum, & præliandi tempus adventare animadvertunt. Nulla igitur consilia, teste *Vegetio lib.* 3. *cap.* XXVI. meliora sunt, quam quæ ignoraverit adversarius, antequam facias.

II. Quàm malum & nefandum crimen proditio sit, & quàm male audiant proditores ex sequentibus testimoniis patebit. Proditores urbium, scribit *L. Danaus in Aphorism. polit. pag.* 141. sæpe ne ipsi quidem per proditionem evadunt, sed ab hoste trucidantur. *Camerar. Autor celeb. Centur. 2. Oper. succis. cap. 60. pag. 363.* de proditione ita loquitur: Constat proditionem esse tale vitium, quod licet primo aspectu iis, quibus utilitas aut emolumentum inde acquiritur, arrideat, iique se remuneraturos proditores promittant: tamen eos interno odio prosequuntur, ut tales homines indignos præmio aut honore existiment, eorumque scelus detestentur, non raro autem acerbe quoque puniant. Et *cap. 61. pag. 372.* Constat ex historiis, eos qui vel proditione, vel alio scelere, postposita salute patriæ & Principum suorum facinora aggressi sunt, majori supplicio puniri non potuisse: quàm ut unà cum ipsorum infami morte etiam memoria plane obliteraretur. Quàm sæpe hoc factum ex probatis historiis probat *Georg. Richter. in Axiomat. Oecon. Axiom.* XXCV. *pag. m.* 212. 213. *seqq.*

III. Unde factum ut etiam leges civiles proditores acerbissimis pœnis affici jubeant. Apud veteres Romanos *transfugæ* atque proditores variis suppliciis subdebantur. Q. *Fabius Maximus*, cujus alioqui mansuetissimum ingenium fuit, transfugarum DEXTRAS præ-

cidit, ut *Julius Frontin. lib.* IV. *stratagem. cap.* I. narrat, & *Valer. Maxim.* his verbis, *lib.* 2. *cap.* 2. ubi de *Q. Fabio.* Omnium, inquit, qui ex præsidiis Romanorum ad hostes transfugerant, captique erant, MANUS ABSCIDIT, ut trunca præ se brachia gestantes, metum defectionis reliquis injicerent. Idemque à Romanis, jussu Claudii Flacci, ad Capuam fuisse factum *Appianus* tradit in illo loco: Ῥωμαῖοι δὲ (inquit in *Annibalica*) τῇ μὲν πόλει φρουρὰν ἐπέστησαν, καὶ ὅσους εὗρον αὐτομολοῦντας, χεῖρας αὐτῶν ἀπέτεμον. Uxeloduno etiam expugnato, cum necessitate coacti oppidani se tradidissent, Cæsar, qui suam lenitatem cognitam omnibus sciret, neque vereretur ne quid crudelitate naturæ videretur asperius fecisse, &c. Itaque omnibus qui arma tulerant, manus præcidit vitamque concessit: quò testatior esset pœna improborum, ut ab *Hirtio* vel *Oppio* relatum est *lib.* 8. *Commentar. Cæsar. de bell. Gallic.*

IV. Porrò in transfugas durius aliquandò animadversum à Romanis legimus, quippe vivi comburebantur, aut furca suspendebantur. Si miles, prius exauctorabatur: vid. *Fabri Semestr. lib. pag. m.* 92. Et *Africanus* quidem superior devicta Carthagine, cum omnes, qui ex Romanorum exercitibus ad Pœnos transierant, in suam potestatem redegisset, gravius Romanos quàm Latinos profugas punisse traditur: Hos enim i. e. Romanos tanquam Patriæ

I. Ita hanc legem recenset *Athanasius Kircherus in Oedip. Ægypt. Syntag. 2. fol. m. 121. edit. Rom.* quam *Diodorus Siculus lib. 1. pag. m. 68. edit. Hanov.* 1611. ita refert: *Illis qui monetam adulterarent, aut nova substituerent pondera, aut sigilla transculperent: Scribis etiam, qui tabulas falsas concinnarent: aut syngraphas ementitas obtruderent; Lex utramque manum pracidi jussit, ut qua quis corporis parte in legem peccasset, hac ad finem usque irreparabili cum damno & ipse culpam lueret, & alios pœna hac commonefactos ab id generis facinore deterreret.* Ex his adductis verbis perspicimus, quod hæc lex de variis agat, nempe de monetarum falsariis, ponderum, sigillorum transculptoribus, Scribis falsas tabellas concinnantibus; quare de singulis agere constituimus.

II. Quod ad monetarum falsarios attinet, observandum, quod monetam veteres incorruptam conservare voluerint; Hinc monetam ut Deam coluerunt, imò, ut *Arnobius lib. 3. contr. Gentes* refert, velut *Numen Maximum.* Extant quoque nummi longè plurimi, in quibus MONETA DEA stans erecta, manu sinistra cornu Amaltheæ, dextra vero bilancem tenens, fere in habitum æquitatis figuratur: vid. *celeberr. Christophor. Wagenseil. Patron. nostr. magn. de re monetali veter. Rom. dissert. pag. m. 8. edit. Altorff.* 1691. Cæterum DEÆ MONETÆ in tertia urbis regione à L. Furio

rio Camillo Dictatore, devictis Auruncis, templum fuit conditum in area montis Capitolini, ubi quondam M. Manlii domus fuerat. Docet omnem rem *Ovid. 6. Fast.*

Arce quoque in summa Junoni templa Monetæ
Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Jove.

III. Cum igitur Moneta sancta haberetur; itaque nefas esse duxerunt, ut injuria ipsi inferatur; Hinc eos gravissima pœna dignos judicabant, qui monetam adulterabant. Romanos ex probo argento nummos seu pecuniam per initia cudisse, ex *Plinio* constat l. XXXIII. c. 3. ubi tradit etiam, quod *Livius Drusus* in Tribunatu plebis octavam partem æris argento miscuit primus, inde cœpit argenti puritas corrumpi. Et eodem libro inquit: *Miscuit denario Triumvir Antonius ferrum, miscuit æri falsa moneta, cum sit justum 84. libris signari.* Vid. celeb. Wagenseil: diss. de re monetali vet. Rom. pag. m. 45. Quo loco docet *Budæus lib. 3. de Asse* legendum *miscentur æra*, & rectè. Libripendens seu magister probandi nummos vocatur Jurisperitis *Zygostates l. ultima C. de ponder. lib. 11. l. 2. eod. tit. in C. Theodo.* Inde Zygostasii munus *in L. 1. de frument. Urb. Alexand. in C. Theod. & in C. Justiniani.* Cum ergò apud Romanos serius ars probandi monetam cœperit, quæritur: utrum etiam post *Marium Gratidianum* fuerint in

Ro-

Romana veteri Republ. constituti examinatores monetarum, quod incertum videtur. Seculo quarto fuisse per singulas civitates constitutos ponderatores auri, constat quidem ex *Juliani Augusti l. 2. Cod. de ponderatoribus & auri illatione*, hisce verbis: *Quotiens de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, placet quem sermo Gracus Zygostatam appellat, per singulas civitates constitutum, qui pro sua fide atque industria neque fallat neque fallatur, contentionem dirimere.* Utrum verò ille Zygostates fuerit etiam exacte peritus probandi latentia solidorum vitia, haut facile dixeris, inquit. B. *Herman. Conringius in dissert. de re nummar. edit. Helmst.* 1662. §. 46. addit tamen, per tamen est verisimile. Cum autem multi adulterantes monetam, uti ex *Dione* & aliis constat, reperirentur. Quare opòrtuit, ut publicæ utilitati consuleretur & lege animadverteretur in eos, qui nummos adulterinos cuderent vel expenderent.

IV. Unde tradit *Plinius* legem latam à *Mario Gratidiano*, ut ludus, i. e. Schola Romæ institueretur probandi numismatis, ut ægre fallere possent adulteratores nummi. Igitur ars facta denarios probandi tam jucunda lege plebi, ut *Mario Gratidiano* vicatim totas statuas dicaverit, mirumque, in hac artium sola vitia discuntur, & falsum denarii spectatur exemplar, pluribus veris denariis adulterinus emitur. Ita in Imperio nostro Germanico ejus-

ejusmodi personæ constitutæ sunt, quæ accuratam nummorum probationem sciant, ne adulterini intrudantur. Optandum igitur esset, ut melior haberetur cura in Republica ne tot falsarii monetarum reperirentur. Hoc etenim crimen enorme & exosum esse ostendit D. *Carpzov. in pract. crim. p.* 1. *q.* 42. *n.* 13. Hinc quoque meretur acerbissimam pœnam, quæ, varia apud veteres fuit. Lege *Cornelia* cavetur, eum, qui in aurum vitii quid addiderit, qui argenteos nummos adulterinos conflaverit, *falsi crimine* teneri, ex *Ulpian. in l. Corn. l.* 9. *ad l. Corn. de fals. mon.* Tenetur & l. Julia *peculatus* qui in aurum argenti ærisve publici quid indiderit vel immiscuerit, & ut quid cudatur, immisceatur, fecerit sciens, dolo malo, quo id pejus fiat. Adulteratur materia tincturis, quæ imitantur veri metalli colorem, minuitur rasione.

V. *Constantinus* Cæsar eos, qui nummos falsa fusione formaverint, flammarum exustionibus vult mancipari, eorumque bona fisco Cæsareo addici ex *l.* 1. *&* 2. *de fals. mon.* C. Quam & *Mediolani*, *Verona* obtinere ex *Jacobo Menoch. de arbitr. judic. quæst. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 316. *n.* 14. probat D *Carpzov. in pract. crim. p.* 1. *q.* 42. *n.* 15. *fol. m.* 261. qui n. 16. rationes addit, ob quas falsa moneta dici possit, quæ evolvantur. Extant porrò præclaræ in hanc rem Constitutiones Cæsareæ etiam in

Codice Justinianæo *Tit. de falsa moneta.* Severissima est *Constantini Maximi*, simul verò & Reipubl. omni utilissima, præsertim si vitium nonnihil inoleverit. Recitabimus ex lege 2. quædam ejus verba, quo ad illud exemplum prudens Legislator possit Reipublicæ suæ eò promptius consulere: Si quis nummos falsa fusione formaverit, universas ejus facultates fisco nostro præcipimus addici. *In monetis enim tantummodo nostris cudendæ pecuniæ studium frequentari volumus: cujus obnoxii, majestatis crimen committunt: & præmio accusatoribus proposito, quicunque solidorum adulter poterit reperiri, vel à quocunque fuerit publicatus, illico omni dilatione summota, FLAMMARVM EXVSTIONIBVS mancipetur.* Ex his elici posse videtur, quod pœnam hanc ignis Imperator non simpliciter omnibus monetæ adulteratoribus dictaverit, sed tantum aureorum seu solidorum. *Augustus* sane in *Codice Theodos. l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 9. aliis falsariis longe mitiores pœnas decernit. Verba sunt: *Quicunque adulterina fecerit numismata, pœnam pro discretione sexus & conditionis suæ diversitate, sustineat: hoc est, ut si decurio, vel decurionis sit filius, exterminatus genitali solo ad quamcunque in longinquo positam civitatem, sub perpetui exilii conditione, mittatur, ac super facultatibus ejus ad nostram scientiam referatur. Si plebejus, ut rebus amissis perpetuæ damnationi dedatur: si servilis conditionis, ultimo*

sup-

supplicio subjugetur. Valent. Theodosius & Arcad. falsæ monetæ reos majestatis crimine & pœna teneri statuerunt, *l. falsa moneta*, 8. *de fals. monet. eod. tit.* Jubent etiam Cæsares Valent. Val. & Gratian. *l. solita*, *l.* 7. eodem, quicquid ex auro hominum privatorum in monetis publicis inveniretur figuratum, largitionibus vindicari Imperatoriis.

VI. Simpliciter tamen omnis monetæ adulteratoribus in Germania Ordinatione criminali Caroli V. art. 3. pœna ignis dicta est. **Welche falsche muntze machen / zeichen etc. Die sollen nach gewohnheit auch satzung der rechte mit dem feuer vom leben zum todte gestraffet werden.** Eadem pœna afficiuntur in Saxonia adulterantes materiam monetæ: vid. *Carpzov. practic. crim. p.* 1. *qu.* 42. *n.* 24. 25. 26. 27. *fol. m.* 262. In Hispania, ceu legere est *Partitar. l.* 7. *t.* 7. *l.* 9. In Gallia adulteratores in universum in aqua cum oleo fervente sive bulliente suffocantur, quod ex *Julio Claro* notat *D. Gothofred. ad l.* 2. *cod. de fals. monet.* Apud Suecos, qui moneta adulterina alios deceperunt, ita sunt puniti, ut monetam illi colliquarent, & in eam falsarios vivos immitterent: vel in sublimiori trabe cinenmoligatos per totum corpus moneta undique splendente his gulam frangerent. *Olaus lib.* 6. *cap.* 13.

VII. Non solùm autem *Romani* Legislatores, sed & alii falsam monetam detestati sunt.

Sic *Demosthenes* contra *Timocr.* ait, *Solonem* statuisse, non minus severe à Judicibus summis esse plectendum, qui leges corrupisset, & adulterinas induxisset, quàm qui numismata adulterasset. Idem circa finem Orationis *in Leptinem* inquit: *Miror eos, qui monetam adulterant, apud vos capite mulctari, Athenienses, illis verò, qui totam civitatem adulterinam & infidam reddunt, dicendi fieri potestatem. Laërt. in vit. Diogen.* scribit: *Diogenes Cynicus cognominatus festimensarii filius Synopeus fuit, ambo cum deprehensi fuissent de civili moneta as adulterasse, exilio damnati sunt.* Græci tamen plerumque illis, qui monetam publicam adulterassent, pœnam mortis statuebant. *Demosthen. in Orat. in Leptinem*: Τοῖς μὲν τὸ νόμισμα διαφθείρουσι, θάνατος παρ' ὑμῖν ἐστιν ἡ ζημία. Qui monetam quidem adulterant, mortis pœna apud vos afficiuntur. Nihil apud illos de comburendis adulterantibus monetam dicitur, sed tantum morte plectuntur, qui hoc crimen committunt.

VIII. Mitius tamen multò alibi in falsarios istos animadversum est: Apud *Ægyptios* enim, juxta legem nostram adductam, falsæ monetæ convictis non nisi manus præcidebantur. Eadem plane pœna placuit post *Justinianum* plerisque Cæsarum *Constantinopolitanorum*; ceu legere est ex *Harmenopuli Prochito lib. l. 6. tit.* 14. §. 1. & apud *Michaëlem Attaliotam in Synopsi Juris tit.* 86. Imò & in ipsis Basilicis *l* 60. *tit.* 60.

60. & Eclogia *Basilicor.* 44. *tit.* 60. *cap.* 1. Placuit etiam *Ludovico Pio Francorum Augusto Regi*; quod legitur apud *Ansegisum l.* 4. *capitular. tit.* 33. In *Africam* quoque transiisse hoc genus pœnæ, liquet ex eo, quod in *descriptione Fessæ l.* 3. memorat *Leo Africanus* de *Fessanis Alchymistis*: Scopum eorum fere esse solere, adulterinam cudere monetam; quare horum maximam partem *Fessæ* manu truncata reperiri. Lex *Longobardorum* à *Rotario* Rege lata huic ferè similis *lib. de legib.* 1. *Longobard. tit. de* iis, qui *falsf. monet. fec. l.* 1. & 2. Si quis aurum sine jussione Regis figuraverit, aut monetam confinxerit, manus ei incidatur. Vid. *Petr. Fabr. Semestr. lib.* 3. *pag. m.* 297.

De Monetarum circumcisoribus.

IX. Hactenus vidimus adulterantes monetas illorumque pœnas, nunc pedem movemus ad illarum circumcisores, qui apud Romanos capite plectebantur, quia etiam hoc crimen gravem meretur animadversionem. Quod hoc scelus Romanis capitale fuerit, liquet ex l. 8. *ff. de lege Cornelia de falsf. monet.* Severa quoque Lex est Constantini Maximi *in Cod. Theodos. l. un.* §. *quod ille tit.* 22. *lib.* 9. *Qui mensuram circuli exterioris adraserit, ut ponderis minuat quantitatem, vel figuratum solidum adultera imitatione in vendendo subjecerit, capite puniri debet, aut flammis tradi, vel alia pœna mortifera.* Confer. *Marcell. Donat. dilucidat.*

in Flav. Vopisc. pag. m. 1044. Sed legibus *Wisigothorum* mitius plectuntur. Constitutum scil. fuit *lib.* VII. *tit.* 6. l. 2. ut, si servus circumcidisset, rasisset, &c. ei dextra manus amputaretur; si ingenuus, dives mediam bonorum partem fisco deberet; si sine bonis, in servitutem à Rege daretur ei, cui elegerit Rex. Constantinopolitanis Imperatoribus post *Justinianum* etiam hîc placuit manus amputatio, ceu videre est *Basilic. l.* 60. *tit.* 41. *c.* 8. & *Michaelis Attaliota Synops. Jur. tit.* 72. & fortassis hæc poena huic sceleri sufficiebat tum puniendo, cum cavendo.

De pondera & sigilla mutantibus.

X. Cum verò hæc verba duplicem involvant sensum; meritò disquiritur an de ponderibus monetarum in specie; an verò de quibusvis ponderibus in genere sint intelligenda? Nihil itaque prohiberet, ut hanc legem de omnibus ponderibus intelligamus. Nam ponderum mutationes ab ipso Deo in Scriptura sacra severissime prohibentur. Evolvamus illam & quidem caput XIX. *Levit.* 36. v. Trutinæ justæ, PONDERA JVSTA sint vobis, & *Deut.* XXV. 15. Pondus integrum & justum esto tibi. Anglus reddit: *a perfect stone and a just shalt thou have.* Pondera justa ex mente Rabbinor. referente *Cl. Hottinger. in Jur. Hebræor. lege* CCXXIII. *pag. m.* 333. sunt, quæ exquisite justificata sunt, ut omnis remotio rapinæ

pinæ & fraudis à filiis hominum absit; quare non faciunt pondera ex stanno vel plumbo, aut reliquis metallis, quia rubiginem contrahunt & deficiunt, sed parant è lapide, vitro, &c. vid. *Maimon. tract. de furt. cap.* VIII. *sect.* 4. Conf. Angl. *Henric. Ainsworth. Comment. in Levit.* XIX. *fol. m.* 120. abominatio Deo est hoc crimen. In hoc ipsum facinus invehuntur etiam seculares. *Modestin. ff. ad l. Cornel. de Falsar. l. penult.* ita determinat: *Si venditor mensuras corruperit, dolove malo fraudem fecerit, quanti ea res est, ejus dupli condemnatur; Decretoque* D. Hadriani *preceptum est, in insulam eos relegari, qui pondera aut mensuras falsassent.* Si igitur gravis pœna à Deo & Magistratu in illos constituta, qui pondera communia falsant, quanto gravius erit scelus & gravior pœna, si monetæ pondera minuantur, de quibus cl. *Pfeiffer. in antiquit. Græc. lib.* 2. *cap.* XLVIII. *pag. m.* 334. 335. In hos *Ægyptii* statuebant hanc pœnam, ut ambæ manus abscindantur.

XI. Eadem pœna ab ipsis afficiebantur *Sigillorum transculptores* & falsas Syngraphas proferentes. Antiquos eodem modo, quo & nostrates in signandis claudendisque literis & instrumentis & aliis, usos fuisse SIGILLIS constat ex historiarum monumentis. Unde signum & signatum pro *Sigillo* & *Sigillato* Latinis accipitur, quod probat *Cicer. in Catil.* inquiens: *Tum ostendi Lentulo tabulas, & quæsi-*

vi, *cognosceretque signum*. Et ad Brut. *Literæ omnes integris signis Pratoribus traduntur*. Quare SIGILLVM dictum à *Sigillo*, h. e. parva statua, qualemque in sigillis obsignandis literis dicatis observamus, uti ex Jure observavit *Marcell. Donat. in dilucid. ad Sueton. pag. m.* 452. Non ergo simplex & nuda sigillum nota erat, sed ornamentis & symbolis ornatum. *Romani* & alii populi, inter quos etiam *Ægyptios* retulimus, soliti erant, notas & symbola quædam imprimere annulis, quæ quidem *Ulpianus* χαρακτῆρα h. e. formam insculptamque signi imaginem vocat in *l. ad testium* 22. §. *signum ff. qui testam. fac. poss.* Justinianus sculptura *Instit. de testam. ordinand.* Sic Plinius scribit *lib.* x. *epist.* 78. se usum fuisse quadriga in annulo, memoriæque prodidit *Capitolinus* in *Clodio Albino*, *Commodum* signasse literas suas signo *Amazonio*, & quæ alia fuerunt symbola. Vid. *Francisc. Juretus in not. ad Symmach. lib.* 2. *cap.* 12. *Rittershus. ad Plin. lib.* 10. *epist.* 75. *Kirchman.* de annul. præprimis *Matth. Zimmermanni Florileg. Philolog.* pag. m. 120. ubi fuse de varia apud Antiquos & multiplici in annulis Principum & virorum illustrium cælatura in annulis signatoriis agit.

XII. Cum igitur Reges & Principes annuli signatorii maximam curam haberent, & nulli traderent, nisi Regi & Principi amicissimo, uti probari hoc potest ex more Ægyptio-

tiorum, quem Rex Ægypti observabat, qui *Josepho* annulum tradidit, Genes. XLI. Ecce, inquit, constitui te super universam terram Ægypti. Tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manu ejus, &c. *Joseph. lib.* 2. *Antiq. Jud. c.* 41. Testantur hoc quoque alia exempla, quæ videnda apud *Kirchmann.* Imò *adeo*, inquit *Fortunat. Licet. in libro raro de annulis Antiquor. c.* XV. magni habebatur Regium custodire annulum, ut ab antiquissimo tempore id censeretur post Principem in publica gubernatione præstare cæteris. Sic & à priscis Francorum Regibus non tradebatur nisi viris, qui gratia apud ipsos pollerent, quique probatæ fidei essent, & participes arcanorum. *Aimon. lib.* I. *c.* 13. De hoc ritu evolvatur *Curt. de Alexandro lib.* X. *c.* VII. *Sueton. in Tiber. cap.* 73. *Valer. Maxim. lib.* III. *c.* 5. Cur autem hoc fecerint, ratio est, ut fraudes & pericula, quas sibi annulo signatorio parare possent, vitarent. Videatur *Tit. Liv. Decad.* 3. *lib.* VII. de *Marcelli* annulo, quem Hannibal acceperat, è quo multa damna deinde orta. Legatur etiam *Curt. lib.* VII. *c.* 3.

XIII. Sæpe etiam accidit, ut ab illis, qui sigilla transculpunt, magnum damnum alicui inferatur. Signare enim his & obsignare literas possunt falsis & adulterinis sigillis, quibus multoties legentes fallunt & fefellerunt. Refert *Paulus Æmilius lib.* VII. hæc verba:

Emissi clam ex urbe nonnulli, pari atque ille erat calliditate, cum paulo longius processissent, SUBORDINARUNT quosdam alios non minori audacia astuque, qui lugentium habitu ex Suevia cum literis, quas ipsi conscripserant, adulterinoque ANNULO signarant, venire se dicerent, simulatisque cum lacrymis falso nunciarent, quod CONRADUS OBIISSET. Falsis literis & falsis sigillis utuntur falsarii mendicantes, qui poena falsi tenentur, cum illis qui SIGILLA aliave SIGNA ADULTERINA faciunt, uti apparet ex verbis artic. 122. *Ordin. Crimin. Carol.* **Wer falsche siegel machet.**

XIV. His annumerantur *Scribæ*, qui literas falsas scribunt & syngraphas. Hi speciem falsi in scriptis publicis & privatis, quod variis modis accidit; veluti scripta falsa componendo, minutando, in mundum redigendo, item Instrumenta, Registra, Rationes, Acta, Libellos, Contestationes, Cautiones, Chirographa, Epistolas scienter & dolo malo in fraudem alterius lædendo, corrumpendo, mutando, abjiciendo, demendo, adendo, delendo, abolendo, falsè subscribendo, falsa sigilla appendendo, aut dolose aliorum chirographa efficte imitando. Hi cum reliquis præcedentibus eadem poena afficiebantur apud Ægyptios, qui crimen falsi sive in moneta & nummis, sive in scripturis judicialibus gestis & instru-

men-

mentis, sive in ponderibus & mensuris admissum; & alius cujuscunque generis, præcisione utriusque manus vindicabant; idque ideò, ut quibus quisque corporis partibus adversus leges commisisset, iis coërcitus ac punitus, perpetuam incommoditatem experiretur, suique supplicii exemplo alios admonitos à similibus delictis perpetrandis averteret. Has Ægyptias leges probavit haut dubie India; in qua falsos testes olim extremis digitis, quibus falsum testimonium scripto consignatum esset, decurtari solitos, è Megasthene apud Strabonem addiscimus. Ægyptiorum enim & Persarum moribus receptum, ut propter falsum decurtationes membrorum fierent. Conf. *Petr. Fabr. Semestr. lib. 3. pag. m.* 286. Vid. *lib.* 6. *Basilic.* tit. 41. *de falsariis fol.* 242. Falsario igitur præcidi solitas manus, vel ideò quod ipsarum quodam quasi ministerio atque instrumento, delictum admissum foret, vel præcipuè id hominis membrum plecti pœnasque pendere debuerit, vel ea propter ut non ulterius tale admitterent quippiam. Hodie autem ejusmodi homines arbitrariis pœnis mulctantur, de quibus videndus *D. Carpzov. in pract. Crimin. p.* 2. *q.* 93. *fol.* 373 *seq.*

LEX

LEX DVODECIMA.
QVI MVLIEREM LIBERAM VIOLASSET, EI VIRILIA EXSECABANTVR, QVIA VNO CRIMINE TRIA HAVD PARVA SCELERA COMPLEXVS ESSET.

I. Ita hanc legem recensuit *Athanasius Kircherus in Oedipo Ægypt. Syntagm. 2. fol. 121. edit. Rom.* cui adjungatur *Hugo Robinson. in Annal. Mundi.* Verùm *Diodorus Siculus Biblioth. hist. lib. 1. pag. m. 69.* his verbis retulit: *De sexu muliebri acerbas habebant leges, nam qui vim ingenuæ attulisset, huic genitalia præcidi jubebant: unius enim facinoris enormitate tria maxima flagitia, injuriam, corruptelam, liberorum confusionem perpetrari judicabant.* Per mulierem liberam intelligit Lex *Virginem*, quæ adhuc à matrimonio libera & sine viro est. Hæc si à quodam violaretur, tunc magnam pœnam ipsi infligebant. In Jure crimen hoc *Stuprum* vocatur, quod cum omni muliere libera committitur, quæ neque uxoris, neque concubinæ loco habetur *l. 3. D. de concubin. l. stuprum 34. D. de adulter.* Proprie autem *stuprum est virginum illicita defloratio.* Vid. Carpzov. *p. 2 q. 68.*

II. Crimen hoc à variis gentibus variis pœnis punitum legimus, ita ut quædam harum

acer-

acerbius; quædam mitius hoc vindicarent. Apud Hebræos stupri pœna olim fuit VIVICOMBVRIVM, uti cl. *Selden. de Synedr. Hebræor lib. 1. cap. 2. pag. m. 9. asserit* ita scribens: Et *stupri* pœnam *Vivicomburii*, quam irrogaturus erat Juda *Thamara*; ajunt Magistrorum aliqui (Simeon Ben Jochai in Gem. Babyl. ad tit. Abotazar. c. 2. fol. 36. Scheph. Juchas. fol. 8. a) itque pervetusti, in posteros manasse à בית דינו של שם *Præfectura juridica Semi.* Testatur hoc etiam *libr.* VII. *c. 5. de Jure Natur. & Gent. juxta Discipl. Hebr. pag. m.* 851. Necessario, inquit, ideo sequitur ex Jure Civili sive à *Juda* Principe, sive aliter superinducto, coitum sive ejusmodi innuptæ ante interdictum fuisse; adeoque pœnam adjectam, VT FOEMINA QVÆLIBET ILLICITI COITVS REA COMBVRERETVR. Vid. R. *Bechai in Biur Beresith. fol. 51. col. 2.* Nec desunt alii Hebræorum, qui nolint ultimum supplicium combustione factum, sed volunt, intelligi hic quod frons inureretur לסימן שהיא זונה *signo*, quo eam scortum esse indicaretur. Has pœnas Hebræorum contra stupratores acerbissimas putamus, & fere omnium populorum pœnas superant. Nam quid crudelius, quam *vivicomburium*?

III. Ab Hebræis ad Græcos nos conferimus, & pœnas in stuprum constitutas videbimus. Marcellin. in Hermogenem, Νόμος, ὁ

βια-

βιασάμενον κόρην Ἀθήνησι, χιλίας διδόναι. *Lex est, qui virginem Athenis violaverit, uti MILLE DRACHMAS solvat.* Et iisdem fere verbis *Sopater, in divis. Quaest.* Νόμος, τὸν βιασάμενον κόρην, διδόναι χιλίας: *Lex est, ut qui virginem violaverit DRACHMIS MILLE luat.* Hinc intelligenda illa Syriani in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἐξιόντα στρατηγὸν εἰς πόλεμον ἔχοι θυγατέρα, παρατίθεσθαι τῷ συστρατηγῷ τὴν θυγατέρα. Λαβὼν ἐκεῖνος ἐβιάσατο. Ἐπανελθὼν ὁ στρατηγὸς, κρίνει αὐτὸν δημοσίων ἀδικημάτων, ὁ δὲ, ὡς βιασάμενος τὰς χιλίας διδόναι. *Lex erat, ut Dux exercitus ad bellum exiturus, si filiam haberet, eam apud collegam deponeret, ille, acceptam violavit. Dux reversus agit contra eum de publica injuria, ille verò, veluti qui violasset, DRACHMAS MILLE deberi contendit.* Qui in panegyri virginem aliquam violasset, DRACHMAS DECIES MILLE dabat. *Sopater* in Divis. quaest. Ὁ νόμος δίδοσθαι κελεύει τὰς μυρίας, ἐὰν βιάσηταί κόρην ἐν πανηγύρει: *Lex jubet dare DECIES MILLE DRACHMAS, si quis virginem in panegyri violaverit.* Ita intelligendus *Sulpitius Victor in Institut. Orat.* Qui virginem vitiaverit, det decem millia. Ea summa faciebat centum minas.

IV. Et licet pecuniaria poena affecti fuissent Stupratores, quae satis magna; attamen etiam isti, qui virginem violassent, capite plectebantur. Ita Auctor proble. *Rhet. cap.* XVII. in

in corpore libero mortem statuit: in servili talenta centum. Νόμου κελεύοντος, τὸν μὲν ἐλευθέραν βιασάμενον, ἀποθνήσκειν· τὸν δὲ δούλην, ἑκατὸν διδόναι τάλαντα. *Lege jubente, qui liberam violaret, ut capite plecteretur: qui servam, ut centum talentis mulctaretur.* Ita etiam alia lex *capitis* poenam statuebat. *Hermogenes, Partit. Sect.* IV. Ἡ βιασθεῖσα, ἢ γάμον, ἢ θάνατον αἱρείσθω τοῦ βιασαμένου. *Violata, aut nuptias, aut mortem ejus, qui vim intulit, eligat.* Marcellinus ad eum locum. Violavit aliquis duas virgines, eodem tempore. Cum lex esset, ut ejus, qui vim intulisset, matrimonium, aut mortem, optaret; illa quidem, nuptias eligit; ista, mortem. Postmodum autem cum multi delinquerent, sola mortis poena constituta fuit. Nam lex erat haec: *Quae violata* est, aut *ejus, qui vim intulit, nuptias sine dote, aut mortem eligat.* Multis nihilominus vim inferentibus, fert quis legem, ut sublato sine dote matrimonio, CAPITE, qui violassent, punirentur. Elucet hinc quod ii, qui virginem violassent, apud Graecos mortem pati coacti fuerint.

V. Et licet etiam de Jure Civili stupri poena capitalis & ultimum supplicium mereatur justa *l.* 1. §. *qui puero* 2. *in med. ff. de extraordin. crim.* Quem tamen textum *Bartol.* ibid. restringit ad eum solummodo casum, ubi aliqua violentia intervenerit. Vid. *Carpzov. pract. crim.*

part.

part. 2. *q.* 68. *fol. m.* 141. Nihilominus tamen mitior pœna apud ipsos usitata, & asseritur, quod pœna stupri de Jure Civili non capitalis sit, sed in stupratoribus honestis publicationem dimidiæ partis bonorum; in vilioris verò & humilioris conditionis hominibus, corporis coërcitionem, puta fustigationem cum relegatione. Vid. cit. *Carpzov.* Mitius adhuc est jus divinum, quod stupratorem mulierem stupratam *dotare* & *ducere* jubet, uti idem eodem loco asserit. Verum vix calculum addere possumus verbis celeberrimi aliàs viri, quibus affirmat: *stupratorem stupratam dotare* & *ducere* debere; cum hæc Rabbinorum scriptis contrarietur. Nam *Henric. Ainsworth. in Comment. ad Exod. cap.* XXII. *ex Maimon. Naarah betul. cap.* 1. *sect.* 3. refert, quod si noluerit ducere, *they compelled him not, but he gave the mulct; and went his way. If he married her, then he paid not this mulct.* non compulerint ipsum, sed mulctam dabat, & abibat. Si duceret èam; *tunc mulctam non solvebat.* Deinde hæ leges à celeb. *Carpzov.* adductæ non de una eademque stuprata agunt. Nam una loquitur de virgine ad concubitum bonis verbis pellecta; altera de virgine vi ad stuprum coacta, de qua egit cl. *Hottinger. in jure Hebr. leg.* LVII. *pag. m.* 67. Priorem poterat dotare & in matrimonium ducere; sed si nollet, mulctam dabat: posteriorem non poterat dimittere.

Conf.

Conf. *Selden. de Uxor. Ebraic. lib.* I. *c.* XVI.

VI. Missis his ad legem Ægyptiorum progredimur, quæ severam pœnam in *Stupratores* statuit: *Qui mulierem liberam violasset, illi virilia exsecabantur.* Putabant enim hi, æquum esse, ut id membrum pœnæ subjiciatur, per quod aliquis facinus aut flagitium patrarit, quod apud exteras gentes in multis delictis observatum legimus; ut sacrilego, impio in parentem, quem verberandi causa esset ausus attingere, manus præciderentur. Vid. *Cujac. lib.* 7. *Observat. cap.* 16. ut falsario nervi digitorum inciderentur, *Senec. declam.* 8. *lib.* 2. *& declam.* 4. *lib.* 9. Adulteris ac mœchis raptoribus certè fœminarum apud Ægyptios membrum abscinderent, atque, ut *Horatii* verbis utamur, *cauda salax ferro demeretur. Ægyptiis* & *Persis* mutilationem pœnariam membrorum corporis humani usitatam fuisse atque amputationem è *Seneca lib.* 3. de Ira, cap. XX. ubi de naribus toti populo recisis à Rege Persarum, *Diodoro Siculo*, *Tacito lib.* 12. *Curtio lib.* V. *Theodoret. lib.* V. *histor. Eccles. c.* 39. & aliis discimus. Et quamvis nulla talis pœna membrorum amputationis legibus Romanis prodita, sed de servis & iis ad barbaros transeuntibus; postea tamen ea parte corporis humani patrari cœpit. Huc allusisse *Auson. epigr.* XVII. reperimus; sic fere canentem:

At tu, qui dominus, peccantia membra coërce;

Injustum falsos excruciare reos:
Aut inscribe istam, quæ non vult scribere dextram,
Aut profugos ferri pondere necte pedes.

Eundem morem de plectendo membro Martialis observat, quando ita:

Quis tibi persuasit nares abscindere mœcho?
Nil hac peccatum est parte, marite, tibi.
Stulte, quid egisti? nihil hic tua perdidit uxor,
Cum sit salva sibi —— Deiphobi.

Belle verò Poëta: Mœchus enim deprehensus vasa illa, quæ honeste nominari nequeunt, soliti mariti abscindere ulciscendæ injuriæ gratia, plura qui de hac pœna legere vult, evolvat *Petr. Fabr. Semest. lib.* III. Invaluit etiam apud Septentrionales populos illa stupri pœna, ut nares auresque præciderentur. Magis ignominiosa erat pœna, quam Ostrogothi adulteris imponebant: nam auctore *Olao Magno lib.* XIV. fœmina virilibus masculi fune aut loro ligatis ipsum trahere per medium forum & extra urbem cogebatur. Rationes adduntur; quia uno crimine tria haut parva scelera complexus esset, quæ ex *Diodoro Siculo* §. I. adduximus, & quæ hodienum in Jure Civili adducuntur. Vid. dissertat. *Bernhardi* Schultzen Prof. Rinthel. non mœchaber. in qua hæc dilucidantur.

LEX

LEX DECIMA TERTIA.

IN ADULTERIO SPONTANEO DEPREHENSUS VIRGIS CÆDEBATUR AD MILLE PLAGAS; MULIER NASO MUTILABATUR, QUO DEDECORE VULTUS MACULATUS, EA MULTARETUR PARTE, QUA MAXIME FACIES EXORNANTUR.

I. Hanc legem de adulterio spontaneo ita recenset *Athan. Kircherus in Oedip. Ægypt. Syntag.* 2. *fol. m.* 121. Hanc legem hausit ex *Diodoro Siculo*, qui pag. m. 69. hanc ita recenset: *Si persuasu adulterium esset commissum, viro mille plagæ fustium, mulieri narium detruncatio irrogabatur: nam mulieri ad vetitas libidines sese exornanti, præcipua venustatis lenocinia adimenda censebant.* Quantum autem in oculis Dei grave sit adulterium vel ex duobus locis Scripturæ colligi potest: unus ex mundi *Genesi. cap.* 20. ubi in mortis discrimen venit Abimelech cum omni domo sua, eo quod uxorem *Abrahami* detinuisset, quamvis eam non cognovisset. Ipse enim Deus mentem suam declarat ob hanc rem dicens: *Tu es vir mortis*, Angl. reddit, *Thou art a dead man*, hoc est, uti benè Anglus Henricus *Ainsworth, comment. in h. l. fol. m.* 78. explicat: *thou shalt surely dye*. & indicare

dicare vult, quod ob hoc crimen morte dignus sit. Alter locus ex libro *Numer.* v. *v.* 19. dum fuit datum sacrificium à Deo, ad exploranda occulta adulteria per aquam Zelotypiæ. Vide *celeber. Wagenseil. in hunc locum erudite commentantem. Confer. Acoluth. de aquis amaris, Henric. Ainsworth. Comment. in h. l. fol.* 30. 3^tio^. Fuit & hoc crimen Ethnicis communi ferè consensu visum improbissimum: cum propter prolis incertitudinem, tum etiam propter individuæ conjunctionis schisma. Ea de causa & apud omnes ferè prohibitum & punitum. Sicuti etiam probrum naturâ visum est adulterium, *Ulpian. in l. probrum l.* 42. *de verbo. signi-ficat. li.* 50. *P. tit.* 16. & probrum esse docet doctè *Philo Judæus lib. de decalog.* 24. *lib. de special. legib.* Propterea *Aristoteles lib.* VII. *politic. c.* 16. ipsum prohibet, punirique jubet.

II. Quamvis autem punitum fuerit *levius* alicubi, alibi autem durius, semper tamen aliquo modo in optima politia vindicatum reperimus. Quare operæ pretium esse duximus, ut pœnas has populorum recenseamus. Et quidem quod ad Hebræos attinet; illi ex mandato Dei severe in hoc crimen animadverterunt. Mandatum Dei de adulterio extat Levit. XX. 10. *Vir qui adulteravit cum uxore alicujus omninò morte plectitor adulter ipse & adultera.* Ita etiam *Deut.* XXII. 22. Et licet genus mortis non addatur; attamen ultimo supplicio afficie-

ban-

bantur vel *lapidibus*, vel *ſtrangulatione*, uti eleganter ſæpe citatus *Ainsworthius comment. in Levit.* XX. *fol. m.* 122. explicat. Ita quoque Phariſæi apud *Johannem cap.* VIII. 4. 5. ad Chriſtum adulteram adducentes, dicunt: Hæc mulier deprehenſa eſt in ipſo facto, cum mœcharetur. In Lege verò Moſes præcepit, ut tales lapidentur; ſed *Levit.* XX. 10. & *Deut.* XXII. 22. nihil de pœna exprimitur, & ubi lex nihil exprimebat, accipiebatur mitiſſima, i. e. *Strangulatio*, quam & ſpecialiter in Adulteræ ſupplicio agnoſcunt Hebræorum Magiſtri, uti ex *Maimonid. in Sanhedr. cap.* XV. *ſect.* 13. refert *Ainsworthius fol. m.* 123. qui ita: *Howbeit the latter Phariſees ſay the adulterers death was STRANGLING.* Vid. cl. Hottinger. Jus Hebr. leg. XXXV. pag. m. 49. ubi hæc refert: *In Sanhedrin explicatur, adulterum (i. e. maritum) cum alterius conjuge congredientem utrumque ſuſpendi.* Et hæc pœna erat inter mitiores, Lapidatio autem inter atrociores, de qua *annot. ad Sigon. de Republ. Hebr.* evolvendæ. Quo igitur jure hoc graviore ſupplicio affectæ adulteræ? Ajunt quidam, cum *Levit.* XX. initio & fine capitis mentio fiat Lapidationis, etiam in medio poſita eodem trahenda. Sed eodem capite quædam incendio puniuntur; itaque hæc ratio non procedit. Alii dicunt, cum Deuteronomio ſequentibus verbis ſponſæ corruptæ imponatur pœna Lapidationis, ex pari

aut majori ratione debere eam & Adulteræ aptari. Sed objici potest, in sponsam gravius animadversum, quia in custodia mariti non erat, sicut & gravius punitur furtum de pascuo, quàm de ovili.

III. Accedimus Hebræis tradentibus, ubi mortis pœna Lege exprimitur, non item mortis genus, ibi à Synedrio pro ratione temporum genera pœnarum definita, ut graviores exigerentur ubi occurrendum erat gliscenti exemplo. Quare cum crebra fuissent adulteria ante exilium Babylonicum, ubi in exilio Judæis concessum fuit in suos jus puniendi, etiam morte, lapidatæ sunt adulteræ, quod docemur *Ezech.* XVI. 40. collato *commate* 38. ad quæ loca etiam *Kimchius* notavit, nonnullis temporibus lapidatas adulteras. Et eo factum, ut qui de *Susanna* historiam scripsit, falso adulterii insimulatores lege talionis lapidatos dixerit. Similiter & *Hyrcani* sequentibusque temporibus in Judæa putem *lapidatas adulteras* ob criminis frequentiam. Vid. *Grot. ad Johan. c.* 8. Cognoscimus hinc adulterium apud Hebræos morte dignum semper fuisse; ita ut etiam pœna in quibusdam acerbior fuerit, uti refert *Maimon. in Isur-biah, cap.* 3. inquiens: *Si filia fuerit Sacerdotis, illa comburitur, huic verò gula frangitur.*

IV. Apud Græcos adulterium variis modis fuit punitum, mox morte, mox pecunia,

mox

mox alia re, uti jam testimoniis probabimus. Primus itaque auctor vindicandi adulterii apud Athenienses *Draco* memoratur; ante Draconis enim tempora non licebat, uti *Libanius* indicat, *Tom.* 1. *Declam.* XXXIII. cujus verba Græca Latine recitabimus: *Et cum animo reputans comperiebam, eum, qui leges civitati condiderat, partim quadam pulcrè divisisse, & virtutes, quatenus oportuit, honorasse; partim cum iis, qui cætera quidem deliquissent, non rectè egisse; adulteris verò istis, minime, quod æquum erat, intulisse.* Quod autem *Draco* primus auctor adulterii vindicandi *Pausanias in Bœotic.* refert his verbis: *Primum verè hunc Hyettum de adulterio pœnas sumpsisse constat, ac postea Draco cum Atheniensibus dedisset sanctiones suas, ex legibus ejus, quas in magistratu scripsit, constitit, tum quarum rerum aliarum impunitas foret, tum & de adultero pœnas sumi libere posse.*

V. Post hunc *Solon* etiam capitis damnavit, uti Plutarchus in ejus vita asserit: Μοιχὸν ἀνελεῖν τῷ λαβόντι δέδωκε: *Adulterum interficere deprehendenti permisit.* Lex ejus apud Lysiam ita sonat: Ἐὰν τις μοιχὸν λάβῃ ἐν ἔργῳ, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα, ὅτι ἂν βούληται χρῆσθαι. h. e. *Si quis adulterum in ipsa turpitudine deprehenderit, de eo quicquid libuerit, statuito.* Syrianus in Comment. *Adulterum quispiam juxta legem de adulteris interfecit.* Et *Sopater*: Νόμος, τὸν μοιχὸν ἀποκτείνειν. *Lex est, adulterum occidi.* Itaque

 con-

concessa erat cædes, sed qui nollet interficere, pecunia mulctare poterat, uti Auctor Problem. Rhetor. cap. xx. Νόμος, τὸν μοιχὸν χρήματα διδόναι, ἢ παραυτίκα ἀποθνήσκειν: *Lex est, adulterum* pecuniam dare, aut statim mori. Et videre est apud *Lysiam in Orat. de cæde adulteri Eratosthenis:* cujus Græca Latine reddita à cl. *Meursio* ita sonant: Et ille fatebatur quidem injuriam, ac supplicabat, ne se interficerem, sed pecuniam exigerem: ego verò inquiebam, non me occisurum ipsum, verum civitatis legem, quam transgressus, voluptate inferiorem existimasset, ac flagitium istiusmodi in uxorem, liberosque etiam meos, admittere maluisset, quàm obedientem legibus se præbere. Hoc etiam confirmat *Hermogenes de Invent. lib.* II. *c.* I. Τὰς μοιχὰς χρήματα ἀποτιννῦναι (ὁ νόμος κελεύει) Adulteros pecuniam pendere (lex jubet.) Et hæc pœna non tantum in uxoribus violatis, verum etiam in concubinis, constituta est, uti *Lysias* refert *in eadem Orat.*

VI. Nec occidere duntaxat, aut pecunia mulctare; sed & excæcare licuit. Auctor Problem. Rhet. cap. LVIII. Νόμος ἐκέλευε τὸν μοιχὸν καταλαμβανόμενον τυφλοῦσθαι ἀκρίτως. Lex jubebat adulterum deprehensum excæcare indemnatum. Asserit & hoc *Curius Fortunatianus Rhet. Schol. lib.* I. Adulteros deprehensos licet excæcare. De oculis ob libidinis perpetratio-
nem

nem erutis, cui non illa *Zaleuci* Legislatoris Locrensium nota Lex, atque adeò justitiæ conjuncta in filium pietas memorabilis, qui enim jusserat, ut adultero deprehenso, vel (sicut ipse malim ab interprete redditum) adulterii convicto uterque oculus evelleretur, cum evenisset ut adulterii reus teneretur filius: nolens quod semel sancitum à se fuerat, irritum fieri pater, pro altero filii oculo ipse suum veluti vicarium & pœnæ succedaneum tradidit; ne utique prorsus excæcaretur juvenis. Qua de re *Ælian. lib.* XIII. *var. histor. cap.* XXIV. Quin & *stigma* inurere permittebatur, uti *Hermogenes*, part. Stat. Sect. XIII. scribit: Stigma adultero inurere licet. Similiter *Syrianus*: Νόμου ὄντος, τὸν μοιχὸν στίζειν, cum lex sit, mœchum stigmate notare. Marcellinus: Lex est, adulterum stigmate notare. Vid. plur. cl. *Johann. Meurs. Them. Attic. lib.* I. *pag. m.* 11.

VII. Aliquando etiam ridicule adulterium puniebatur, nisi mores & temporum distinguantur occasiones. Apud *Cumæos* quippe mulieres in adulterio deprehensæ, in forum deduci solitæ, ut ibi lapidi insidentes, ab omnibus conspici & despici possent: demum asino impositæ, per omnem urbem vectabantur, rursusque ad lapidem deducebantur, ut refert *Plutarch. in Probl.* & Alciatus *lib.* 2. *parergon. jur. cap.* 47. In *Cathalania Hispania* & aliis multis locis, vir per uxoris adulterium infectus,

solvit Domino temporali XL. solidos. *Parisiis*, imponebatur asino, facie ab auribus asini aversa, & sic per totam civitatem, asinum trahente uxore, ducebatur, præcone clamante, eum, qui idem crimen admisisset, similiter punitum iri, teste *Guilielmo de monte Laduno*, Et *Zabarel. Clementin*, *cum ex communic. de senten*. Et Guilielm. Benedict. *in repetitio. c. Raynunt. in 2. parte in verb. cuidam Petro tradiderant numero 62.* jus canonum adulteram privat dote & parafernalibus, quæ adjudicat marito. Apud Græcos adulteri pauperis pœna erat παρατιλμὸς & ῥαφανίδωσις. Erat autem παρατιλμὸς, quando deprehensus adulter prehenderetur, eique nates calido cinere depilarentur: ῥαφανίδωσις verò, quando raphani prægrandes in podicem ipsi immitterentur. Cujus utpote ridiculæ pœnæ meminit *Aristophan. in Pluto & Nubibus*. Aliquando etiam vice raphanorum *mugiles* per posticum impingebantur, *Catullo* teste. Conf. *Juvenal*, *Satyr*. X.

—— necat hic ferro, secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mœchos & mugilis intrat.

VIII. Apud Germanos adulterii pœna præsens & maritis permissa erat, quo factum est, ut terror certissimi supplicii cunctas à flagitio deterreret detineretque. *Tacitus de morib. German*, de Germanis hæc refert: *Paucissima*, inquit, *in tàm numerosa gente adulteria, quorum pœna præsens & maritis permissa. Accisam crinibus, nuda-*

nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit: publicatæ enim pudicitiæ nulla venia; non forma, non ætate, non opibus maritum invenerit. Ergò pœna adulterii maritis permissa, qui arbitrio suo scelus uxoris & perfidiam vindicabant: quæ potestas posteris quoque temporibus maritis concessa fuit. Lex Longobardica *lib.* I. *Tit.* XXXIII. *leg.* II. Si quis cum uxore sua liberum aut servum fornicantem invenerit, potestatem habeat, eos ambos occidendi; & si eos occiderit, non requirantur. Similiter Lex *Frothonis Daniæ* Regis apud *Saxon. Grammat. lib.* V. Adulteros à veris conjugibus corporum parte spoliandos constituit, quo minus continentia flagitiis elideretur. Sed apud Germanos antiquissimos pœna adulterii duplex erat, ut Tacitus scribit; primum enim accisis crinibus nudatam domo expellebant: inde per omnem vicum verbere agebant. Consentit his lex postera *Liutprandi* Regis Longobardorum in fœminas violentas: *Publicus, in quo loco factum fuerit, comprehendat ipsas mulieres, & faciat eas DECALVARE ET FUSTARE per vicos vicinantes ipsius loci.* Paulò aliam & magis sævam adulterii pœnam tribuit priscis *Saxonibus Bonifacius* Archiepiscopus in epistola ad *Ethelbelaum Anglorum* Regem: *In antiqua*, inquit, *Saxonia, ubi nulla est Christi cognitio, si virgo in paterna domo, vel maritata sub conjuge sit adul-*

terata, manu propria strangulatam cremant, & super fossam sepulta corruptorem suspendunt: aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellant eam castæ matronæ & cultellis pungunt, & de villa in villam sic missæ occurrunt novæ flagellatrices, donec interimant. Cujus moris vestigia apud *Westphalos*, nobilissimam *Saxonum* partem, sua adhuc ætate extitisse scribit *Werner. Rolefink de situ & moribus Westphal. lib.* I. *cap.* VII. ubi scribit: *Si inferioris status sive puella, sive famula, in stuprum aut adulterium corruißet, secretò eam virgis & quidem acerrimè flagellabant, conviciis placentisque ex putredinibus ovorum factis eos reficientes, sic eas in amaritudinem adduxerant, ut aut mori solatium foret, aut post primum partum nullas deinceps proles gignerent.*

IX. Hi etiam populi Adulterium severissime puniverunt. Athenienses jubebant adulteros ab equis trahi ac rapi per plateas, donec dilaniati ac mortui jacerent, ut scribit *Suidas*, interdum ipsos interficiebant ascia vel gladio, ut notat *Heliodor. lib.* I. *Æthiop. Parthi* nulla delicta gravius adulteriis vindicant, ut ait *Justin. in Trogo lib.* 41. De Julio Cæsare & de Augusto narrat Suetonius in ipsorum vita; Libertos ob adulterium capite damnarunt. Constantinus lege sancivit, ut contaminans lectum conjugalem, elueret hanc maculam sanguine & ultimo supplicio. Exemplum hujus sententiæ affert *Ammian. lib.* 28. Adulteræ

Ægy-

Ægyptiaca à *Sesostre* Rege concremantur, uti refert *Diodor. Sicul. lib.* I. *cap.* LIX. Nolumus autem prolixiores esse in recensendis pœnis adulterorum adulterarumque apud Romanos, Græcos, Barbaros usitatis; sed Lectores remittimus ad viros doctissimos sequentes, qui diligenter has collegerunt. *Andr. Tiraquell. in legib. connub.* 13. *num.* 6. 7. & 8. 23. *Boër. decis.* 297. 298. & 338. *Cujac. lib.* 20. *Observ. ad Novell. Just. Barnab. Brisson. ad l. Jul. de adulteriis, Jul. Clar. Sentent. lib.* 5. §. *adulterium, vers.* 7. *post Didac. Covar. ad* 4. *Decret.* 2. *part. cap.* 7. *num.* 16. & 17. *Bod. cap.* 3. *lib.* 1. *de Republ. & qui alii sunt, quorum catalogum recenset Petr. Faber lib.* 3. *Semestr.*

X. Quidam porrò populi fuerunt, qui Adulterium *ignominia* coërcere voluerunt; unde lex *Gortyna* civitatis Græciæ, ut adulter comprehensus & criminis convictus, LANA coronaretur: qua coronatione argueretur ejus mollities & mulierositas, addita mulcta quinquaginta staterum, summa infamia & privatione administrationis Reipubl. ut scribit *Ælian. lib.* 12. Et hoc loco etiam *Ægyptii* adulterium lege corrigere voluerunt; quare adulterum ad MILLE PLAGAS CÆDEBANT, ET MVLIER NASO MVTILABATVR. In hac lege sane pœna viri gravior videtur, quàm mulieris, & cum his convenit Jus Justinianeum Civile, ubi adulteri gladio ple-

plectuntur; adulteræ autem virgis cæsæ & tonsæ in monasterium detruduntur. At quænam diversitatis hujus ratio sit; & quare mulieres adulteræ mitius puniantur, quas tamen leges Mosaicæ æque mortis supplicio puniri jubent, *Levit.* XX. 10. *Deut.* XXII. 21. *Daniel.* XIII. *Ezech.* XVI. 38. expeditum non est. Nam *Constantini*, *Theodosii*, *Valentiniani* & aliorum *Justiniano* vetustiorum Principum temporibus ultimo gladii supplicio adulteræ puniebantur. Sane sub *Theodosio* & *Valentiniano Impp.* præstituta omnibus nuptiarum sacrilegis gladii pœna est, etiam fœminis, eamque adulterii pœnam tum fuisse usurpatam cognoscimus ex eo quod ab *Ammiano Marcellino lib.* 28. scriptum legamus: *Tunc Cethegus Senator adulterii reus delatus cervice periit abscissa.* Et aliquantò post, *Nec minus fœmina quoque calamitatum participes fuêre similium: nam ex hoc quoque sexu peremptæ sunt Originis altæ complures adulteriorum flagitiis obnoxiæ vel stuprorum; inter quas notiores fuêre Claritas & Flaviana.*

XI. Rationes plures adduxit D. *Carpzov. in pract. crim. part.* 2. *q.* 53. *n.* 11. 12. *seqq. fol. m.* 20. 21. inter quas etiam retulit hanc Ægyptiorum legem, ubi adulter virgis ad centum plagas cædebatur, vel virilia amputabantur, mulieri adulteræ autem nasus abscindebatur, quod plerumque ab illis fieri solebat, qui adulterium leve peccatum existimarunt. Tandem:

demque concludit: Quicquid sit, licet fortasse veram rationem mitigationis pœnæ adulterii quoad fœminas assequi non valeamus; certum tamen est, in crimine adulterii de jure communi uxores adulteras non pœna mortis, sed mitiori supplicio afficiendas esse; quod scire nobis sufficiat. Attamen aliquam rationem subesse putamus. Nam constat, virum perfectioris ingenii atque ad fallendum & seducendum aptiorem muliere; hinc non negamus majori pœna dignum esse.

XII. Cum autem adulterium in uxore gravius habitum, quàm in marito, uti innuit *Euripides in Electr. act.* IV. *v.* 286. ubi *Clytemnestra* de adulterio ita loquitur:

Stultæ igitur mulieres, non aliter dico.
Quando enim pravo animi vir peccat impetu
Domesticum fastidiens torum, mulier virum imitatur,
Et alium sibi creans amicum quem amet:
Deinum nobis probrum eminet:
Horum autem auctores viri non male audiunt?

Unde fuerunt aliqui, qui mulierem adulteram gravius peccare, quàm virum adulterum existiment, utpote quia sobolem alterius viro supponat: tum quia subdita viro sit, nihilque sit mulieribus tàm proprium, quàm pudor: aliis tamen diversum sentientibus, tum quia vir à muliere debitum subducat, & in alio vase dissеminet. Tùm etiam quod constantioris

ris debeat esse naturæ, mulieribus natura existentibus mollioribus & fragilioribus. Quorum tamen opiniones, in eo quod & vir & mulier peccet uterque, amplectamur, cætera contemnimus. Nam quod pertinet ad torum, utrumque & virum & uxorem pares censemus, quia quicquid in castitate matrimoniali præcipitur viris, hæc consequenter redundant in fœminas & contra. Quemadmodum enim vir non habet potestatem sui corporis, sed uxor: ita nec uxor, sed vir potestatem habet sui, 1. *Cor.* VII. & ideò utrumque puniendum graviter existimamus, cum leges etiam id jubeant, & pari pœna jure divino adulter cum adultera necaretur.

XIII. Nulla nos cogit necessitas, ut à Scripturæ Sacræ præceptis discedamus, & adulteras mitiori pœna plectendas statuamus, quàm adulteros. Melius hac in re Leo Philosophus statuit, quamvis etiam mitigari velit pœnam adulterii, quando ita *Novell.* 32. statuit: At verò nos fere ad benigniora trahimur, quam illi constituerunt pœnam, ut nempe nasus detestandis illis ambobus abscindatur, hanc & nos statuimus, atque hæc quidem nefarii illius sceleris esto pœna. Verum an truncatio nasi sufficiens adulterii sit pœna, meritò dubitamus. Sed ad legem Ægyptiorum, quâ viri adulteri fustibus vel virgis cædebantur, quæ infamia satis magna erat, & ipsa morte

cru-

crudelior. Quid enim viro acerbius contingere potest, quàm tot sustinere plagas? Et quid turpius mulieribus, quàm amputatis nasis incedere? Et licet nares etiam viris abscinderentur adulteris, attamen interdum solis uxoribus, quæ id in se probri admisissent, ut quæ pars corporis ad formæ elegantiam summopere necessaria videretur, ea, quoniam intemperantiæ subserviisset legibus prohibitæ, adimeretur: vel ad ipsam deformitatem, quam pœnæ loco esse Jurisperiti non ignorant. Confer. *Petr. Fabr. Semestr. lib.* 3. *pag. m.* 291.

LEX DECIMA QVARTA.

SI QVIS PECVNIIS MVTVO ACCEPTIS ABSQVE SYNGRAPHO SE DEBERE NEGET INTERPOSITO JVRAMENTO A DEBITO ABSOLVATVR.

Diodor. Sicul. lib. 1. *Bibliothec.*

I. Leges has de commerciis à Bocchoride latas asserunt Scriptores. Vid. *Athanas. Kircher. in Oedip. Ægypt. Syntagm.* 2. *fol. m.* 122. *edit. Rom. Robinson. in annal. Mund. edit. Londin.* Legislator hujus legis vocatur *Bocchoris*, Saites, Ægyptiorum Rex, qui anno Mundi 3237. regnasse dicitur. Vid. *Eduard. Simson. Chron. Cathol. part.* 3. *fol. m.* 42. *edit. Oxon.* De hoc *Diodor. Sicul. lib.* 1. *Bibliothec.* hæc refert: *Regnum suscepit Bocchoris, corpore exili & despecto,*

ſed ingenio & prudentia ante ſe regibus præcellens. Plutarchus in vit. Demetr. judicium Bocchoris commemorat. Celebratur Bocchoris, tum ob prudentiam, tum ob juſtitiam, ita ut cognomen τῦ Σοφῦ meruerit. *Diodor. lib.* 1. Legislator erat prudens & ſolers. Ille fertur, Conſtituta de regio munere & de exacto Contractuum modo præſcripſiſſe. In judiciis adeò perſpicax fuit, ut multa ejus Decreta propter excellentiam ad noſtra uſque (Diodori) tempora memorentur. Inter quæ etiam hoc edictum; quod Diodorus ita recenſet: Προςάττουσι τοὺς μὲν ἀσύγγραφα δανεισαμένους, ἂν μὴ φάσκωσιν ὀφείλειν, ὀμόσαντας ἀπολύεσθαι τῦ δανείυ, i. e. *Mandatur, ut ſi quis, pecuniis mutuo acceptis abſque Syngrapho, ſe debere neget, interpoſito juramento, abſolvatur à debito.* Quam legem uberius declarare volumus.

II. In hac lege examinanda vox δανεισαμένους, mutuo dantes. *Theophilus* & cæteri omnes Græci Juris interpretes, MVTVVM Latinorum per δάνειον reddunt. Et rectè id quidem. Quod ſine uſura mutuum datur ita proprie dicendum. Qui enim putant δανείζειν eſſe fœnore dare, falſi ſunt. Nihil quippe eſt aliud, quàm mutuum dare, & quidem ſine uſuris. Id enim olim mutuum quod ſine uſura dabatur. Imò δανείζειν eſt ſimpliciter dare, largiri egenti, commodare. Nec aliter ea voce uſi ſunt LXX. Interpretes, quam pro ſimplici

plici absque usuris mutui datione, ut Exod. XXII. *Si mutuum dederis fratri tuo egeno, qui apud te est, non impones ipsi usuram.* Ἐὰν ἢ ἀργύριον ἐκδανείσῃς τῷ ἀδελφῷ τῷ πενιχρῷ τῷ παρά σοι, οὐκ ἔσῃ αὐτὸν κατεπείγων, οὐκ ἐπιθήσεις αὐτῷ τόκον. Ergò ἐκδανείζειν est mutuum sine usura dare. Auctor libr. Siracid. hoc verbum ita semper accipit de mutui datione citra usuras, ut *cap.* XXIX. Ita etiam *Luc. cap.* VI. accipitur. Confer. *Christophor. Binder. libell. de usur. edit. Tubing.* 1616. qui mutui tres modos recenset, quorum primus est, ut gratis absque spe emergentis lucri sublevemus proximi necessitatem operibus misericordiæ. Secundus est, ut detur mutuum, sic tamen ut proximus teneatur, constituto termino, loco & tempore satisfacere, tantumque reddere, quantum accepit. Tertius modus in mutuo est, ut si debitor non sit solvendo, non evertas ejus substantiam.

III. Cum igitur inter mutuò dantem & mutuò accipientem pactum esset, ut pecunia mutuò data redderetur, & facile fieri posset, ut Debitor Creditori pecuniam negaret; hinc sub testibus pecunia credebatur mutua aut chirographo aut syngrapha, & ita cavebatur de reddenda pecunia. Probabile est veteres non aliter pecuniam credidisse, quàm pluribus testibus præsentibus, aut sub cautione chirographæ vel syngraphæ. Si scripto cave-

N 2 retur,

retur, non opus erat testibus, nisi qui syngrapham subscriptione sua firmaret. Differebant autem syngraphæ à chirographis vel eo discrimine, quod non sicut in chirographis debitor ipse fatebatur se accepisse pecuniam; sed exponebatur in ea, quid inter utrumque convenisset de sorte aliisque debiti conditionibus, item de pignoribus & hypothecis, sub quibus pecunia esset credita, eo plane modo, quo narratio historica narrari solet. Unde & συγγραφὴ nuncupata, quo nomine Græcis vocabatur historiæ conscriptio. Hinc συγγραφεῖς historiarum scriptores. Ita igitur formabatur: LVCIVS TITIVS MVTVO DEDIT CAJO SEJO DECEM MILLIA NVMMVM NVMERATA DE DOMO, VEL DATA EX SCRIPTVRA MENSÆ, SVB VSVRIS CENTESIMIS, EA CONDITIONE, VT POST NAVIGATIONEM PERACTAM, QVAM CAJVS SEJVS IN AFRICAM DESTINAT, VBI NAVIS SALVA IN PORTVM REDIERIT, EA SVMMA SIBI CVM VSVRIS DE QVIBVS CONVENIT RESTITVATVR, SVSCEPTO IN SE PERICVLO TOTIVS NAVIGATIONIS. QVOD ITA FIERI PROMISIT CAJVS SEJVS. Neutrius manu scripta, sed utriusque manu signata, utrique contrahentium servanda dabatur syngrapha. Et inde fortasse dicta syngra-

grapha ſcriptura inter duos; quæ & duobus ſervanda daretur.

IV. Quatuor autem modis pecunia mutuò danda ante *Juſtinianum* in creditum ibat, deque ea reddenda creditori cavebatur: Per *ſtipulationem* ſine ſcriptura, per tabulas nomine facto, per chirographi cautionem, & per SYNGRAPHAM. Quos quatuor modos his verbis *Seneca lib.* 3. *de Benefic.* comprehendit. *Sed neceſſaria optimis prætulerunt, & cogere fidem quàm ſpectare malunt. Adhibentur ab utraque parte teſtes: ille per tabulas plurium nomina interpoſitis parariis facit: ille non eſt interrogatione contentus, niſi reum ſua manu tenuit.* Teſtes adhibiti tantum in *ſyngraphis* qui ſignarent. Paulò infra idem: *O turpem humano generi fraudis ac nequitiæ publicæ confeſſionem! Annulis noſtris plus quàm animis creditur. In quid iſti viri ornati adhibiti ſunt? In quid imprimunt ſigna? nempe ne ille neget accepiſſe ſe quod accepit. Hos incorruptos viros & vindices veritatis exiſtimas? At his ipſis ſtatim non aliter pecuniæ committentur.* Signatores lib. 11. vocavit: *Quidam nolunt nomina ſecum fieri, nec interponi pararios, nec ſignatores advocari, nec chirographum dare.*

V. Teſtes iſti ſignaturi non adhibebantur chirographo, ut ex hoc loco conſtat & ex *leg. uniq. Cod. Theodoſ.* ſi certum petatur de chirographis. Privata enim ſcriptura manu debitoris facta, quæ teſtium ſubſcriptione non

firmari solebat ante Justiniani constitutionem. Sed nec tabulis, per quas nomina fiebant, Signatores adhiberi soliti, quibus tabulis fides habebatur sine testibus.

VI. Restat ut ad solas *Syngraphas* advocati fuerint. Quod verum est. Cautiones & *Syngraphas* alio loco simul commemoravit idem *Seneca lib. 2. de Benef.* ubi cautiones pro chirographis accipi demonstrat cl. *Claud. Salmas. in lib. de Usur. edit. Lugd. Batav. pag. m.* 146. Qua forma concipi solerent *Syngraphæ* §. 3. docuimus. Hæ subscribebantur tribus testibus, ut ex *Syngrapha Androclis* de pecunia trajectitia videre est apud Demosthen. in ea πρὸς τ Λακρίτε παραγραφῇ. Hæ Syngraphæ tabellionis etiam manu conscribi solitæ, utrique parti servandæ dabantur, uti paulo ante dictum. *Obligationes* eas vulgo vocitamus, quia debitorem obligant, & actio ex his in eum datur, statimque ad solvendum compellitur, vel pignoribus captis, quod non licet in simplici chirographo. Nam prius scripturam suam in judicio agnoscere debet aut inficiari. Si agnoscat, ad solutionem compelletur. Si inficiabitur, & probet creditor, condemnabitur; si non probet, liberabitur. In chirographo locum etiam habuit exceptio non numeratæ pecuniæ, ut passim videre est in Cod. Tit. *de non numerata pecunia*, quod tamen in *Syngrapha* potius debuit, ex ejus definitione quam Asco-

sconius attulit. Cum enim chirographo accepta tantum pecunia caveretur, numeratam etiam oportuit. Atque ita olim, postea, ut videtur, æque chirographis non numerata caveri cœpit, ut *Syngraphis*. Non tamen hoc inde explicandum.

VII. Quemadmodum enim *Apocha*, quæ chirographo respondet, nulla erat, nisi probaretur solutio facta per numerationem, ita chirographum, si probaretur non facta numeratio, nihil valebat. Quippe quod non consisteret, nisi numerata pecunia esset. Nam hoc de essentia chirographi, ut in eo tantum, quæ gesta sunt, ut ait *Asconius*, scribi soleant. Si igitur in eo scribatur pecunia numerata, quæ non numerata sit, vitiosum instrumentum & nullum. At in *Syngrapha* aliud fuit. Etiam in hac contra fidem veritatis pactio interposita obligabat debitorem, & quamvis non numerata pecunia pro numerata tamen ut haberetur, inter contrahentes convenerat, cui conventioni standum erat. Vid. plur. different. *Jacob. Ravardi Comment. de divers. reg. jur. pag. m.* 94. 95. *edit. Antverp.* 1568. *Johan. Coras. Miscell. jur. lib.* 1. *cap.* 18. *pag.* 61. *edit. Colon. Agripp.* 1581. Testes in ea subsignabant tres, & utrique parti servanda tradebatur.

VIII. Has Syngraphas non solum dedisse eos qui commercia inter se habebant, sed etiam alios, imò amatores constat. Hujus

ſcitum & elegans ſyngraphi inter adoleſcentem amicam, & lenam conſcripti exemplum à *Barnaba Briſſon. lib.* VI. *de formul. pag. m.* 557. quod plurimas leges continet. Ejus ipſa verba, quæ ita incipiunt,

DIABOLVS NICLAVCI FILIVS
CLERETÆ
LENÆ DEDIT DONO ARGENTI
VIGINTI MINAS,

citato loco legenda. Si quis igitur aliquid mutuo dediſſet, vel mutuo accepiſſet, tunc ſemper ſyngraphæ tradebantur, ut utraque pars falli non poſſet. Hinc recte *Bocchoris* ſtatuit, quod, *ſi quis pecuniis mutuo acceptis abſque ſyngrapho ſe debere negaret, juramento res decidatur, quo præſtito à debito abſolvatur.* Voluit enim prudens Legiſlator hac lege indicare, ut ſyngraphæ dentur, ne alter, qui pecuniam abſque ſyngrapho mutuo accepit, anſam habeat negandi illam. Ut autem lis & controverſia inter has perſonas dirimatur, ſanxit, ut pars negans ſe juramento purgaret, quo facto, abſolvebatur à debito, & rationes addit *Diodorus* loco citato, quod nullus tam maledicti animi eſſet, qui juramentum ob hanc rem falſum deponere velit; itaque addit: primum ideò ut jurisjurandi religionem magnifacientes Deum revereantur: cum enim manifeſtum ſit, quod ſæpius dejerans fidei jacturam faciat, unusquiſque, ne hoc emo-

emolumento privetur, maximopere cavebit, ne ad juramentum deveniatur. Hinc *Metellus* Roman. maluit urbe ingrate cedere & exul à Patria vivere, quam pejerando Deorum vindictam, omnium bonorum indignationem & ipsius veritatis censuram incurrere, sapienter admodum censens peccare pravorum esse ingeniorum, recte facere sine periculo vulgarium, at egregios animos à justo honestoque nullis aut præmiis aut minis dimoveri. Vid. *Appian. de bell. civ. l.* 1. *Grot. de J. B. & P. l.* 2, *c.* 13. §. 3. *Supplem. Liv. Freinsh. l.* 69. *c.* 14. Deinde & hoc animum Legislator *Bocchoris* induxit, si fidem in vitæ integritate totam constituat, cunctos ad morum probitatem invitatum iri, ne tanquam fide indigni infamentur. Iniquum præterea judicabant, quibus citra juramentum fides habita esset, his de eodem contractu juratis fidem denegari.

LEX DECIMA QVINTA.

AT PER INTERVENTVM SYNGRAPHÆ FOENERANTES, VLTRA DVPLVM PER VSVRAM AVGERE SORTEM VETABAT.

Diodor. lib. 1. Bibliothec.

I. Aliam legem præscripsit prudens Legislator Bocchoris injustis fœneratoribus, qui summa injuria usuram extorquebant à debitoribus, quando ita edicit: τοὺς δὲ μετὰ συγγραφῆς δανεί-

συγγραφῆς ἐκώλυε διὰ τῶν τόκων τὸ κεφάλαιον, πλεῖον ποιεῖν ἢ διπλάσιον. i.e. *At per interventum syngrapha fœnerantes, ultra duplum per usuram augere sortem vetabat*. Qui igitur pecuniam dabant ad interesse, fœnus quærebant, & usuras. Mutuum duplicis generis est. Unum, quod propriè mutuum vocatur, quod sine usuris datur, quale Arabes vocant عوض à commutatione. Et inde verbum عوّض *mutuum dare*. Alterum cum usuris, quod est *fœnus* Arabibus قرض Et verbum اقرض *fœnerari* ab arrosione vel detractione & abrasione. Prius illud δάνειον ἄτοκον Græcis dicitur; alterum δάνειον ἐπίτοκον vel ἔντοκον. Hoc loco non prius, sed posterius intelligitur, quippe τόκοι mercedes sunt, quas aliquis solvit pro usu pecuniæ, quam ab alio accepit utendam mutuo. Ut autem sciamus quid fœnus sit, hanc damus definitionem: *Fœnus est mutui datio cum usurarum stipulatione, legitimarum pro credita rei qualitate & contrahentium conditione.*

II. Hinc gratuitum opponitur fœnori apud *Sueton. in Jul. Cæsar. Omnibus* gratuito, aut levi fœnore obstrictis. Et passim in Jure *pecunia fœnebris* dicitur, & opponi solet *gratuita pecunia*. Mentio fit *fœnebris leg.* IX. *D. de usuris: gratuita* multis locis, ut leg. VIII. D. in quibus causis & alibi. Vetabat autem lex ut *fœnerantes ultra duplum per usuram augerent sortem*.

Ori-

Origo autem prima usurarum & causa fuisse videtur, ut qui pecuniam accepisset mutuam, nisi intra certum tempus redderet, pro moræ pretio usuras ejus penderet. Hujusmodi mutuæ pecuniæ stipulationes sub pœna usurarum, nisi ad diem sors solveretur, conceptæ, ita frequentes in Jure occurrunt, ut nihil frequenquentius sit. Hinc genus usurarum pœnalium à quibusdam legulejis inventum. Sed etsi non in stipulatum expresse ita deductæ sint, tacitè tamen omnis usura, moræ solutionis pœna est. Usuræ enim, ut dixit *Paulus*, in libro singulari de usura leg. XVII. D. eodem, non propter lucrum petentium, sed propter moram solventium infliguntur. Atque inde certe *fœnus* ex Græco τόκος, quod idem est ac ποινή, dictum videri, præter alias rationes, maxime debet. Sed & ποινή etiam pro mercede, quo sensu etiam usura est pœna, i. e. merces pro usu.

III. Priusquam autem ad alia progrediamur, usuræ nomina Hebraica, Arabica & Græca examinabimus. Arabes usuræ quoddam genus vocant نسيئة quæ ex mora solutionis pretii debetur pro re vendita, à verbo نسا & انسا quod est, non præsenti pecunia vendere, sed tempore dato ad solvendum, & pacto interusurio medii temporis. Hebræis נשה quod *obliviscì* inter alia significat. Quorum

rum enim obliti sumus, & in longum protrahuntur tempus, nec præsentia se nostræ memoriæ sistunt. Ita ergò iidem Arabes in jure suo distinguunt نقد & نسيئة *Nesia* & *Nood*. Hoc posterius enim repræsentatum in venditione pretium denotat, prius illud dilatam ejus solutionem, sed usura constituta. Quam usuram ideò discernunt à فضل, quæ proprie est usura ex mutui causa. Græcis Latinisque non licet esse tam disertis: nam illi nullum habent vocabulum præter τόκον, quo utitur etiam Legislator *Bocchoris*; isti quoque nullum præter *usuram*. Sic appellant *Latini* quicquid accessionis vice debetur ex quacunque causa.

IV. De Græca voce τόκος nunc videndum. Græci, ut notum est, usuram τόκον appellant, quæ propriè γένεσιν & generationem significat, sive partum. Quod igitur nummus nummum parit, ut pater sibi similes liberos, inde usura τόκος, vel potius à multiplicatione: nam & generatio multiplicatio est. Hinc & Chaldæis usura רביתא. Arabes ab eadem causa & origine ربا, & Hebræi similiter תרבית. vid. *Christoph. Binder. libell. de usuris pag. m. 13. edit. Tubing.* 1616. LXX. Interpret. πλεονασμὸν verterunt, atque usuram vocarunt, ut in *Levit.* XXV. Καὶ ἐπὶ πλεονασμῷ ὀ δώσεις, pro ἐπὶ τόκῳ. Et alibi passim, ubi in Hebræo est תרבית.

La-

Latini quoque accessionem pro *usura* dicunt. Ut *leg.* XII. *Cod. de usuris:* Frumenti vel hordei mutuo dati accessio etiam ex nudo pacto præstanda est. Et sane quid aliud est usura, quàm crescentis in dies singulos pecuniæ accessio? ut dicitur in *lege* XVIII. *Cod. Theod.* de lustrali conlatione. Quo sensu & alibi in Jure aliquoties occurrit nomen accessionis. Alii vocant *incrementum*, ut *Isidor.* qui usuram incrementum esse definit, ut Arabes فضل i. e. accessionem, excessum & additamentum. In eodem tamen Ezechiele πλεονασμὸς & τόκος distinguuntur: Τόκον καὶ πλεονασμὸν οὐκ ἔλαβε, ubi πλεονασμὸς in Hebræo est תרבית *Tarbith*; τόκος verò est נשך *Neschech*. Similiter & in Levitico cap. XXV. & XXXVI. Οὐ λήψῃ παρ' αὐτοῦ τόκον οὐδὲ πλεονασμόν, legitur quidem in Græco nunc, οὐδὲ ἐπὶ πλήθει, sed in Hebræo est תרבית. Et paulò post πλεονασμὸν reddit, quod in Hebræo est מרבית *Marbith*, quod est ab eadem origine.

V. Ex quibus patet πλεονασμὸν & τόκον esse synonyma, ut & Hebræis תרבית & נשך. Quod si junctim ponuntur, non recte inde colligitur, invicem differre, quæ diverso respectu eadem sunt. Nam תרבית usura est quantum ad creditorem, quia ad sortem ei accedit, & opes ejus amplificat: נשך *Neschech* autem quantum attinet ad debitorem; & ita dicta est usura ex parte debitoris, quia veluti quo-

quodam morsu deterat atque oblimet ejus facultates. Vid. *Christophor. Binder. libell. de usuris pag. m. 13. edit. Tubing.* 1616. Qua igitur incrementum est pecuniæ creditoris usura, תרבית nomen habet; qua detrimentum est debitoris appellatur נשך *Neschech*, ut ἀπουσία hoc quod abscedit & abest à summa; ita è contrario παρουσία pro facultatibus & copia vel abundantia Græcis ponitur, uti videre est apud *Harpocrationem*, qui idem esse dicit, quod περιουσίαν, & interpretatur τὴν αἰτίαν, πλοῦτον, οὐσίαν. Ita *Demosthenes*, ita *Dinarchus* ea voce usi sunt. Etiam Menander in his versibus:

—— —— ἔχοντες ἁπαλῆ βίον
Παρουσίαν τε χρημάτων.

נשך *Neschech* plane est ἀπουσία, תרבית *Tarbit* παρουσία. Arabes quoque usuram قرض *Kertz* vocant à morsu. Nam verbum قرض est arrodere & detrahere ab Hebræo קרץ quod succidere & amputare significat, & Chaldæis pro calumniari & criminari usurpatur, quod faciunt scil. alienæ famæ adrosores, qui detrahere & detrectare iis dicuntur quorum famam imminuunt. Qua in significatione & carpere & mordere Latinis accipitur, ut apud *Terentium* & *Horatium*. Usura autem mordet debitorem, dum sensim facultates ejus adrodit. Quantum quippe addit foeneratori, tantum demit ac detrahit debitori, metaphora sum-

ſumta à flumine, qui ſenſim abradit ripam alteram, ac diminuit, alterique per alluvionem addit.

VI. Onkelos in loco illo Levitic. נשך Neſchech vertit חבוליא quo nomine uſuram vocant Chaldæi, à verbo חבל quod eſt *deſtruere*, *perdere*, atque etiam *incidere* & excidere. Unde מחבל cui adempti ſunt teſtes, caſtratus. Contrario ſenſu iidem uſuram etiam appellant רבית *Ribitha*, ab augendo & adjiciendo. Atque ita item *Onkelos* reddidit, quod in Hebræo eſt תרבית, *Saadias Gaon* in ſua paraphraſi Arabic. ربا *Riba* vertit, quod eſt propriè augmentum & incrementum. At illud נשך, quod à morſu ac per morſum diminutione derivatum eſt, Arabicè dixit عينة quod uſuram quidem Arabibus notat, ut & ربا *Riba*, non illam tamen adcreſcentem, quæ creditorem reſpicit, ſed decreſcentem, quæ ſpectat debitorem. Nam عينة *defluxum* denotat, à verbo عان inde عينة & عين uſura, qua pecunia defluit debitori ut creditori adfluat. Hinc verbum عين *fœnerare*. Sed & عين التاجر h. e. fœnerare emptorem, de eo dicunt, qui mercem emptori dedit certo ad pretium ſolvendum ſtatuto tempore, à quo mercem eandem poſtmodum recipit pretio minore, quàm quanti vendidit. In quo eſt detrimen-

mentum & ἀπουσία emptoris, ut Græci vocant, quod est proprie عينة. Sed & arbores cum flores aut folia producunt عين dicuntur. Quæ omnia ab eadem origine. Josephus Tavosius interpres Persa pro נשך Neschech reddit سود quod est Persice lucrum, usura, idemque quod Arabicum قرض & pro תרבית سلف quæ vox est Arabica idem cum عينة ac pro usura etiam sumitur. Alter interpres Arabs, quem cl. *Erpenius* edidit, pro נשך *Neschech* Hebræo posuit رشاء Certe Chaldæis רשא *fænerari* & δανείζειν significat, & רשו usuram. Id verbi tamen iisdem Syris Chaldæisque pro carpere, accusare ponitur, ut & קרץ, unde etiam קרץ pro usura Arabibus. Alias رشوة Arabibus munus est & merces, quæ datur pro opera præstita.

VII. Videndum nunc an & Græci similiter Interpretes æquè benè reddiderint, vertendo τόκον καὶ πλεονασμόν. Non sanè videtur; Etenim τόκος reapse idem quod πλεονασμὸς, quatenus fœtura res multiplicantur & augentur. Et Aristophanes in Nebul. τόκον ita describit:

——— ——— τοῦτο δ' ἔσθ' ὁ τόκος τί θηρίον;
Τί δ' ἄλλο γ', ἢ κατὰ μῆνα καὶ καθ' ἡμέραν
Πλέον πλέον τἀργύριον αἰεὶ γίνεται,
Ὑπορρέοντος τοῦ χρόνου.

&

——— ——— & ista usura qualis bellua est?
An alia, quam in menses diesque singulos
Subinde major facta cum pecunia,
Majorque, surrit tempore ipso increscere?

Per illa πλέον πλέον τιἐργύελον ἀεὶ γίνεται planè πλεονασμὸν designavit; At id τόκος est. Ergò propriè hoc תרבית non נשך quod abradendi, arrodendique, ac proinde diminuendi ac deterendi habet significationem, non addendi aut multiplicandi. Non igitur rectè expresserunt vim utriusque nominis Hebraici, quod diverso respectu & ratione eandem rem designat. Sed in causâ fuit Græcæ linguæ hac in parte inopia; qui vocem non habuerunt, qua illud נשך *Neschech* exprimerent, quàm τόκον; quæ usura quidem est, sed non ea quæ debitorem pauperat, verum quæ fœneratorem ditat. At illud תרבית *Tarbit* non aliter ad verbum reddere potuerunt quàm per πλεονασμὸν, qui reapse idem cum nomine τόκος, qua ἐργύελον ἀεὶ πλέον πλέον γίνεται. In lege hac usurpat quoque Legislator τόκον, quæ ex pecunia credita cum damno debitoris novum pariens fœtum, multiplicatum eum reddit creditori.

VIII. Ex his jam dictis satis elucet, qualem usuram prohibeat Legislator, nempe mordentem & ultra duplum se extendentem. Non autem æstimandum ac si usuræ tantum essent in pecunia, uti quidam putant, sed de aliis

O qui-

quibusvis rebus quae augmentum addere possunt. Trahitur eadem vox generali significatione nonnunquam ad omnes contractus, circa quos iniquitas committitur, ut sit idem *Usura*, quod iniquum, cum justitia pugnans; ut qui rem locat, & praeter morem receptum pecuniam, seu mercedem exigit: qui vendit adulterinas merces, scoriam pro argento, vinum mixtum aqua, Esai. I. 22. quisquilias frumenti, seu paleas, imminuens mensuram, & augens siclum, & supponens stateras dolosas, Amos. VIII. 5. 6. 7. in permutationis, emptionis, venditionis contractu, item pignoribus, si quis alterum quovis modo decipiat vel defraudet: hi omnes vulgo VSVRARII dicuntur, quae tamen locutio impropria est.

IX. Propriè loquendo contractum mutui non egreditur *usura*, ac *mutuando* unicè fit, si videlicet aliquid sorti accedat, vel ex pacto illicito, vel intentione corrupta, solum mutui officium respiciente, vel utroque, ex parte Creditoris, qui non mutuasset, nisi spes lucri intercessisset. Spe enim & expectatione committitur *vitium usurarium*. Nam res, in qua *Usura* committitur, est *mutuum*, de quo lucrum gignitur. Est igitur usura lucrum illicitum supra sortem, per pactum ex mutuo debitum vel exactum, aut etiam ex intentione speratum: unde sequitur vel gravamen manifestum, vel morsus clandestinus proxi-

mi,

nui, per quem sensim & lente in bonis suis tabescit, donec tota ipsius substantia convertatur in debitum, ut *Chrysostom. in cap.* v. *Matth.* loquitur. Inde colligitur, etsi alias ex conventione contractus legem accipiant, & quis licite accipere possit, quod voluntarie datur: usuram tamen modo descriptam, ratione pacti & contractus de sui natura illicitam, quam contrahentes facere licitam nunquam possunt: Pugnat enim cum justitia, quæ suum cuique tribuit. Vid. *Christoph. Binder. libell. de usur. pag. m.* 17. In hoc sensu conveniunt Patres, Scholastici & Jurisconsulti, quorum omnium sententia est, in *contractu mutui* esse illicitam usuram. Patres unanimi quasi voto pronunciant, usuram esse quamcunque superabundantiam, sorti accedentem, uti videre est apud *Hieronym. in Ezech.* & *Augustin. in Psalm.* xxxvi. Hostiensis in Summa sua usuram sic describit: Usura est, quodcunque solutioni rei mutuatæ accedit, ipsius rei usus gratia, pactione interposita, vel hac intentione habita in contractu, vel exactione habita post contractum. Thomas secunda secundæ quæst. 78. quicquid ultra justum pretium exigitur, est pretium quasi mutui, quod pertinet ad rationem usuræ. Unde Jurisconsulti definiunt usuram, quod sit lucrum ex mutuo debitum, vel exactum pacto. Verum hæ generalitates illicitam usuram non satis declarant. Ad agnoscen-

dum ergo virus *Usura* in mutuo, traditur communis regula à Doctoribus. Tum enim sapit usuram mutuum, quando is, qui res suas exponit, nullâ habitâ ratione facultatum *proximi*, *fratris*, *pauperis*, *viduæ*, *pupilli*, quas suas facere unicè studet, ob solam mutuationem, sine alia justa causa LVCRVM quærit: cum potius charitatis lege, necessitate proximi permoveri deberet. Nec moderationem adhibet, sed ex alterius necessitate summum sperat LVCRVM. Hinc *usura* verè & propriè censetur, quando in mutuo non agitur hoc, ut sublevetur inopia proximi, nec curatur quomodo illi qui accipit cedat, sed tantum quæritur LVCRVM & COMMODVM MVTVANTIS, & sequitur gravamen manifestum & eversio bonorum proximi vel morsus clandestinus. B. *Brentius quondam in hac Academia Profess. celeb.* non male definit *Levit.* xxv. Usuram esse ubi præter sortem aliquid solvitur propter mutuationem.

X. Hæc usura in sacra Scriptura acriter damnatur, utpote res pugnans cum fide, charitate & timore Dei. *Levit.* xxv. 35. 36. Non accipies usuras à fratre tuo נשך ותרבית neschech & tarbit, τόκον καὶ πλεονασμόν. Ubi enim Hellenistæ proprie נשך τόκον reddant, non inde sequitur תרבית aliud esse genus ab usura diversum. In Deut. cap. XXIII. נשך tam de usura pecuniæ, quam de usura cibariorum dici-

dicitur: vide cl. *Salmasium de usuris pag. m.* 612. 613. 614. 615. seqq. Damnat etiam usuram *Psalm.* xv. 1. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? qui pecuniam suam non dedit בנשך *ad morsum*. Ergo qui pecuniam suam dant ad usuram, & tanquam serpentes mordent substantiam proximi, non habitabunt in monte Dei. *Ezech.* xviii. 13. Vir qui genuerit filium nebulonem, qui dederit ad usuram & augmentum acceperit, moriendo morietur. *Ezech.* xxii. 12. Usuram & superabundantiam accepisti, meique oblita es: sed nemo nisi incredulus Domini Dei benefactoris sui obliviscitur. *Luc.* vi. 34. 35. Mutuum dantes nihil inde sperantes, & eritis filii Altissimi. Ergo *Usurarii* non sunt filii Altissimi, sed membra Diaboli, *Psalm.* 91. 1. Beatus qui prospicit egeno in die quo malum ei ingruit; sed hoc non agunt *usurarii*. Ergò maledicti sunt. Confer. *Henric. Salmuth. ad Pancíroll. part.* 1. *pag. m.* 58.

XI. Audiamus Hebræorum sententias de usuris, quas doct. Anglus *Henric. Ainsworth. Commentar. in Exod.* xxii. *fol. m.* 88. *edit. Lond.* retulit ex *Maimon. tract. de creditor. & debitor. cap.* 4. 5. 6. quando verba Hebraica Anglicano idiomate ita profert: *And why is the name of it called* נשך *bitting usurie? because it* (נשך) *bitteth; for it nippeth thy neighbour, and eateth*

his flesh. As it is unlawfull to lend, so it is unlawfull to borrow upon usurie, for it is written (in Deut. XXIII. 19.) *thou shalt not cause to bite,* (*that is, to lend upon bitting usurie*) *by tradition we have beene taught, that this is an admonition to the borrower, &c. Likewise it is unlawfull to have ought to doe betweene the borrower and the lender upon usurie: and whosoever is either suretie or scribe, or witnesse betweene them, he transgresseth against this prohibition. Yee shall not lay upon him bitting usurie* (Exod. XXII. 25.) *this is an admonition to the witnesses also and to the surety and to the scribe. He that lends upon usurie transgresseth against six prohibitions: Thou shalt not be to him as an exacting creditor.* Exod. XXII. 25. *Thou shalt not give him thy mony upon usurie.* Levit. XXV. 37. *Thou shalt not give him thy victuals for increase.* Levit. XXV. 37. *Thou shalt not take usurie of him or increase.* Levit. XXV. 36. *Yee shall not lay usurie upon him.* Exod. XXII. 25. *And thou shalt not put a stumbling bloke before the blinde.* Levit. XIX. 14. *And the borrower transgresseth against two; Thou shalt not cause to lend upon bitting usurie.* Deut. XXIII. 19. *And thou shalt not lay a stumbling blacke before the blinde.* Levit. XIX. 14. *The suretie, witnesses, and such like transgresse against this; yee shall not lay usurie upon him. Whosoever borroweth or lendeth upon usurie, are like unto them that deny the name of the God of Israel, and deny the comming out of E-*

gypt;

gypt; as it is written: Thou shalt not give him thy money upon usurie, &c. *I am the Lord your God*, &c. Levit. xxv. 37. 38. *It is unlawfull to take usurie before or after. As one intending to borrow of a man sends him a gift to the end that he may lend unto him: this is usurie afore hand. Or he hath borrowed of a man, and paid him againe, and sends him a gift for his money which he had of him for nought: this is after usurie. Who so borroweth of his neighbour, and was not wont in former time to salute him first, it is unlawfull for him to salute him first (& I need not say to praise him) for it is written, Usurie of any word (or thing)* Deut. xxiii. 19. *Though they be but words, they are unlawfull. Likewise, it is unlawfull for the borrower to learne his lender to reade*, &c. *all the while his money is in his hand, if he were not wont to doe it before, as it is said, Usurie of any thing. It is unlawfull to let out money to hire, as they doe other things*, &c. *He that lendeth to his neighbour, and conditioneth with him to dwell in his courtyard for nought untill he pay him what he hath borrowed; or that hireth a thing of him for lesse then it is worth till he pay him*, &c. *this is usurie —— A bill for usurie, the principall may be required by it, but not the interest.*

XII. Ex his *Maimonidis* verbis constat, quomodo se creditor habere debeat, nempe ut nullam mordentem usuram capiat, aliàs si contra ageret, peccaret. Et hi potius qui du-

plum postularent. Hoc respexit Lex *Ægyptiorum*, *quæ vetat duplum pro usura augere sortem*. Hæc enim est damnosa utilitas & perniciosa inæqualitas, contra rationem, ordinem charitatis, secundum quam homo proximo indigenti subvenire debet, & quoties mutuationis officium exercetur ea intentione, non ut sublevetur inopia proximi, sed ut pecunia multiplicetur, peccatum est. Quod si nominatim id lucrum in mutuo prohibitum est, quod in fraudem cedit proximi, quod mordet, quod trucidat pauperem, ut Augustin. ad Macedon. loquitur: ergò lucrum sine proximi incommodo, imò cum ejus commodo paratum, aut requisitum, iniquum nullo modo erit. Non enim absolute omnem retributionem prohibet, sed *duplum*. Si debitor creditori aliquid solvat retributionis loco sine peccato recipi posse statuitur, modo intentio mala lucri ex officio mutuationis absit. Nullam enim maculam oblatio suscipienti ingerit, quæ non exigentis illicitâ immodicâ pactione processit: quin-imò ob charitatem principaliter mutuanti, secundario debitor naturaliter ad ἀντίδωρον obligatus videtur. Charitas namque reciproca est.

XIII. Si enim naturaliter obligatus est ob officium mutui & lucrum acquisitum salva conscientia intervenire potest stipulatio de retribuendo, non honorarii tantum loco, sed

etiam

etiam ob temporarium usum pecuniæ alteri concessæ; ita tamen ut modicè fiat, non per morsum, illæsis charitatis limitibus, absque destructione substantiæ proximi; modum autem statuunt leges politicæ. Denn wer hat bessere macht/ sein eigen geld zu niessen/ dann der/ dem es eigenthumblich zustehet. So kan er nun die niessung dessen pro æquabili compensatione einem andern vergoennen. In mutuo igitur ex meo tuum fit, non simpliciter, sed cum conditione compensationis lucri cessantis, & damni emergentis, quam charitas requirit. Et hoc officio Christiano non est contrarium, alium juvare, ut te serves indemnem. Quod si autem debitor pecunia mutuato lucraretur, nihilque refunderet Creditori; non faceret, quod charitatis esset: cum natura quemque gratum animum ad ἀντίδωσιν trahat. Et hac ratione usuræ sunt congrua & æqualis compensatio temporarii usus alienæ pecuniæ. Nullum hîc luctum supra sortem exactum, propriè, sed æstimatio usus sortis consumptæ, cum damno creditoris.

XIV. Non accusandi sunt Legumlatores iniquitatis, ob concessionem moderati lucri; sed modum tolerabilem, æquum & charitati convenientem, quo uterque sibi obstringitur, & mutuò dans, & mutuò accipiens, per leges definivere: quibus usuræ compensatoriæ, interusurii medii temporis, vel damni emer-

gentis, moderatæ, & ad legitimum, atque æquabilem modum reductæ fuere; pariter ut fit in venditione, ubi non simpliciter verum est, licere cuivis suam rem vendere quanti voluerit. Nam si excedat pretium, dimidiam partem justi, venditio lege civili rescinditur. Quod igitur leges civiles secundum rectam rationem statuunt, eo pii bona conscientia uti possunt. Debet Legislator, tanquam communis Reipubl. parens, non solùm crimina prohibere, sed etiam in commerciis iniqua lucra & damna arcere, & in his ita moderari rationem contractuum, ut primùm æquabile, deinde probabile sit commercium. Ideò dicit Imperator *C. l. 9. tit. 32. de usuris.* Super usurarum verò quantitatem generalem sanctionem facere, necessarium duximus, veterem duram & gravissimam earum molem ad mediocritatem deducentes.

XV. Non ergò *Ægyptii* omnem rejecerunt usuram, sed illam tantum quæ *duplum* augeret, injustum enim putabant lucrum hoc mordens, cui legi Ægyptiorum adstipulatur *jus municipale Wirtembergicum*, quod omnem accessionem in mutuo ultra sortem, sive pecuniariam, sive frumentariam, sub comminatione pœnæ prohibet, & creditorem sua sorte contentum esse prudenter ordinat, occasionem statuto dedit abusus: **Weil mehr mahls bey den leyhungen wucherliche / und von**

rechts-

rechts-wegen verbotene Contract / gefaehrlicher und betrueglicher weise furgenommen werden: ut verba ibidem habent: Alten Landrechts part. 2. pag. 183. Dass der Entlehner dem leyher eine gute Summa gelts / oder gelts werth / mehr wider zu bezahlen verschreiben muss / dann ihme gelichen worden; Landts-Ordnung pag. 118. Facit enim immoderata habendi cupiditas, ob quam damnum non censetur cum mala fama lucrum, & αἰσχροκερδῶν ἐπιθυμίαι ϗ κακοτεχνίαι πάθει, qui lucrum ex mutuo moderari nequeunt, præsertim in contractibus remotis arbitris factis, ut id fiat illicitum, quod aliàs charitate temperatum licitum foret. Quare damnanda & execranda est simpliciter omnis usura, quæ est MORSUS, superabundantia seu multiplicatio ad opprimendum, gravamen seu onus, quo tandem succumbendum est proximo. Plura qui de usuris prohibitis legere cupit evolvat cl. *Salmas. tract. de Usur. Henric Salmuth. not. ad Panciroll. Christoph. Binder. Abbat. quondam Adelberg. libell. de usuris;* & quilibet convenientiam hujus Ægyptiorum legis cum aliis facile videbit.

LEX

LEX DECIMA SEXTA.

DE OBÆRATORVM FACVLTATIBVS DVNTAXAT VSVRAS EXIGERE; SED CORPVS NVLLO MODO IN NEXVM DVCERE CONCEDEBAT.

Diodor. Sicul. Bibliothecæ hist. lib. I. LXX. 9.

I. Hanc legem recensent quoque *Athanas. Kircher. in Oedip. Ægypt.* & *Anglus Robinson. in Annal. Mundi.* Quam Græcis verbis refert *Angl. Nobil. Joh. Marsham. Secul.* XVI. *in Canon. Chron. pag. m.* 483. *edit. Francofurt.* Τῶν δὲ ὀφειλόντων τὴν ἔκπραξιν τῶν δανείων ἐκ τῆς οὐσίας μόνον ἐποιήσατο, τὸ δὲ σῶμα κατ' οὐδένα τρόπον εἴασιν ὑπάρχειν ἀγώγιμον. i e. *de obæratorum facultatibus duntaxat usuras exigere, sed corpus nullo modo in nexum ducere concedebat*. Et rationes addit *Diodorus Siculus* his verbis: bona illorum arbitratus esse; qui vel labore comparassent, vel per donationem à possessore legitimo accepissent, sed corpora civitatibus deberi, quibus ad congrua belli pacisque munia utantur. Absurdum enim esse, militem, qui pro patria sese periculis objiciat, propter fœnus à creditore, si ita contigerit, in nervum abduci, & ob privatorum avaritiam communem omnium salutem in discrimen venire. Hanc legem *Solon* Athenis invexisse videtur, qua cives universos ab ære alieno, in corporis nexum credito,

to, liberavit. Et quidem non immerito culparunt Legislatores Græcos, quod vetuerint, ob fœnus pignori capere arma, aratrum, aliaque operi faciundo necessaria; sed eos, qui illis uti debebant, nectendos permiserit.

II. Mitior hæc lex Ægyptiorum fuit, quàm *Leges civiles*, quæ debitorem exuunt omnibus bonis, si solvendo non velit esse, nec curant ejus paupertatem: & si vel modicum de sorte, aut usuris in debito perseveret, distractio rei obligatæ non potest impediri, *C. libr.* 8. *tit.* 38. Cum in contrarium leges Hebræorum statuant, quæ volunt שלא נתבע חוב מעני שאין לו מה לפרעו *Ne exigamus debitum à paupere, qui non est solvendo;* vel plenius: Quod prohibeamur exigere debitum à mutuo accipiente, eo tempore, quo constat nobis, illum, propter inopiam, non esse solvendo parem, sicut dicitur: Non eris ei tanquam usurarius, Exod. cap. XXII. 25. vid. *clar. Hottinger. jus Hebr. leg.* LXXIII. *pag. m.* 91. Bene Henricus Ainsworthius in Comment. ad Exod. fol. m. 88. edit. Londin. *Thou shalt not be to him as an exacting creditor, as a lender that is urgent to have his owne againe, or to have a pawne for the same, so the word is sundry times used in this sense* 2. Regum IV. 1. Psalm. CIX. 11. Nehem. V. 7. 10. 11. *So the Law elsewhere forbiddeth exacting ob debts upon our poore bretheren.* i. e. *Ne exigens & rigidus creditor sis;* quem-

quemadmodum creditor, qui urget, ut iterum suum habeat, vel pignus (ob pecuniam creditam) ita vox in specie usurpatur hoc sensu 2. Reg. IV. *ita lex prohibet exactionem debitorum à fratre paupere.* His ita recitatis ex Maimonide de creditor. & debitor. cap. 1. sect. 2. refert Anglicè: *whose so exacteth* (payment) *of a poore man, and knoweth that he hath not ought to pay him with, he transgresseth against this prohibition.* Similiter Deut. XV. 2. 3. expressum habetur præceptum; ubi videndæ annotationes *Ainsworthii fol. m. 57. edit. Londin.* Ex quibus satis elucet, quod Judæi non rigide debeant exigere à pauperibus fratribus debitum. Verum obstare his videtur locus 2. Reg. IV. 1. ubi expresse legimus, quod vidua Prophetica dixerit: Ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi; qui sane morem illum antiquum indicat, quo in Judæa solebant alienari filii, ac in servitutem vendi ad dissolvenda debita, ab ipsorum progenitoribus contracta. Huc reflectunt Oracula Esaiæ cap. L. 1. *Quis est creditor meus, cui vendidi vos?* Cui ex creditoribus meis, q. d. Non habeo creditores, non habeo oppressores, quorum pecuniis indigeam, quibus, cum non sim solvendo, oporteat pignus dare, aut filios meos in servos tradere immerentes & servitute indignos. Vid. *Forer. in h. l.* Ita *Matth.* XVIII. 24. hæc extant: Cum autem non haberet

ret (debitor) unde redderet, jussit eum Dominus ejus venundari & uxorem ejus & filios & omnia quæ habebat. Verum hi duo textus nobis ob oculos ponunt non creditores, quales juxta Scripturam esse debent, sed *usurarios*, quorum signa sunt (1) Quod ex professo pecuniam suam elocent, nec unquam, aut rarissimè misero opem ferant. (2) Quod nocenti morsu evertant bona proximi. (3) Quod veniente termino solutionis importune urgeant debitorem, irruendo in eum. (4) Quod non velint alium solutionis terminum expectare quem offert debitor. (5) Quod soleant ultra constitutum legibus extorquere.

III. Volunt quidem leges civiles, quod debitor ad extremum denarium excuti possit, *Gloss. ultim. in leg. pen. de cess. bon.* Angel. *in §. ultimò n.* 11. *Instit. de act.* Brun. *tract. de cess. bon. q.* 3. *per leg. pen. C. qui bon. ced. poss.* pro quo in textu in *Novell.* 135. vers. ad quotidiani victus & amictus corporis inopiam atque adeo usque ad intimam excutiatur interulam, ut ait *Bald. l. ult. C. qui bon. ced.* & alii. Et si plane non solvendo est debitor, *luat corpore.* Sane triplici modo in hac parte *debitores* à veteribus tractati memorantur. *Primus* erat, ut lapidi insiderent remotis femoralibus, qui per podicem bona turpiter egessisset, Zas. *in l. ult.* 1. *ex ista ff. de cess. bon.* Alciat. *l.* 2. *parerg. c.* 47.

Guid.

Guid. Papa. *q*. 344. Johan. Ferrar. Montan. *in jud. praexercit. l.* 3. *c.* 3. *Secundus modus* erat XII. Tabularum, per quas licitum erat debitores in partes secare, Covarruv. *l.* 2. *resol. c.* I. *n.* I. *Johann. Oldendorp. comment. in* XII. *Tab. fol. m.* 64. Operæ pretium erit totam legem proferre, quam *Sextus Cacilius* apud *Agellium lib.* XX. *cap.* I. item *Agell. lib.* XV. *cap.* XIV. *lib.* XVI. *cap.* X. Quintilian. *lib.* III. *cap.* XVIII. Varro *lib.* I. *de vit. pop. Rom. apud Non. in Proletar. Cicero in Topic.* recensent. Apud Agell. hæc leguntur: *Confessi aris ac debiti* judicatis triginta dies sunt dati, conquirendæ pecuniæ causa quam dissolverent. Eosque dies Decemviri justos appellaverunt, quoddam velut Justitium, id est, juris inter eos quasi interstitionem quandam & cessationem, quibus diebus nihil cum his agi jure posset. Post deinde nisi solverent ad Prætorem vocabantur, & ab eo quibus erant judicati, addicebantur. Nervo quoque aut compedibus vinciebantur. Sic enim sunt verba legis: ÆRIS CONFESSI REBVSQVE JVRE JVDICATIS TRIGINTA DIES JVSTI SVNTO, POST DEINDE MANVS INJECTIO ESTO, IN JVS DVCITO, NI JVDICATVM FACIT AVT QVIPSENDO EO IN JVRE VIM DVCIT, SECVM DVCITO, VINCITO AVT NERVO AVT COMPEDIBVS QVINDECIM PONDO NE MINORE;

AVT

AVT SI VOLET, MAJORE VINCITO, SI VOLET, SVO VIVITO.

IV. Hujus legis fragmenta singulas partes consideranda essent; ut omnia clariora evaderent, ni hoc fecissent clarissimi & doctissimi viri *Paulus Merula de legib. Rom. pag. m. 2. Oldendorp. ad leges duodecim Tabul: fol. m.* 64. ex quibus tamen quædam in pleniorem verborum sensum excerpemus. ÆRIS CONFESSI, i. e. debiti confessi. Confessus æris hîc dicitur, qui propria sua confessione debitorem se creditori suo agnoscit; huic triginta dies, i. e. mensem concedebant, ut procurare posset; quo debitum solvat. Postea autem alterum tantum cœpit esse. Nam ex Constitutionibus: *Judicati faciendi vel solvendi tempus est duorum mensium*, l. 11. C. Theodos. de usur. rei judic. Hodie quatuor est mensium, *l.* 11. *C. de usur. rei judic.* Curia Hollandiæ tempus fere observat à Decemviris in duodecim Tabulis præscriptum. Solutione non facta manus injiciebantur; qui mos adhuc in Hollandia locum habet. Si enim reus condemnatus nihil habet in bonis, unde judicatum solvat, apprehendi solet à Creditore, inque publicam custodiam condi, quemadmodum *Paul. Merula* docuit *in prax. Tit. de exsecution.* xi. *cap.* 1. §. 11. Solutione nondum facta lex vult, ut Debitor tribus nundinis ad Prætorem in judicium producatur & tandem capite plectatur, aut

trans Tiberim peregre venum eat. In arbitrio enim Creditoris erat, Debitorem vel necare, vel in servitutem vendere. Mitius autem erat debitorem vendere, quàm necare, id quod per dissectionem fiebat. Causam tam atrocis supplicii, in debitores fallentes fidem constituti, reddit Agellius lib. xx. c. 1. his verbis: *Nihil profectò immitius, nihil immanius, nisi (ut re ipsa apparet) eo consilio tanta immanitas pœna denunciata est, ne ad eam unquam perveniretur. Addici namque nunc & vinciri multos videmus, quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. Dissectum enim antiquitus neminem equidem neque legi, neque audivi, quoniam sævitia ista pœna contemni non quita est.* Quintilian. lib. III. *Sunt quadam laudabilia natura, sed jure concessa, ut in duodecim tabulis corpus inter Creditores dividi licuit, quam legem mos publicus repudiavit.* Sic Tertullianus in Apologet. *Judicatos*, inquit, *in partes secari Creditoribus leges erant, consensu tamen publico crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conversa est, bonorum adhibita proscriptione.* Vid. *Oldendorp. in leg.* XII. *Tabul.* Periculum enim imminebat Creditoribus ex sectione. Secandum enim erat debitoris corpus in justas portiones pro quantitate æris, quod singulis debebatur. Videatur Cl. *Claud. Salmas. libr. de usur. pag. m.* 544. 545. *seq.*

V. *Tertius modus* erat *addictio in servitutem.*

Antiquam hanc consuetudinem nobis repræsentat Sacer Codex, quod Debitor, qui non solvendo esset, carceri mancipatus vel in *servitutem* raptus, vel venditus fuerit, ex quo leg. XII. Tabul. originem hausisse extra omnem dubitationis aleam ponimus. Incarceratio indicatur Matth. v. 25. 26. *Esto amicus adversario tuo citò, ne te tradat judici, & in custodiam conjiciaris; amen dico tibi, non exibis illinc usque dum reddideris ultimum quadrantem.* Et cap. XVIII. v. 30. Ut hîc non minus suspecta sit fides Commentatoris in Maimonidem de Mutuo c. 2. quam contradictoria sententiæ istius, quando scribit: זה פשוט שלא מצינו בשום מקום חיוב גוף מרמת ממון ולא שבועה שאין לו: *Hoc est simpliciter certum, non reperire nos ulibi obligationem corporis pro pecunia neque juramentum, quod nihil habeat.* Raptos in *servitutem* debitores docet exemplum 2. Reg. IV. 1. adductum. Propter debita igitur in servitutem rapi poterant non solùm debitor ipse, verum etiam ejus hæredes sive liberi; & Creditor operam eorum servilem in solutum accipiebat. Denique *venditionem* probat parabola Matth. XVIII. 25. Atque huic venditioni patrocinatur *Maimonides*, quamvis perperam restringat ad ea solum debita, quæ vectigalium nomine solvenda; *de servis, cap.* I. מלך שגזר שכל מי שלא יתן המס הקצוב על כל איש ואיש ישתעבד לזה שנתן המס על ידו

הרי

הרי זה מותר להשתמש בו יותר מדאי *Rex ʃi decretum fecit, ut quiſquis non dependerit tributum, unicuique impoſitum, in ſervitutem detur illi, per cujus manum tributum fuit ſolutum, tunc huic licitum eſt, illius miniſterio uti, etiam durius, quàm aliàs:* juxta illud in Bava Metzia cap. v. fol. 73. 2. *qui dant pecuniam pro tributo aliorum, hos ſervire faciunt vehementer:* ubi Regem ſtatuiſſe referunt: *qui non perſolverit vectigal capitationis in ſervitutem addicatur illi, qui iſtud perſolverit.*

VI. Verum quemadmodum nimia hæc acerbitas prohibita fuit in legibus civilibus, ita etiam in legibus Hebræorum poſterioribus. Prohibita enim eſt in Receſſ. Imper. de Anno 1527. c. 17. etiam in caſu conventionis. Coler. *de proceſſ. executionis part.* 1. *c.* 8. *num.* 60. *uſque* 81. Daniel. Moll. *ad conſtitut. Saxon.* 43. *n.* 4. *p.* 4. Et nominatim eo rigore, qui in XII. *Tab.* ſancitus eſt, Romani nunquam uſi ſunt, uti teſtatur Covarruv. *l.* 2. *reſolut. c.* 1. *n.* 1. Quintil. *inſtit. Orat.* 8. *c.* 8. Heig. *q. juris. p.* 1. *q.* 35. *n.* 26. Gilken *de præſumt. p.* 3. *c.* 6. *n.* 42. Quod ſervi facti aut carcerum nexui obſtricti propter debitum, id etiam ſublatum eſt à Conſtantino *l. nemo.* 2. *C. de exact. tribut.* Parormit. *par. c.* 2. *de pignor. l. liber homo* 13. *ff. ad L. Aquil. l. ob æs alienum.* 12. *C. de act.* Similiter Leges Hebræorum poſteriores id non indulgent. *Maimonides* de mutuum dante & acci-

pien-

piente cap. 1. כשיתבע המלוה הלואתו א"עפי שהוא עשיר והלוה רחוק וטרוד במזונות אין מרחמין בדין אלא גובין לו חובו עד פרוטה אחרונה i.e. *Si exegerit creditor mutuum suum, etsi dives sit, debitor contra pressus inopiâ & assiduè occupatus in alimentis parandis, non exercent misericordiam erga ipsum in Judicio, sed exigunt ab ipso debitum suum usque ad ultimum λύτρον.* Sed cap. 2. *Si nihil quicquam reperiatur, quod debitoris sit, abibit debitor quo volet: non autem vinciunt eum, nec dicunt ipsi, affer probationem, quod pauper sis; neque adjurant eum, quomodo judicant gentes; sed dicit Judex scil. creditori, si noris isti esse aliquas facultates, isti, inquam, qui tibi debendi reus est, abi & occupa eas.* Addit autem, à posterioribus Doctoribus, ob multiplicem debitorum fraudem conceptam fuisse gravissimam jurisjurandi formulam, qua *Debitor* in Judicio profiteatur, sibi nihil superesse præter ea quæ debitori relinquenda statuerunt; nihil abscidisse, neque aliis asservandum dedisse; promittat insuper, quicquid ulla ratione postea acquisiverit, non se conversurum esse in alimenta aut vestimenta uxoris aut liberorum, nedum per donationem alienaturum, sed subducto solum menstruo suo victu & annuo suo amictu, reliquum omne suis creditoribus bona fide traditurum, donec omne suum æs alienum dispunxerit.

VII. Ut autem apud Ægyptios Legislator *Bocchoris* avaritiam fœneratorum coerceret, qui etiam corpora debitorum in nexum ducere conentur, Legem hanc promulgavit, ut *de obæratorum facultatibus duntaxat usuras exigerent, sed corpus nullo modo in nexum ducerent.* Rationes §. I. adduximus. A quo deinde *Solon* accepit, & *Athenis* invexit; Seisachthiæ nomine ab ipso vocitatam, qua cives universos ab ære alieno, in corporis nexu credito, liberavit. Quantas usuras apud Græcos fœneratores postularint, ex istis *Aristophan. in Nebulis* constat, quod scil. menstrua usura usitata. Singulis enim mensibus anni νουμηνία, una drachma, nummus argenteus Atticus, de centum drachmis dabatur. Vid. plur. *Pfeiffer. antiquit. Græc. lib. 2. cap.* XXXVII. *pag. m.* 303. qui igitur solvere non poterat, addictus creditori fuit, ut serviret, aut peregre venundaretur. Vid. *Cl. Claud. Salmas. de usur. pag. m.* 565. Unde factum, ut urbs planè in lubrico versaretur. Totus enim populus sive plebs ἦν ὑπόχρεως, h. e. ære alieno opprimebatur à divitibus, ut scribit *Plutarchus in Solon. p.* 85. Athenis, inquit, jam quidem obtinebat Democratia; *verum tanta erat pauperum inæqualitas cum divitibus, ut urbs præcisus in lubrico versaretur. Plebs enim tota ære alieno à divitibus oppressa, aut illis arabant, sextantem fructuum pensitantes (unde ἑκτημόριοι & θῆτες, sextantuli &*

capi-

capite censi vocabantur) aut nexu corporis versuram facientes, creditoribus addicti, partim ibi serviebant, partim peregrinis veundabantur: multi etiam liberos suos vendere (neque lex vetabat) aut urbem deserere, propter faeneratorum crudelitatem, compellebantur. Quapropter pars maxima *Solonem* oravit, ut Rempublicam capesseret & controversias componeret. Hoc factô tanto temperamento inter plebem Senatumque egit, ut ab utrisque parem gratiam traheret. Primò animadvertens Atheniensium civitatem usuris exhauriri & plurimos redactos esse ad inopiam; multos etiam coactos vendere filios & filias, moderatus est usuras, sanxitque, *ne quisquam* propter æs alienum in servitutem traderetur. Lex hæc est: Ἐπὶ τοῖς σώμασι μηδένα δανείζειν, i. e. PECUNIAM MUTUAM NE DANTO SUB NEXU CORPORIS, in servitutem adducendi, quæ optimè cum Lege *Bocchoris* convenit, & eadem est.

VIII. Deinde ut huic malo prudenter occurreret, Σεισάχθειαν instituit, *oneris excussionem*. *He*, (inquit *Anglus Francisc. Rous in Archæolog. Attic. lib.* 3. *c.* 1. *pag. m.* 96.) *therefore cut off all use as some write, or else lessened the burthen of it, making it more moderate by this Law* Σεισάχθεια, *so called from* Σείειν, *to shake off, and* ἄχθος *an heavy weight*. Χρεωκοπία, seu æris alieni rescissio, benigno & blando vocabulo σεισάχθεια fuit

appellata. Heraclides de Politiis: Σόλων νομοθέτης Ἀθηναίων χρεῶν ἀποκοπὴν ἐποίησε, τὴν Σεισάχθειαν λεγομένην, i. e. Solon Atheniensium Legislator, novarum Tabularum Auctor exstitit, & Sisachthéan, hoc est æris decisionem introduxit, Ἡ σεισάχθεια, ut ait *Laërtius*, ἦν λύτρωσις σωμάτων τε καὶ κτημάτων, *erat corporum possessionumque redemtio.* Dicunt *autem non æris alieni remissione, sed usurarum moderatione, pauperes allevatos esse*: Eadem lege & mensurarum modum auxit & Monetæ pretium. Quippe *Minam* fecit C. drachmarum, quæ antea erat LXXV. Et hoc modo cum obærati redderent summam numero quidem æqualem, sed valore minorem, ipsi multum lucri faciebant, at creditores nihil lædebantur. Accipiebant à debitoribus drachmas eodem quidem numero, qui in syngraphia ferebatur, eademque puritate atque æstimatione, sed non eodem pondere. Vid. *Marsham. Can. Chron. Eduard Simson. Chron. Cathol. part.* 3. *fol.* 101. *Francis. Rous Archaeol. Attic. lib.* 3. *edit. Oxon. cl. Claud. Salmas. lib. de usuris, Pfeiffer antiquit. Græc. lib.* 2. *c.* XXXVII.

LEX

LEX DECIMA SEPTIMA.

QVI FVRTIS OPERAM DARE VOLVNT, NOMINA APVD FVRVM PRINCIPEM PROFITENTVR ET E VESTIGIO FVRTVM EX PACTO AD EVM REFERVNT, QVI RES SVAS AMISERVNT CONSIMILITER VNVMQVODLIBET AMISSORVM LITERIS CONSIGNATVM EXHIBENT, LOCVMQVE AC DIEM ET HORAM, QVIBVS JACTVRAM FECERINT, ADSCRIBVNT, HOC MODO CVNCTIS FACILE REPERTIS FRAVDATVS, TAXATIONE RERVM FACTA, QVADRANTEM HORVM PERSOLVIT, ET TVM SVA RECVPERAT.

Diodor. Sicul. lib. 1. Biblioth. Histor.

I. Quamvis furtum referatur à nonnullis scil. *Aristotele lib. 2. Nicom. c.* VI. & utroque *Grotio*, *Hugo. quidem lib. 1. de Jure Belli & Pacis cap.* 1 §. 10. 11. *Guil. verò de princip. juris natur. cap.* 3. §. 10. inter illas actiones, quarum vel sola nomina implicatam pravitatem demonstrant, quæque ob intrinsecam turpitudinem suam nullo tempore & casu indifferentiæ cancellis includi possint. Nam furtum

naturali jure prohibitum dixit Paulus JCtus *in l.* 1. *ff. de furt.* Natura turpe, *Ulpian. l.* 42. *ff. de V. S.* ibique Wissenbach: Deo displicere, *Euripides* his in Helen. versibus:

Namque odit ipse vim Deus, nec divites
Vas esse rapta, sed probe partis capit.
Spernenda, si non jure veniat, copia est,
Communis æther hominibus, tellus quoque,
In qua ampliare cuique sic fas est domum,
Ut ab alienis rebus ac vi temperet.

Attamen alii reperiuntur, qui hanc ipsam vocem in largiori significatu adhibere volunt, ut denotet quamcunque ablationem rei, quam alter possidet, quæ in se nec bona moraliter, nec mala esset, bonitatis tamen aut malitiæ capax pro varietate circumstantiarum. Præprimis hoc fieri videmus ab illis, qui furta apud *Lacedæmonios* ac *Ægyptios* pro perfectè licitis habent, eaque omni morali malitia destituta esse asserunt.

II. Hujus asserti defensorem ostendimus *Johannem Selden. de Jure Naturæ & Gentium libr.* VI. *capit.* 2. *pag. m.* 703. qui surreptionem apud *Lacones* & *Ægyptios* ob Legem revera furtum non fuisse autumat, licet externam quodammodo furti speciem repræsentaret. Verba ejus hæc sunt: Quid fane dicendum de *Lacedæmoniis* & *Ægyptiis*, apud quos furta quædam licita fuisse traditur. Nimirum quandam rerum juxta eorum, quibus Legum feren-

ferendarum potestas, placita, surreptionem licitam esse palàm est, sed in eo, quod licitam eam esse voluere, plane dominio rerum apud suos temperamentum tantùm adjecere, unde velut in communionem quandam eò usque redigeretur. Adeò ut ex singulari jure Dominii id juste apud ipsos fieret, non interea alibi, quod furti speciem quadantenus imitaretur, furtum autem omnino non esset. De quo, quatenus crimen est, sine Modorum ac temperamentorum, quæ dominio adjici solent, velut Lydio hîc lapide frustra nimis sæpe decernuntur, qui de casibus conscientiæ solicitius disquirunt. Huc usque *Seldenus*.

III. Ab eadem opinione non aliena sunt, quæ apud *Robertum Scharrockium de Offic. secundum jus Naturæ cap.* III. *n.* 3. *pag. m.* 166. reperiuntur. *Ægyptii Ægyptiorum, Spartiatæ Spartiatarum* res rapuisse dicuntur: at neque *Ægyptios*, neque *Spartiatas* posse furti accusare, sunt qui sentiunt. Solus ille *fur* audit, *qui invito Domino res alienas occupat*: Spartæ verò & Ægypti Dominos invitos concludi, iniquum videtur, cum Legi consensisse credantur, qua auctrice hæc, qui fures improprie audiunt, ausi sunt facinora. Lex enim erat, ut in rebus surreptis hac conditione jus haberent raptores, si morem in Actibus ejusmodi exercendis ratum & statutum observarent. Et alibi *cap.* XIV. *n.* 4. *pag. m.* 558. Licentia apud

Spar-

Spartiatas data, imò apud *Ægyptios*, ut res ab innocente vicino surreptæ, si modò leges de furto facto observentur, lucro furum adeoque innocentium damno cederent. Non igitur queri de injuria possunt, quibus amissæ res, cum ex communi hoc contractu fiat. Licet autem ab allegatis Auctoribus *furta Ægyptiorum* & Lacedæmoniorum conjungantur; attamen ut existimamus, nemo nobis vitio dabit, si sepositis iis, quæ de justitia Laconici furti disquiri possent, ea solùm, quæ speciose satis justam furti apud Ægyptios licentiam defendunt, excutiamus.

IV. Ut verò eò facilius in pleniorem hujus controversiæ cognitionem pervenire liceat, recitanda est iterum Lex ipsa Ægyptiorum, quæ furta concernebat. Eam proponit *Diodorus Siculus lib. 1. pag. m. 72. edit. Hanov. Ann.* 1604. ex versione Latina *Laurentii Rhodomanni* in his verbis: De furibus Lex quædam Ægyptiis est perquam singularis: qui furtis operam dare volunt, nomina apud *furum* Principem profitentur, & è vestigio furtum ex pacto ad eum referunt. Mentionem hujus licentiæ facit etiam *Gellius lib.* XI. *Noct. Attic. cap.* XVIII. his verbis: Id etiam memini legere me in libro *Aristonis* Jcti haudquaquam viri indocti, apud veteres Ægyptios (quod genus hominum constat & in artibus reperiendis solertes extitisse & in cognitione rerum indaganda

ganda sagaces) furta omnia (scilicet non manifesta) fuisse licita & impunita. Quod autem dicatur illa ad Principem furum allata, ibi recentiores nonnulli hoc de Sacerdotum Principe produnt, ut *P. Gregor. Tholosan. in Syntagm. Jur. Univers. lib.* XXXVII. *c.* 1. *num.* 4. *Andr. Tiraquell. in not. ad Alexandr. ab Alexandr. Gen. dier. lib.* VI. *c.* 10. *fol.* 890. *Athanas. Kircher. in Oedip. Ægypt. Tom.* 1. *Syntagm.* 11. *cap.* 2. *fol. m.* 122. Forte ut conjicimus in quodam veteri Codice pro πρὸς τ̀ ἀρχιφῶρα occurrit πρὸς τ̀ ἀρχιερέα. Qui nunc res suas amiserunt, consimiliter unumquodlibet amissorum literis consignatum exhibent, locumque ac diem & horam, quibus jacturam fecerint, adscribunt. Hôc modô cunctis facilè repertis, fraudatus, taxatione rerum facta QVADRANTEM horum persolvit, & tum sua recuperat. Cum enim fieri non possit, ut omnes à furto abstineant, viam Legislator invenit, quo tota res sublata præter exiguum redemptionis pretium servaretur.

V. Præsupposita hâc Lege inculpabilem in furto hoc licentiam tueri conatur *Johannes Seldenus* ratione sumpta à plenitudine juris, quod Magistratui in bona Subditorum suorum competeret. Potuissent enim Legislatores, ob potestatem Principi in res privatorum jure debitam, ita adjecto quodam temperamento constringere vulgare Dominium in sua Republi-

publica, (quod doct. *Samuel Pufendorf. in Elem. Jurisprud. Univers. lib. 1. defin. 5. §.* ita describit. *Vulgare Dominium dicitur illud, quo privati bona sua possident, circa qua plenam disponendi facultatem habent, quatenus à potestate eminenti ea restringatur*) ut ea res, quæ prima facie propria cujusdam civis appareret, nihilominus tamen ejus esse desineret, fieretque alterius, qui lege præscriptum in occupando modum probe observasset. Et sanè primo intuitu satis plausibilis *Seldeni* hæc videri potest sententia. Id enim omninò certum est, jus quoddam in possessiones privatas competere Potestati civili, vigore cujus ea ex causa rationabili, quæ utilitatem in publicam privatamque rem redundantem respicit, declarare potest, non manere amplius subdito circa res suas id juris quod antea fuit. Solent hanc Majestaticam potestatem insignire nonnulli, uti *Johan. Frideric. Horn. de civit. lib. 2. cap.* IV. *Heinric. Hahnius ad Wesembec. tit. de Usucap. & usurpat. n. 9. fol.* 336. *& ad leg. Falcid. n. 1. fol.* 224. generali Eminentis Dominii nomine, & pro ejusdem effectibus omnia indistinctè exempla, quæ ad summi imperii jus in bona civium pertinent, venditare. Sed rectius *doctiss. Pufendorf. de jure Natur. & Gent. lib.* VIII. *cap.* V. *§.* 3. *pag. m.* 1146. nonnulla tantum exempla ad exercitium Dominii eminentis refert. Huic præivit Cl. *Johan. Henric. Boecler.* in Commentar.

tar. ad Grot. lib. I. pag. 90. ubi docet, quædam à civibus exigi posse non jure Dominii eminentis, sed alio summi Imperii nomine, quod ad Tributa & exactiones merito reducitur. Et pag. 93. scribit, summam civilem potestatem etiam extra usum eminentis Dominii circa bona & possessiones privatorum, salva proprietate singulis Dominis semel constituta, & onera quædam imponere & leges ponere posse. Notanter dicitur à Pufendorfio *exercitium Dominii eminentis*, cui loquendi modo auctoritatem fecit *Grotius* annotante *Boecler. l. c. pag. m.* 85. *&* 134. & in *Notitia S. R. Imper. lib.* XVIII. *c.* I. quem secutus Cl. *Becman. in meditat. Polit. disp.* XXI. §. 2. Sunt tamen nonnulli, qui cum B. *Dn. Casparo Zieglero in not. ad Grot. pag. m.* 46. 125. 244. 375. 489. *&* 589. & *Dn. Johanne à Felde in annot. ad Grot. pag.* 349. pro mero figmento habent Dominium eminens & ab ambitioso hoc vocabulo, ne Princeps in Tyrannum degeneret, sedulo abstinendum monent.

VI. Certos quoque casus recenset *Bernhard.* Schultz *Profess. Rinthel. in dissert. Non furtum facies, edit. Rinthel.* 1671. *pag. m.* 49. *seq.* ubi eminens dominium bona subditorum auferre, qui ibi videndi. Addit tamen unà cum aliis, quod non existimandum sit, potestati civili *absolute* & simpliciter assignari jus eripiendi Civibus suas possessiones, adjudicandique vel sibi vel aliis, prout libuerit, quod certe tyranni-

rannicum est, quorsum respexit משפט המלך jus regium 1. Samuel. VIII. vid. annot. *B. Carpzov. ad Guil. Schickardum. Bernhard.* Schultz *l. c. pag.* 62. 63. sed tum demum, quoties communi Reipubl. bono expedit: *vid. cit. disp. pag.* 58. Si enim præcedente nulla probabili causa dominium alicui suum auferret, id non jus esset, sed mera injuria. Sed objici hîc posset. Si Princeps potestatem habet privandi subditos dominio suarum rerum, illudque transferendi in alios, frustraneum & mutabile erit præceptum juris Naturæ, quod invito Domino sua auferre prohibet. Factum tamen hoc esse delictum contra immutabile Naturæ jus non nisi insanus ac demens affirmare negabit ab Israelitis, aurea & argentea vasa ab Ægyptiis auferentibus: vid. *B. Joh. Adam. Osiandr. in typo legis natur. Th.* LIII. *pag.* 211. Add. *Calixt.* verba à *Boecler. citat. in Comment. ad Grot. lib.* 1. *c.* 1. *pag. m.* 157. Jam quæ de Deo supremo rerum Domino quoad ejusmodi actus, qui relaxationem quandam non veram, sed saltem apparentem Juris Naturalis præ se ferunt, enunciantur, ea quoque ad vicarios Dei in his terris cum proportione (vid. *Guil. Grot. lib.* 1. *c.* 1. *& cap.* 13. §. 8. *&* 9.) quadam & cautela applicari possunt.

VII. Hoc concessô, quod interveniens voluntas & arbitrium Superioris id efficere possent, ut res invito Domino ablata non sit fur-

tiva,

tiva, sequitur *primo*: *Furtum* non esse intrinsece malum, ac turpe, sed per se indifferens, atque solum ideò peccatum, quia voluntate Dei prohibitum. Erroneam hanc opinionem fovent Caramuel, Twissus, Rhætorfortis, Zydlovius, Maccovius citat. Dn. *M. Johann. Cyprian. in disput. de indifferentism. Moral.* §. 12. *Johann. Zydlovii verba ex Vindic. Quæst. difficil. cap.* IX. *&* X. *pag.* 124. adducit *B. Joh. Ad. Osiander. l. c. th. L. p.* 189. *Secundo*: Etiamsi furtum lege naturæ interdicatur, quid tamen nostrum sit aut alienum, id non eadem, sed civili demum lege determinari. Ita sentit *Hobbes. de Cive c.* 6. §. 16. *pag.* 109. *cap.* 14. §. 10. *pag.* 239. *& cap.* 17. §. 10. *p.* 335. Verum enim verò inconcinna atque inepta hæc est illatio: Objectum Reale alicujus actionis, consideratum absolute sine certis circumstantiis, neque bonum neque malum est moraliter. Ergo etiam ipsa Actio per se indifferens est, & tantummodò extrinsece vel bona vel mala. Nam actio moralis mente quidem sine respectu ad certas circumstantias cogitari, nequaquam tamen realiter, sicuti ejus objectum, ab iisdem separari potest. Licet igitur & Deus & Magistratus variare possint objectum Actionis jure Naturæ vetitæ, attamen ipsam Actionem à jure Naturæ prohibitam, manentibus iisdem circumstantiis, ne Deus quidem bonam reddere potest: cum in his Actioni-

Q bus

bus independens Moralitatis norma sit Justitia ac Sanctitas Dei, uti in Actionibus juri divino positivo adversantibus est Dei voluntas.

VIII. Ex his sua sponte fluit, quid malum sit intrinsecè, quidve extrinsecè. Scilicet intrinsecè & essentialiter malum est illud, quod in se & sua natura ita malum est, quoniam deflectit à Justitia & Sanctitate divina. Extrinsece & accidentaliter malum dicitur id, quod in se & sua natura indifferens est, & per voluntatem Legislatoris malum efficitur. Quicquid ergo legi Naturæ contrariatur, ut h. l. furtum, id intrinsecus malum est, & essentiali pravitate liberam Dei voluntatem in signo, ut loquuntur, rationis, i. e. in conceptu nostro antevertit, ita quidem, ut turpitudo ista intrinseca cognosci possit ex honestatis regula, quæ nobis implantata est, & ad Justitiam & Sanctitatem Dei se conformat, licet de voluntate divina per Legem positivam declarata non constaret. Aliter res se habet cum illis Actionibus quæ à jure positivo deviant, hæ enim moralem malitiam per latam demum prohibitivam legem extrinsecus accipiunt, uti ex matrimonio cum sorore contracto & aliis patet. Manifestum, uti putamus, ex dictis evadit, ab indifferentia objecti ad indifferentiam ipsius Actionis nullam esse consequentiam.

IX. An

IX. An autem argumenta, quæ hactenus pro stabilienda & probanda Seldeni opinione, sufficiant, nunc videbimus? Certe tanti ponderis non sunt, ut publicum mereantur applausum, & ad confirmandam in *Furto Ægyptiaco* perfectam licentiam sufficiant. Dicitur autem perfecte licitum quod rectum est & salvis officiorum Regulis fieri potest. Vid. *Grot. de J. B. & P. lib.* 3. *cap.* 4. §. 2. & *cap.* x. §. 1. *n.* 3. *Samuel. Pufendorf. de J. N. & G. lib.* 1. *c.* VII. §. 2. Huic opponitur imperfecte licitum, quod legi quidem Naturali aut Divinæ adversatur, in foro tamen humano impunitatem à pœna, aut libertatem ab impedimento, aut utrumque habet. Quamvis autem hæc omnia in thesi concedantur *Seldeno*, quod Magistratus vel in pœnam vel ob aliam probabilem causam Dominio rerum suarum privare posset subditum; attamen in hypothesi, quoad *Furtum Ægyptiacum*, deficiet Applicatio. Nimirum in hoc furto caute à se invicem discernendi sunt duo Actus distinctissimi; Prior conspicitur in ablatione rei alienæ, posterior in retentione quadrantis ex re furtiva. Per legem publicam nulla furi licentia tribuebatur ad eripiendam alteri rem; Si deprehenderetur priusquam ad furum Præsidem vel Principem perveniret, nulli dubitamus, quin Dominus totam rem sibi vindicare, furemque verberibus ac plagis digno coërcere

Q 2 po-

potuerit. Ita etiam Lex à *Lycurgo* lata statuebat. Nam apud *Lacedamonios* Lex ipsam quoque ablationem licitam pronunciabat, si modò clàm peracta, illosque tantum qui in furto deprehenderentur, judicabat dignos pœnâ, quæ consistebat in verberibus, mulcta & fame. Conf. *Isocrat. in Panathenaic. fol.* 407. *edit. Wolff. Xenoph. de expedit. Cyr. lib.* 10. *fol.* 335. *& de Republ. Lac. fol.* 677.

X. Quæ unquam gens ejusmodi legem edixit, ut publicam licentiam furibus tribueret ad eripienda alterius bona? Antiquissimas leges Noachidis si consideremus, ab ipso Deo datas, uti Hebræi commemorant *Gem. Bab. ad Tit. Sanhedr. c.* VII. *Maim. Hal. Melach. c.* IX. & hoc interdictum reperitur. Vid. *Hugo. de Roy de eo quod justum lib.* 1. *Joh. Selden. de Jur. Nat. & Gent: lib.* VI. *c.* 1. 2. Imo etiam Philosophi testantur, ut *Aristotel. l.* 2. *Ethic. c.* VI. Contra naturam esse ait Cicero de *Offic.* 3. ex hominis incommodo suum augere commodum. Et alibi, illud natura non patitur, ut alienis spoliis nostras facultates, opes augeamus. Arnold. Vinn. ad §. 1. *Instit. de Furt. n.* 6. Et profecto societas mortalium, ad quam geniti sunt homines, constare non potest, nisi possessiones cujusque tutæ sint; Quare qui privato aliquid eripit & subripit, lædit simul Rempubl. ejus vinculum dissolvendo; & fur hoc faciens hoc facit & turpe quid

com-

committit. Hinc merito explodenda *Pyrrhonis* sententia, qui teste *Diogen. Laert. in Pyrrhon.* tradit: nihil naturâ turpe esse, sed lege, opinione & instituto hominum. Et in vita Aristippi hoc refert dogma Cyrenaicorum: Nihil esse natura justum sive malum sive turpe, sed lege & more. Contra quos fuse disputat *Cicero lib.* 1. *de LL.* Conf. *Selden. de jur. Nat. & Gent. lib.* 1. *c.* VIII. & *Hugo Grot. in proleg. de J. B. & P.* Unde saniores populi furtum turpe, injustum & pœna dignum judicarunt ex hoc fundamento.

XI. Nec procedit alterum in lege Ægyptiorum, quod si furtum jam eò loci delatum fuerit, quò destinabatur, Furi manifesto relinquebatur quarta furtivæ rei pars consentiente pristino Domino. Pugnat hæc lex cum jure naturali, quo omnes obligantur, ut res nostras, quæ in potestate habent, in nostram iterum veniant. Si itaque Princeps furum bona proximo detracta in potestate habuit, cur non restituit ex obligatione juris naturalis, sed lucrum quoddam quæsivit retenta scil. quarta parte? Qui enim rem furtivam in custodiam sciens recipit, ut furi servet, tenetur Domino restitutionem: vid. *Bernhard. Schultz dißert. citat. pag.* 92. Si enim inventa res restitui debuit Domino, ut præmium inventionis petere non possit inventor, cur etiam non res furto ablata? Quare graviter

hoc loco peccaret Princeps furum, si sciens rem furtivam detineret, nisi quarta pars relinqueretur. Non itaque videmus quomodo hæc lex excusari possit à *Seldeno*.

XII. Devenimus nunc ad argumentum Roberti Scharockii, qui plenam ac proprie dictam licentiam *furti Ægyptiaci* ex lege eorum positiva conatur evincere: in eo saltem à Seldeno diversus, quod pro fundamento ponat non potestatem Magistratus, sed potius populi in legem consensum. Quoniam enim ab initio *Ægyptii* sine omni conditione fortunas vitasque suas commisissent, non fidei, sed voluntati Regis, ejusque Legislativam potentiam consensu suo confirmassent, inde postea, licet aliquod damnum sensissent, de injuria conqueri non posse, utpote quæ volenti non facta. Præsupposita ergò hujus Legis justitia, quæ ex consensu esset, negat eum, qui in surripiendis rebus morem præscriptum observasset, proprie *Furem* appellari posse, eò quod res invitis Dominis esse surreptas absonum foret dicere. Verum quàm erronea hæc sit sententia cl. *Rivinus* in dissert. ad h. loc. Diodor. satis refutavit, quando Scharrockii suppositionem ex Demosthene & Aristotele ita explicat: Verba Demosthenis & Aristotelis non sunt accipienda de Monarchico statu, qualis apud *Ægyptios* erat,

sed

ita statu populari, ubi leges communi Civitatis suffragio feruntur. Deinde, inquit, consensus subditorum in Regis imperium, cujus pars est Legislatoria potestas, id quidem operatur, ut injustas Leges ferenti resistere non possint; cum ipsis sola obsequii gloria sit relicta. Exinde tamen nondum conficitur, ejusmodi Leges, quibus vis infertur subditis, esse justas, cum injuste agat Rex, si personas, res & jura & actiones non moderetur eo ordine, quo ad Felicitatem publicam pervenire licet.

XIII. Accedit, Legem apud Ægyptios, uti jam dictum, dedisse quidem furi non manifesto immunitatem à pœna publica, furi tamen manifesto nequaquam libertatem ab impedimento: cum sine dubio Dominus potuerit furi in ipso delicto deprehenso resistere & rem sibi suam servare. Quod si vero furtum esset patratum, & ad Principem furum deportatum, tunc pristinus Dominus rei ex duobus malis non moralibus eligens id, quod minus erat, ne totam rem amitteret, in retentionem quadrantis consentiebat, qui tamen consensus, utpote subsequens, vix furem tutum in conscientia præstabat. Et hæc sunt, quæ de legibus Ægyptiorum insignioribus in medium proferre voluimus. Tu, Benevole Lector, si quid illius, quod omnibus homi-

nibus commune est, passi fuerimus, id benigne interpretare.

Gloria sit soli, quo cœpimus auspice cursum
Et portum attigimus, vela regente Deo.

FINIS.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

A.

Æ-

Apo-

Bo-

Che-

Filio

Gor-

H.

M.

Me-

—— *an*

Per-

Quæ-

Q.

R.

S.

Sacer-

Sigil-

Syne-

Ta-

V.

Usu-

FINIS.

